ADITVS

AD Grammatica

LOGICAM. Rationis

In vsum eorum qui primò ACADEMIAM Salutant.

Autore SAMVELE SMITH *Artium Magistro.*

Editio Tertia.

OXONIÆ,
Excudebat Iosephus Barnesius *Academiæ Typographus.* 1617.

D.

Logica est Ars, qua docet Rem uni:
:versam distribuere in partes; latentem
explicare definiendo, obscuram explanare
interpretando, ambigua primum videre,
deinde distinguere; postremo habere Re:
:gulam qua vera et falsa judicentur;
et que quibus positis sint quaeq; non
sint Consequentia.

ADITVS AD LOGICAM.

LIB. I.

CAP. I.

De definitione & divisione Logicæ.

LOGICA est scientia de quovis themate probabiliter, & angustè differédi. *Vel vt planiùs dicam*; Logica est artificiosa & methodica præceptorum compræhẽsio, quâ cognoscimus succinctè ratione vti ad fidem faciendam in qualibet re probabili. *Logicæ definitio.*

Differt à *Grammaticâ*, quia hæc cõgruè dicere, illa secundum veritatem disserere; à *Rhetorica*, quia hæc palmâ expansa, id est, fusè & ornate, illa pugno contracto, id est, strictè & angustè Ar- *Quomodo differt à Grammatica & Rhetorica.*

argumentari docet.

Argumentari verò dicitur, non quod tota Logicæ vis in argumentatione est sita;

3. Oper.
3 Divisio.

Tria enim sunt Logicæ munera	{	Definire obscura, Dividere, vniversa, Ratiocinari de verisimilibus:

sed cum inter ista & plura alia Logicæ munera, quæ istis superaddat hujus artis studiosus primas semper obtinuit Argumentatio, ejus solùm in definitione mentionem fecimus, reliqua minoris precij officia, reticentes magis quàm rejicientes.

Quare logica de probabilibus dicitur argumentari.

Atq; vt quælibet Logicæ pars non docet argumentari, sed sola vltima, ita vltima non docet de qualibet re argumentari, sed solum de probabili; vel quod probabilium argumẽtorum major est copia, quàm necessariorum, & proinde à parte vberiori sumitur definitio, vel quia necessaria non sunt omninò Logicæ cõsiderationis. Quatuor enim sunt teste Aristotele de quibus non est differendum. 1. Ea quæ pœnam merentur, vt An Deus sit colendus. 2. Quæ sensui sunt obvia, vt An nix sit alba. 3. Quæ à nobis longè sunt amota, vt An sit aliquid supra

cœlum

cœlum vltimum. 4. Quæ possunt demonstrari, vt An homo sit risibilis: quum igitur manifestè vera & manifestè falsa aut demonstratione probari, aut sensu percipi possunt; restat, vt res solæ probabiles sint Logicæ considerationis, aut necessariæ, quatenus speciem præ se ferunt probabilitatis, & pro nostri conceptus imbecillitate nobis videntur probabiles.

Generalis divisio Logicæ.

Tota Logica in tres partes dividitur; prima agit de vocibus simplicibus; secunda de complexis; tertia de discursu: vt enim pueruli ABCdarij primò literas & syllabas noscere, inde notas conjungere, vltimò conjunctas legere sunt erudiendi: ita tyrones logici primò edocendi sunt, quid est vox, quomodo formetur, & quos vsus in logica habet; secundò quomodo ex vocibus simplicibus fiat propositio, & quæ sunt ejus affectiones; vltimò ex quibus propositionibus extruendus est syllogismus: quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris ostendere auspicamur, constructionis ordinem sequemur, & à voce simplici exorsi, indeq; ad propositionem progressi, in discursu demùm consistemus.

CAP. 2.

De Definitione & Divisione Vocis.

VT vocis natura, quæ primi & secundi libri subjectum est, meliùs dignoscatur, ab ejus definitione & divisione exordium sumemus, vt quid sit de quo agitur omnibus innotescar.

Vocis definitio. Vox est signum rei & conceptuum ex instituto divino aut humano, certa literarum aut syllabarum conformatione scriptum, aut pronunciatum.

Tria ad vocē requisita. Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, vt sit significans, vnde infantium voces propriè non sunt voces, quia non sunt signa rerū. Secundò, vt non significet naturaliter, *sicut risus apud omnes lætitiam, fletus mæstitiam designat*, sed ex instituto vel divino, *vt lingua Hebræa*; vel humano, *vt reliquæ omnes à Babelis eversione exortæ.* Tertiò, vt conformetur literis & syllabis, sive scribatur, sive pronuntietur;

Quomodo vox differt à sano. Vnde differt à sono, quod Sonus est collisio duorum corporum solidorū, sed vox non nisi naturalibus instrumentis

mentis formetur his versibus comprehensis.

Instrumenta novem sunt, guttur, lingua, palatum.
Quatuor & dentes ac duo labra simul.

Multifariam dividitur vox; primò in Simplicem & Complexam. *Prima vocis divisio.*

Vox simplex est cuius nulla pars quicquam separatim significat, vt *veritas, domus*; licet enim *Do* & *mus* separatim sumpta vt sunt per se vocabula aliquid significant, provt tamen sunt partes illius vocabuli *Domus* nihil separatim designant.

Vox complexa est quæ ex duabus siue pluribus simplicibus conflatur, vt *Armata veritas*; de hac voce fusiùs in sequentibsu agemus.

Vox simplex rursus subdividitur in Concretam & Abstractam.

Vox concreta est quæ res conjunctim significat; vt album, *parietem, hominem, aut tale aliquod subiectum consignificat cum albedine eidem inhærente.* Abstracta est quæ rem separatim significat, vt albedo *qualitatem notat nulli subiecto inhærentem.*

Secundò dividitur in vocem { primæ / secundæ } { notionis, seu impositionis. *Divisio secunda.*

 Vox

Vox primæ intentionis est, quæ aliquid extra animum significat, & rei primò est imposita; vt *Aurum, virtus.*

Vox secundæ notionis est, quæ non immediatè rem, sed modum aliquem seu instrumentum, quo mediante res intelligitur, denotat; vt *Genus, Species, omnesq; voces artis.* Sic in Grãmatica *lapis* est *vox* primæ notionis: sed quando dicimus lapis est nomẽ [*nomẽ*] erit vox secundæ notionis; sic in logica *animal* est vox primæ notionis naturam realem animalis significans, sed vt est *Genus* est vox secundæ intentionis.

Divisio tertia. Vltimò vox dividitur in Communem & Singularem.

Vox singularis est quæ vni tantum rei attribuitur, vt *Oxonium vnius Academiæ, Socrates vnius hominis nomen est.* Hæc vox apud Logicos vulgò appellatur Individuum: & quadrifariam dividitur in

Individuum Quadruplex

- Vagum, Signatum,
- Demonstrativum,
- Ex hypothesi.

1 Individuum vagum est vox cõmunis, quæ aliquo quidem modo sed imperfectè ad rem singularem restringitur: sic si dicam *quidam homo*, verbum illud *quidam* hominẽm restringit, ita tamen ut quis intelligatur nobis sit incognitum.

2 De-

3 Determinatum est quod ad determinatam & certam rem singularē significandam ex arbitrio imponentium est institutum; suntque propria rerum nomina, vt *Gabriel*, *Alexander*, *Bucephalus*.

2 Individuum demōstrativum est quando terminū communem cū pronomine demonstrativo sumimus, ad vnum aliquod particulare designandum; vt *Hic homo*.

4 Individuum ex hypothesi seu suppositione est, quando vniversale & commune nomen facta suppositione aliqua, non nisi de vno prædicatur, vt *Sophronisci filius*. Qui ex se quidem est terminus communis, sed quia juxta veritatem vni solum nimirum *Socrati* competit, secundum hanc suppositionem, quod Sophroniscus Socratem solum genuerit, Individuum dicitur, & rem singularem designat.

Alia apud alios Authores recensentur Individua, vt *Individua* κατ' ἐξοχὴν, vt poeta pro Virgilio, *aut* περιφραστικῶς, vt fluvius septemfluus pro Nilo; quæ ad aliquod dictorum individuorum nullo cum negotio reduci possunt.

Vox communis est quæ multis cō-

municatur, *sic homo de hoc & illo homine prædicatur, & animal huic & illi animali attribuitur.*

De voce singulari nulla tractat disciplina, & proinde Plato nos acquiescere jubet, cum semel ad ipsam deventum sit. Communis verò est hujus primi libri subjectum, quem obinde in duos tractatus partiti sumus, quorum primus aget de Prædicabilibus, posterior de Prædicamentis. Prædicabile enim à Prædicamento differt, primò quia Prædicabilia sunt recepta & res contentæ, at Prædicamentorum gradus sunt receptacula, & res continentes: secundò, Prædicamenta sunt primæ notiones & Prædicabilia secundæ: vltimò quoniam Prædicamenta sunt res quæ prædicantur, Prædicabilia ostendunt, quomodo prædicantur; de vtrisq; suo loco agemus, & primo de Prædicabilibus.

Quomodo Prædicabile à prædicamento differt

CAP. III.

De Prædicabilibus.

Vox Com: 2

Prædicabile quid?

PRædicabile est vox communis quę de pluribus aptè nata est dici, vt *Animal de homine & Bruto.* Dicim' quòd hæc

hæc vox *aptè nata est dici, seu* quod idē sonat, *habet potentiam prædicandi de pluribus,* quia licet actu quandoque de vno tantum prædicatur, vt *animal de Socrate in hac propositione , Socrates est animal,* potentiam tamen habet de pluribus prædicandi, *Platone* scilicet, *Aristotele, aut quovislibet alio animali.* Quid & Quale

Prædicabile verò differt ab Vniversali, quod Prædicabile dicitur de multis & vniversale est in multis, sic *natura humana dicitur universalis,* quia est in quolibet particulari homine, sed *homo dicitur species,* quia de singulis hominibus prædicatur; imò ob eam causam prædicabile dicitur de multis quoniam universale est in multis; vt *homo de Socrate & Platone ideo prædicatur, quia humana natura vtrisq; inest.* *Quomodo differt ab universali.*

Quinque enumerātur prędicabilia	1. Genus. 2. Species. 3. Differentia. 4 Proprium. 5. Accidens.

Quinarius prædicabiliū numerus.

Genus est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie differentibus in Quid. *Specie vero ea dicuntur differre,* quę sunt diversę species ejusdem generis. *Sic homo & brutum specie differunt,* & de iis animal vt Genus prædicatur. *Prædicari autem in Quid,* est respon- *Quid Genus*

ſpondere ad quæſtionem factam per Quid; interroganti enim *quid eſt homo?* ritè reſpondetur *Animal.*

Prima diviſio generis.

Genus trifariam dividitur primò in	Summum. Subalternum.

Genus ſummum eſt quod nunquã poteſt eſt ſpecies, ſeu quo nullum datur aliud ſuperius genus, vt *Subſtantia, Quantitas, &c.* totidem enim ſunt ſumma genera quot ſunt prædicamenta.

Subalternum eſt quod aliquando eſt genus aliquando ſpecies; & ideo dicitur ſubalternum quod alternis vicibus Genus eſt & Species; Genus reſpectu inferiorum, & ſpecies reſpectu ſuperiorum; *ſic Subſtantia eſt Genus ſummum, Corpus ſubalternum*; genus enim eſt reſpectu corporis ſimplicis & compoſiti, & ſpecies reſpectu Subſtantiæ.

Diviſio ſecunda.

Secundo dividitur Genus in	Proximum. Remotum.

Proximum eſt quod proximè ſpeciei adjacet.

Remotum longiùs à ſpecie diſtat, *ſic corpus eſt remotum, animal eſt proximum hominis genus.*

Tertio

Tertio Genus est vel { Perfectum / Imperfectum } sive { Vnivocum / Analogum. }

Divisio tertia.

Genus perfectum est quod æqualiter communicat naturam suis inferioribus, *sic animal dicitur genus perfectum,* quia æquè primò homini convenit, & bruto: brutum enim est æquè corpus animatum ac homo.

Imperfectum genus est quod vtrisque speciebus communicatur, sed alteri magis alteri minus; ita *substantia de natura entis magis participat, quàm accidens;* accidens enim omnino non esset, nisi Substantiæ inesset.

Quid species

Species est prædicabile quod prædicatur de pluribus numero differentibus in Quid. *Vt homo fortitudo. Numero vero dicuntur differre,* quæ sunt individua & numerãdo solum sunt diversa *vt Plato & Socrates,* qui in humana natura simul conveniunt, sed numerando *hunc Platonem ab illo Socrate* diversum esse dicimus.

Bifariam dividitur Species primò in { Perfectam. / Imperfectam. }

Prima eius divisio.

Perfectæ dicuntur species, quæ sub perfecto genere continentur; *vt homo & brutum sub animali.*

Im-

Divisio secunda. Imperfectæ sunt, quarum vna perfectam, altera imperfectam generis participationem habet, *sic substantia plus habet de natura entis quàm accidens.*

Secundo species partitur in	{	Subalternam.
		Imam. Infima

Species subalterna cum genere subalterno in omnibus consentit.

-Ima species semper est species & nunquam Genus, vt *Homo*, & hæc sola in præsentiarum consideratur.

Quid differentia. Differentia est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie vel numero differentibus in Quale quid. Dicitur prædicari *De pluribus specie differentibus* propter differentiam genericam, de *pluribus numero differentibus* propter differentiam specificam; *Et in Quale Quid*, quia essentialem qualitatem notat *vt rationale.*

Prima eius divisio.

Tribus modis dividitur; primo in	{	Communem,
		Propriam,
		Maxime propriam.

Communem voco quæ sumitur ab accidente communi *sic idem à seipso potest differre*, Socrates enim puer à seipso jam grandævo differt. Propriam, quæ sumitur ab accidente proprio, *sic oculatus Oedipus à seipso oculis capto distinguitur.* Maximè propriam (quæ maximè

imè ad propositum nostrum spectat) eam voco quam jamjam definivimus duæ enim priores differentiæ solummodo ἀλλοῖον qualitate diversum aliud ab alio facit, hæc ἄλλο seu essentialem quandam discrepantiam constituit, vt *rationale inter hominem & brutum.*

Secundo differentia, illa scilicet quam nos maximè propriam vocavimus in { Genericam / Specificam. } dividitur *Divisio secunda.*

Generica est quæ de pluribus specie differentibus dicitur *vt sensile de homine & bruto.*

Specifica est quæ de pluribus numero differentibus prædicatur, *vt rationale de Socrate & Platone.*

Tertiò dividitur in differentiam { Divisivam quæ dividit genus. Constitutivā quæ speciem constituit } *Divisio tertia.*

*N*otandum verò est quod eadem differentia differenti ratione & divisiva esse potest & constitutiva: Divisiva scilicet ratione sui superioris generis, sed constitutiva respectu speciei; vt *rationale dividit animal, & constituit hominem.*

Tria

Tria hæc prædicabilia clarius elucescent si arborem illam quam vocant Porphyrianam istis subjunxero.

Arbor Porphiriana.

Substantia.

Incorporea | Corporea
Spiritus | *Corpus.*

Corpus

Compositum | Simplex
Compositum. | *Elementum.*

Compositum

Animatum | Inanimatum
Animatum. | *Lapides.*

Animatum

Sensile | Insensile
Animal. | *Planta.*

Animal

Rationale | Irrationale.
Homo, | *Brutum.*

Homo.

SOCRATES. PLATO. CAESAR.

In hac serie *Substantia* est summum genus, *Homo* est species infima, *Corpus*, *Compositum*, *Animatum*, *Animal*, sunt genera subalterna, *Incorporea*, *Corporea*, *Compositum*, *Simplex*, *Animatum*, *Inanimatum*

tum, Senſile, Inſenſile, ſunt omnes differentiæ genericæ, *Rationale & Irrationale* ſpecificæ, vtræq; verò pro diverſa ratione & diviſivæ eſſe poſſunt & conſtitutivæ. *Socrates, Plato, Cæſar*, ſunt individua ſic dicta quod vlterius dividi nequeunt.

Proprium eſt quod omni ſoli ſemper & convertibiliter accidit ſubjecto, *vt riſibile homini*: Accidit omni, id eſt, omni individuo, & ſoli, hoc eſt, ſoli ſpeciei, & ſemper ſcilicet quoad potentiam; licet enim homo ſemper actu non ridet, poteſt tamen ridere, ſi aliquod lepidum obiiciatur; deniq; neceſſariò & convertibiliter accidit, quia fluit à principiis eſſentialibus ſpeciei materia ſcilicet & forma totius cópoſiti, vt *riſibilitas ab anima rationali cum corpore humano vnita*. *Quid Proprium.*

Accidés eſt quod poteſt adeſſe & abeſſe ſine ſubiecti interitu, *ut albor à pariete* *Quid Accidens.*

Duplex eſt { Separabile quod actu poteſt ſeparari, *vt calor ab aqua*. Inſeparabile, quod non reipſa ſed intellectu ſolùm ſeparatur, *vt candor à cygno*. } *Diviſiones eius.*

Aliàs etiam dividitur Accidens in Prædicabile & Prædicamentale.

Accidens prædicabile eſt quod cótra

tra diſtinguitur Proprio, *ſic riſibile eſt proprium ſed non accidens.* Prædimentale eſt quod opponitur Subſtantiæ, ſic omnia prædicamenta, Subſtantiâ ſolùm exceptâ, ſunt accidentia. & in hoc ſenſu proprium dicatur Accidens Id eſt, non ſubſtantia.

Finita jam de prædicabilibus tractatione, ipſa prædicamenta ſequuntur enucleanda, prælibatis ſolùm quibuſdam ad cognitionem prædicamẽtorum neceſſariis, quæ obinde ab Ariſtotele vocantur Antepædicamenta & proximo in loco intercedunt pertractanda.

CAP. IIII.

De tribus definitionibus.

TRactatus de prædicamentis in tres partes dividitur, quarum prima agit de Antepredicamentis, ſecunda de Prædicamentis ipſis, vltima *De Poſtprædicamentis*: de ſingulis ſuo ordine.

Antepredicamentum quid. Antepædicamentum eſt procemiale documentum valens ad cognitionem prædicamentorum à priori.

Tria

Tria in genere sep tem in specie sunt antepredicamēta { Definitiones tres / Divisiones duæ. / Regulæ duæ.

Quot sunt antepredica-menta.

Prima definitio est Æquivocorum, quæ hunc in modum ab Aristotele definiuntur. Æquivoca seu Homonyma sunt, quorum nomen solum est commune sed ad illud nomen accommodata definitio alia est atque alia, quemadmodum *Canis.*

Æquivocorū denominatio.

Æquivoca sunt duplicia { Æquivocantia, nomina scilicet cōmunia, vt *Canis* / Æquivocata, quæ sunt res per illa nomina significatæ, vt *Canis marinus, cœlestis, domesticus.*

Æquivoca duplicia.

Æquivoca verò hoc in loco definita sunt æquivocata, quæ ab vno æquivoco æquivocante vt à nomine communi dependent.

Ad æquivoca sicut ex definitione colligitur tres requiruntur conditiones. Prima est vt vnum habeant nomen commune, id est, vt æquivoca in vno æquivoco æquivocante conveniant; Secunda vt diversa sit æquivocatorum definitio & diversus cōceptus; Tertia vt illa æquivocatorum definitio ad æquivocum æquivocans applicetur, & illius ratione dicatur di-

Tria ad æquivoca requiruntur.

diversa, v.g. *Canis marinis & domesticus*, in vno communi nomine conveniunt quod ambo vocantur *Canes*: sed diversas sortiuntur definitiones & conceptus; ille enim est *Canis qui extra aquas*, *hic qui intra aquas degere non potest*; & licet ambo ratione alicujus tertij dicantur vnivoca, & eandem sortiantur definitionem, *vt ratione animalis vterq; dicatur corpus animatum sensile*, hæc tamen definitio non est ad idem nomen accommodata, scilicet ad æquivocum æquivocans, *Canem*.

Nota. Notandum autem est quod æquivocatio semper sumenda est respectu rerum verè existentium, nam si latiùs extendatur ad res apparentes, fictas, aut pictas, quodlibet vocabulum erit ambiguum; nihil enim est quod non fingi potest aut pingi.

Definitio vnivocorum. Secunda definitio est Vnivocorum. Vnivoca autem sunt quorum & nomen commune est & ad illud nomen accommodata definitio est eadem; sic *homo & bos* in vno communi nomine coveniunt, quòd ambo appellantur *animalia*, eandemq; definitionem habent ad vnivocum vnivocans applicatam, *quia brutum est corpus animatum sensile, non aliter quàm homo*.

Vni-

Vnivoca sunt duplicia { Vnivocantia, nomina scilicet communia, *vt Animal.* Vnivocata, quæ sunt res significatæ, *vt homo, brutum.* } *Vnivoca duplicia.*

Æquivoca & vnivoca in eo conveniunt, quòd ambo habēt vnum nomen commune: sed differunt quod æquivocorum solum nomen commune est; vnivocorum vero tum nomen tū definitio.

Inter æquivoca & vnivoca media sunt Analoga, quippe quæ nec plane eandem, vt vnivoca, nec prorsus diversam vt æquivoca definitionem sortiuntur, sed naturam suam secundum prius & posterius analogatis communicant: *sic Ens de Substantia dicitur, & ratione Substantiæ de Accidente; sic sanitas medicinæ, vrinæ, & animali attribuitur,* cujus illa quidem causa, ista signum, hoc verò subjectum dicitur. *Analoga.*

Tertia definitio est Denominativorum. Denominativa verò dicuntur quæcunque ab aliquo ita vt casu differant, nominis appellationem habent, *vt à fortitudine fortis.* *Definitio denominativorum.*

Ad denominativa duo requirūtur, primò vt ab aliquo nomine appellatio- *Duo ad denominativa requiruntur.*

tionem habeant, id est, vt ab aliquo vocabulo deriventur; secunda vt ab eodem nomine casu, hoc est vltima seu finali syllaba, differant, *unde Grammatica ars & Grammatica mulier non habentur denominativa*, quia casu non differunt & proinde inter æquivoca sunt enumeranda.

Denominativa triplicia.

Denominativa sunt triplicia
1. Re tantùm, *vt virtus & studiosus.*
2. Voce tantùm, *vt vinum & vinolentus.*
3. Re & voce simul, *vt vinum & vinosus*: quæ sola in præsentiarum definiuntur.

Tria ad denominationẽ requisita.

Ad omnem denominationem tria requiruntur, Nomen Substantivum, quod vocant denominans, Nomen Adjectivum, quod est denominativũ, Subjectum, quod vocatur denominatum: vt quando dicimus *Cæsar est Iustus*, *Cæsar* est denominatum, *Iustus* Denominativum, *Iustitia* denominans, quæ Cæsari inherens facit vt ipse justus denominaretur.

CAP. 5.

CAP. V.
De duabus divisionibus.

Dvæ sunt divisiones, vna vocum, altera rerum.

Prima divisio vocum.

Vox dividitur in { Incomplexam quę sine conjunctione effertur, *vt homo, vincit.* Complexã quæ ex simplicibus conflatur, *vt homo vincit.* }

Tribus modis vox cõplexa & incõplexa dicitur.

Tribus modis vox Complexa & incomplexa dicitur vel { Re tantúm. Voce tantùm. Re & voce simul. }

Vox illa quæ sub vno nomine plures significationes complectitur, est voce tantum simplex, re tantum complexa, vt *Canis* licet sit voce simplex, res tamen plures in ea voce latent.

Cum plures voces ad vnam rẽ simplicem exprimendam conjunguntur ob defectum proprij nominis, vox est re simplex & voce tantum complexa, *vt corpus animatum.*

Quando simplex dictio rem simplicem significat, vocatur vox re & voce simplex, *vt homo.* Re & voce cõplexa est, cũ plures voces ad multas res significandas destinatur, vt *Labor omnia vincit*

vincit. Index est animi sermo. Estque vel { Distans. / Indistãs.

Distans est cujus extrema copula verbali vel conjunctionali vniuntur, *vt Homo est Animal.*

Indistans est cujus extrema componuntur, vt determinatum & determinabile; *vt Homo iustus.*

Nota. Ex omnibus complexis, complexũ voce tantùm in Prædicamentis reponitur: ex omnibus incomplexis, incomplexum voce tantum excluditur.

Quadruplex divisio rerum

Res omnes sunt vel { Substantiæ, / Accidẽtia: } vtraq; vel { Vniversalia. / Particularia.

1 Vniversales substantiæ, dicuntur de subiecto, sed non sunt in subjecto; *vt homo de Socrate & Platone dicitur, sed nulli subiecto inhæret.*

2 Particularis substãtia, nec dicitur de subjecto, nec est in subjecto, quia est individualis substantia, *vt Socrates.*

3 Vniversalia accidentia dicuntur de & sunt in subjecto; vt *albedo de ba[...] & illa albedine dicitur, & homini, parieti aut navi inest.*

4 Particulare accidens, de subjecto nullo dicitur, sed in aliquo est; *v[...] ho[...]*

hæc albedo in Socrate.

¶ Illud verò in subiecto esse dicitur quod cum in aliquo non quasi pars sit non tamen potest esse sine eo, cui inest. *Inesse in subiecto.*

In qua definitione tres ordine continentur inessendi conditiones. Prima est, vt in aliquo insit, id est, vt inhæsivè sit in subjecto, & non ratione intentionis, vt *res est in fine*, qui intenditur; nec ratione gubernationis, *vt rex in regno*; nec ratione locationis, *vt locatum in loco.* Secunda, vt non sit ejus pars, vnde *nec genus in specie, nec species in genere propriè inesse dicatur*, quia illud est speciei pars materialis vicem materiæ supplens, hæc generis pars subjectiva & ipsi subordinatur. Tertia, vt non possit esse sine eo cui inest; *vnde vestes & arma propriè corpori non insunt*, quia esse possunt corpore sublato. *Tres inessendi conditiones*

Octo sunt inessendi modi his versiculis comprehensi.

Insunt. 1 *Pars.* 2 *Totū.* 3 *Genus.* 4 *Species.* 5 *Calor igni.* *Modi inessendi 8.*

6 *Rex in regno.* 7 *Res in fine.* 8 *locoq; locatum.*

Ex his omnibus modis ille solùm est intelligendus, qui est; *vt calor in igne*, id est, inhæsivè ut accidens in subjecto,

jecto; reliqui omnes contra vnam aut alteram ex dictis inessendi conditionibus offendunt.

Subiectum duplex. Præterea operæ pretium est notare quòd duplex est subjectum, vnum Prædicationis, alterum Inhæsionis. Subjectum prædicationis est quod alicui vniversali subijcitur; sic *homo animali, animal corpori*, *corpus substantiæ subordinatur*. Subjectum inhæsionis est, quod accidenti alicui subijcitur, vt sustentaculum quo suffulcitur; sic *albedo est in pariete*, à pariete enim sustentatur ipsóque absumpto consumitur eadem albedo.

Nota. Vbicunq; vero in dicta rerum divisione inveniuntur hæc verba [*Dicuntur de subiecto*] intelligendum est subjectum prædicationis: vbi autem illa verba [*Sunt in subiecto*] subaudire debemus subjectum inhæsionis.

CAP. VI.
De duabus regulis.

Reg. I. DVæ sunt regulæ, quarum prima est Quodcunque dicitur de prędicato, idem dicatur de subjecto; vt *si Socrates sit homo*, & *animal de homine dicatur*,

tur, vt etiam de Socrate prædicetur necessum est.

Multæ sunt huius regulæ limitationes, inter quas istæ notatu dignissimæ. *Exceptiones.*

Primò vt non sit progressus à vocibus ad res, id est, à vocibus primæ ad voces secundæ intentionis; vnde non sequitur, *Animal est genus, Homo est animal,* ergo, *Homo est genus.* Secundò vt non sit transitus ab vno latere serici prædicamentalis ad aliud latus, vnde non sequitur; *Homo est animal, Animal est vel rationale, vel irrationale, ergo, homo est vel rationalis, vel irrationalis.*

Tertiò ut non procedatur à concreto ad abstractum, vnde non sequitur, *Homo est iustus, Iustitia est qualitas, Ergo homo est qualitas.*

Secunda regula antepredicamentalis in duas partes distrahitur. Prima est, Diversorum generum non subalternatim positorum diversæ sunt species & differentiæ: *sic species & differentiæ Qualitatis diversæ sunt à speciebus & differentiis Substantiæ aut Quantitatis.* Secunda est, Generum subalternatim positorum, nihil prohibet, easdem esse species & differentias, *sic Corporea* *Reg. 2.*

est differentia corpus constituens, quæ corpori composito, animato, sensili attribuitur, quia hæc omnia ipsi subordinantur.

CAP. VII.

De Prædicamentis in genere.

Absolutis antepraedicamentis ad ipsorum prædicamentorum tractationem perveniendum est; perspectâ primò generali eorum naturâ, ut quid posteà de singulis sit dicendum cognitum habeamus.

Prædicamentum Quid.

Prædicamentum est vocum res simplices exprimentium ordinata quædam series.

Quomodo res & quomodo voces in serie prædicamentali reponuntur.

Ex hac definitione constat, quòd res & voces ad seriem prædicamentalem constituendam simul conveniunt. Res enim vt sunt res apud Logicos non considerantur, sed quatenus sunt vocum fundamenta, sic corpus naturale in Substantia ponitur, & in illius serie consideratur, sed non vt ex principiis, materia scilicet aut forma constet, nec ut affectiones habeat in motu nimirùm, in loco, in tempore esse, sed ut est fundamentum secundæ intentionis, seu vt est Genus quod per

per differentias divisas potest dividi. Vt enim Medico oculum curaturo necessarium est aliquam licet non exquisitam oculi cognitionem habere; ita in Logico requiritur, ut tantam rerum cognitionem haberet, quanta sufficeret ad notiones secundas super easdem fundandas & stabiliendas.

Quæ collocanda sunt in serie prædicamentali

Quodcunq; verò in serie prædicamentali reponitur est ens reale & positivum, simplex & per se unum, vniversale, completum, finitum, voce distincta ac certa significatum.

Hinc excluduntur

Quæ excludenda.

Vox artis, consignificans, privatio, fictũ,
Pars, Deus, excedens, complexum, seu polysemon.
Ista Categoriis non possunt verba locari.

Excluditur vox Artis, quia est notio secunda seu ens rationis, quod nobis non cogitantibus non existit, vt *Zodiacus, Genus, Prædicamentum.*

Deus, quia propter suam eminentiam sub genere non est, & differentia constituente caret, ita vt magis sit supra seriem, quàm in serie.

Consignificans, quod nihil certi significat, vt sunt adverbia, nomina partitiva, interrogativa, vniversalia, & particularia signa, *vt omnis, aliquis,*

quidam, nullus.

Privatio quia non denotat ens positivum, sed rei absentiam, *vt tenebræ.*

Fictum præcipuè impossibile, quod nihil in rerum natura ponit.

Pars præsertim essentialis & integralis, quia non sunt entia completa.

Excedens seu transcendens, quia per omnia prædicamenta pervagatur, vt *Ens, aliquid, vnum, bonum, verum.*

Complexum re & voce simul, quia unam rem simplicem non significat, vt *homo albus.*

Polysemon seu æquivocum ante factam distinctionem, vt *Canis.*

Rerum collocatio in prædicamentis.

Observandum est deniq; quod ex iis quæ in serie prædicamentali reponuntur, quædam sunt κατὰ βάθος, quædam κατὰ πλάτος, i. quædam in serie directa, *vt genera & species,* quædam collateraliter, *vt differentiæ,* collocantur, quædam etiam propter indivisibilitatem naturæ in serie propriè nō sunt, sed veluti graduum bases & statumina substernuntur, vt Individua omnia quæ perfectè nec dividi possunt nec definiri.

Prædicamētorum numerus.

Decem ab Aristotele enumerantur prædicamenta seu rerum capita, nec datur ens aliquod finitum & completum

pletum quod sub uno horum non cō-prehendatur.

Horum unum est substantiæ, Substantia vulgò dictum, novem vero accidentis, 1 Quantitas, 2 Qualitas, 3 Actio, 4 Passio, 5 Relatio, 6 Vbi, 7 Quādo, 8 Situs. 9 Habitus.

Singulorum exempla sunt hoc disticho inclusa. 1. *Arbor*, 2 *Sex*, 3 *Servos*, 4 *Fervore*, 5 *Refrigerat*, 6 *Vstos.*

7 *Ruri*, 8 *Cras*, 9 *Stabo, nec* 10 *Tunicatus ero.*

Divisio. Ex his quædam sunt Absoluta prædicamenta, quæ obinde vocātur Principalia, & sunt tria Substantia, Quantitas, Qualitas; cetera septem sunt minùs Principalia, quia notant respectum aliquem inter duas res, ut Relatio quæ connotat respectum inter Relatum, & correlatam; Actio & Passio, quæ resultant ex unione alicujus qualitatis cum substantia; Vbi & Quando, quæ oriuntur ex substantia considerata cum circumstantijs Loci & Temporis, Situs qui fit ex respectu partium ad totum, Habitus, qui procedit ex applicatione integumenti ad corpus.

CAP. VIII.
De Substantia.

Substantiæ definitio.

INter prædicamenta primas semper obtinuit Substantia, quòd omnium accidentium est fundamentum.

Substantia verò definitur ens per se subsistens accidentibus subiectum, *vt homo*, qui nulla re nisus, albedinis, virtutis, & id genus aliorum accidentium est fundamentum.

Eius divisio.

Substantia est duplex, Prima, vel Secunda.

Substantia prima.

Substantia prima, quæ maximè & propriè substantia dicitur est, quæ nec est in subjecto, nec dicitur de subiecto; non est in subiecto, quia est substantia, nec dicitur de subiecto, quia est individuum, vt *Socrates, hæc arbor.*

Cur ita dicta.

Individua enim primæ substantiæ dicuntur duplici de causa; primò, quia substant reliquis omnibus rebus, sive sint accidentia quæ eis inhærent, sive secundæ substantiæ, quæ de ipsis prædicantur, & in ipsis existunt; secundò, quia singularia primò feriunt sensus, prius enim *Socratem* videmus quàm *hominem*, primariò enim & per se Individua agunt & sentiuntur.

Secun-

Secundæ ſubſtantiæ ſunt primarũ genera & ſpecies, vt *Homo*, *Corpus*, *Animal*: & ideò vocantur Secundæ, quia ſecundo loco vi intelligentiæ noſtræ ex primis colliguntur: videndo enim *Socratem*, *Platonem*, & alios particulares homines, quid homo illorum ſpecies ſit ſtatim colligimus. *Subſtantia ſecunda.* *Quare ſic appellata.*

Inter ſecundas verò eæ magis ſubſtantiæ dicuntur, quæ primis ſunt viciniores, vt Species ſuis generibus. *Nota.*

Proprietates ejus ſex ſunt.

Subſtantia non eſt in ſubiecto, nimirùm inhæſionis; ſic enim duo corpora eſſent in eodem loco. Meliùs nullo modo hæc proprietas exprimi poteſt, quàm ſupponendo hominem per fores clauſas & non cedentes penetrare potuiſſe, quod ſi fieret duo corpora in ipſo tranſitu eodem loco comprehenderentur. *1 Proprietas.*

Secundæ ſubſtantiæ, & earum differentiæ, vnivocè de primis prædicantur. *Vnivoce verò prædicari* eſt attribui, primis, & ſecundum nomen, & nominis rationem, *ſic Animal, & quod animal conſtituit ſenſile, de Socrate prædicatur, & ſecundum nomen, quia Socrates eſt animal, & nominis rationem, quia Socrates eſt corpus animatum ſenſile, quæ eſt animalis definitio.* *2 Proprietas.*

finitio.

3 Proprietas. Omnis substantia videtur significare Hoc, Aliquid. Hoc singularitatem, Aliquid substantiam significat, ita vt sensus sit; Omnis substantia singularem, & substantialem essentiam designare videtur; quod quidem reverâ cernitur in primis substantiis. Nam, *Socrates singularem substantiam denotat*; & solùm videtur esse in secundis, quatenus nimirum de primis prędicātur; vt *quando dico Socrates est homo*; *Homo quodammodo Socratem, & ita singularem substantiam significare videtur.*

4. 5. Proprietates. Substantiæ nihil est contrariū. Nō recipit magis aut minus. Vtræque hæ proprietates sunt intelligēdæ de substantia quoad eius essentiam, & non secundum qualitates ipsi inhærentes. *Ignis enim aquæ contrariatur: & hæc aqua illâ magis minusve calida dicatur; sed hoc accidit propter calorem & frigus in subiectis, & non ratione ipsorum subiectorum, quæ nunquam sibi invicem contrariantur.*

6. Proprietas. Substantia vna & eadem numero permanens est contrariorum susceptibilis, id est, Quamvis substantia nihil habet sibi contrarium, in se tamen successivè, in gradibus intensis; aut simul in remissis, eadem recipere potest:

* Substantiæ series prædicamentalis.

Substantia,

Corporea, Incorporea seu spiritus cujus duæ sunt species.

Intelligentia cujus ordo est,
1 Seraphin.
2 Cherubin.
3 Thronus.
4 Potestas.
5 Dominatio.
6 Virtus.
7 Principatus.
8 Archangelus.
9 Angelus.

Anima
1 Vegetativa,
2 Sensitiva,
3 Rationali,

Corpus,

Substantiæ serie.

Corruptibibe Incorruptibile sive orbes cœlestes.

1 Cœlum empyreum. 2 Primum mobile. 3 Cœlum Chrystallinum. 4 Firmamentum. 5 Cœlum Saturni 6 Iovis. 7 Martis. 8 Solis. 9 Veneris. 10 Mercurij. 11 Lunæ.

Corruptibile,

Animatum, Inanimatum quod est vel

Elementum,
Ignis, Aeris,
Aquæ, Terræ.

Mineralia,
Lapides, vt Marmor.
Metalla, vt Aurum.
Medium, vt Sulphur.

Animatum,

Sensile, Insensile seu Planta quarum tres sunt species.

Arbor, vt Cerasus, Laurus,
Frutex, vt Myrtica, Arundo,
Herba, vt Nasturtium, Beta.

Animal,

Rationala, Irrationale, vt Bestia quæ est vel

Volatilis, vt Avis.
Gradiens, vt Equus, Leo.
Aquatilis, vt Halec.
Reptilis, vt Vipera.

Homo

Socrates
Plato
Cato
Cæsar

teſt, quatenus eſt eorum fundamentum; *ſic eadem aqua quæ nunc valdè calida eſt, ſtatim erit frigida.* Excipiendę verò ſunt illæ ſubſtantiæ, quæ vnã qualitatẽ naturaliter impreſſam habent; *vt ignis cum naturaliter ſit calidus, nunquã frigidus eſſe poteſt.* *Exceptio.*

Nulla datur ſubſtantia completa, quæ non in hac ſerie continetur; Incompletæ verò ſubſtantiæ cujuſmodi ſunt partes omnes, *vt Manus, Pes, Caput, Ramus*, non directè ſed reductivè hìc collocantur, quatenus ſcilicet ad ſuum totum reduci poſſunt; *vt Pes ad animal gradivum, & Ramus ad arborem vegetantem.*

CAP. IX.
De Quantitate.

Quantitatis definitio.

QVantitas eſt ſecundum quam aliquid quantum aut quotum dicitur. Res enim omnes ob magnitudinem quantæ, ob multitudinem quotæ dicuntur; *Sic ob ſuperficiem campus ampliſſimus, ob numerum ingentem exercitus copioſus appellatur.*

Prima diviſio Quantitatis.

Aliàs etiam definitur Quantitas, Accidens quod ſubſtantiæ communicat, vt in partes dividi poſſit. Quum verò partes ſunt duplices, diſcretæ, vel continuæ, hinc naſcitur prima Quantitatis diviſio in Continuam & Diſcretam.

Quantitas continua eſt cujus partes communi termino copulantur. Terminus verò cōmunis eſt, qui duo

con-

connectit quorum vnius extremum est, initiumq; alterius. *Quantitatis continuæ quinq; species*

Quinque sunt species quãtitatis cõtinuæ,
- 1 Linea
- 2 Superficies
- 3 Corpus
- 4 Tempus
- 5 Locus.

Cujus partes
- Puncto
- Linea
- Superficie
- Nunc
- Superficie

tanquã termino cõmuni copulantur.

Linea est longitudo, latitudinis expers, cujus extrema sunt duo puncta. *Linea.*

Superficies est quæ longitudinem & latitudinem tantùm habet, cujus extrema sunt lineę. Vtręq; hæ species more Mathematicorum sunt intelligendæ, non de lineis pictis, sed verè existentibus, animi tantùm, non corporis oculis conspicuis. *Superficies.*

Corpus longitudinem, latitudinem, & profunditatem habet, ejusq; extrema sunt superficies. *Corpus.*

Locus est superficies concava corporis ambientis: *sic turris locus est aer: piscis locus est aqua.* *Locus.*

Tempus est spatium ex solis cœliq; hoc est, astrorum vertigine collectum: *sic dies est spatium illud, in quo Sol ab Oriente* *Tempus.*

ente in occidentem rapitur.

Discretæ quantitatis species.

Discreta quantitas est, cujus partes separatæ sunt & disiunctæ, nullóq; communi termino copulantur. Ejus duæ sunt species, Numerus, Oratio.

Numerus.

Numerus est vnitatum multitudo, *sic quatuor est multitudo quatuor vnitatū,* quæ nulla connexione vniuntur.

Oratio.

Oratio est mensura literarum & syllabarum, secundum longitudinem, & brevitatem; Est quantitas, quia mensurat, & discreta, quia literæ & syllabæ distinctè pronuntiantur; vt homo A-ni-mal.

Secunda divisio Quantitatis.

Hæ duæ quātitatis species rursus subdividuntur in Quantitatem { Habentem / Non habentem } Partium positionem.

Quæ requiruntur ad partium positionem.

Tria verò requiruntur vt quantitas habeat partium positionem; primò ut partes termino communi copulentur, *unde Numerus, & Oratio excluduntur, quia sunt discretæ* quātitates; secundò vt sint alicubi sitæ, ita ut digito demonstrari possint; tertiò ut simul sint ac permaneant; *Per vtrasque conditiones* oratio, & tempus *amandantur, quòd propter perpetuum suum fluxum, nec situm habeant, nec permanentiam;* Re-

Stat

ſtat igitur quòd quatuor ſint ſpecies quantitatis partium poſitionem habentis, 1 Linea. 2 Superficies. 3 Corpus. 4 Locus; tres non habentis. 1. Numerus. 2 Oratio. 3 Tempus.

Qualitates aliquando quantitatis nomen ſortiuntur; ut *Platonem magnū philoſophum, Archimedem magnum mathematicum vocamus*, ſed quantitates quas priùs nominavimus ſunt per ſe, hæ ſolùm ex accidenti. *Nota.*

Tres ſunt proprietates Quantitatis.

1 Nihil eſt quantitati contrarium. Contrarietas enim eſt ſolarum qualitatum pugna.

2 Non recipit magis & minus; *ita Gygas licet ſit Pygmæo maior ratione corporis, non tamen eſt magis Quantitas, quam Pygmeus; æquè enim extenduntur, licet æqualem extenſionem non habent.*

3 Iſtæ duæ proprietates Subſtantiæ cum Quantitate ſunt communes; Maximè verò Quantitati proprium eſt, vt exinde res dicantur, æquales aut inæquales; *ſic corpus bicubitum eſt tricubito inæquale, alteri verò bicubito æquale.*

Series Quantitatis.

Quantitas est vel
- Cōtinua, estq; vel
  - Perfecta; *ut corpus quod trinas dimensiones habet.*
  - Imperfecta, quæ est vel.
    - Longitudo tantum: *ut linea.*
    - Latitudo tantùm, *ut superficies.*
- Discreta, cuius duæ sunt species.
  - Numerus
  - Oratio.

Ad hanc seriem analogicè reduci possunt extensiones graduales; *ut calor calore maior vel minor dicitur*, & extensiones gravitatis, seu ponderositatis, quæ quidem magis intensiones, quam extensiones reverà dici debent.

CAP. X
De Qualitate.

Qualitatis definitio. QValitas est forma accidentalis, à qua subiectum denominatur Quale: *sic à gravitate lapis gravis, à velocitate equus velox appellatur.*

Eius divisio. Qualitatis quatuor sunt species, Habitus, Potentia naturalis, Qualitas patibilis, Forma. Sed quia quælibet

ista

istarum specierum latitudinem habet, quatuor quasi gradus his speciebus adduntur, Habitui dispositio. Potentiæ Impotentia, Qualitati patibili Passio, Formæ Figura.

Habitus.

Habitus est qualitas perfecta & consummata, multis actionibus acquisita, [redacted] quæ ita inhæret subiecto, vt propter firmitatem, & constantiam, non facile permutetur contrario; *vt vera & acquisita dicendi scientia in Cicerone, aut pugnandi in Alexandro.*

Prima habitus divisio.

Habitus primò dividitur ratione subiecti in Habitum corporis *cuiusmodi est sanitas firma in corpore absolutè salubri, saltandi etiam & natandi experientia*, & in Habitum animi, *cuius generis sunt virtutes, & disciplinæ omnes.*

Divisio secunda.

Secundò ratione adeptionis, habitus & præsertim animi dividitur in { Infusum. / Acquisitum. }

Infusus est, qui singulari Spiritus sancti gratiâ infunditur in hominum mentes, vel extraordinariè; *vt doctrina in Apostolis, vel ordinariè vt fides in electis.*

Acquisitus est qui crebris actionibus acquiritur; *vt dicendi & disserendi peritia*; & licet Spiritus sancti gratia

ad

ad iſtum etiam requiritur, non tamen eo peculiari modo quo ad inſulum.

Diſpoſitio.

Quomodo differt ab habitu.

Diſpoſitio ſeu affectio eſt qualitas fluxa & tranſiens, quæ quia nondum penitùs fideliterq; eſt infixa, excuti non ægrè poteſt; ſic *cum quiſpiam rudi Minerva literas aut ſyllabas depingere poteſt, eſt in inclinatione ad ſcribendum, quum verò artificioſe eaſdem queat exarare, habitum acquiſivit*; vnde habitus ætati virili, diſpoſitio juvenili comparatur, quod ille eſt diſpoſitio perfecta, hæc habitus inchoatus.

Potentia naturalis.

Quomodo differt à diſpoſitione.

Potentia naturalis eſt qualitas naturaliter ſubjectis inſita, quæ habilitatem conciliat, vt ad præſtandas certas actiones, aut acquirendos habitus magis idonea habeantur; *vt bona valetudo, memoria tenax, ingenium acutum.* Et licet hæc potentia ad habitum requiritur, tanquam prævia quædam diſpoſitio, & naturalis inclinatio; à diſpoſitione tamen differt, quòd Potentia eſt quid inſitum, & vi naturæ generatur; Diſpoſitio eſt quid adventitium & per aliquos actus acquiritur.

Diviſio potentiæ.

Potentia duobus modis dividitur. Primò in { Activam. / Paſſivam.

Activa.

Activa eſt, qua ſumus ad agendum potentes; *Sic ignis potentiam activam habet*

bet ad vrendum, cultrum ad secandum.

Passiva est, quâ res aptę sunt ad aliquid patiendum; *Sic molle potentiam habet vt secetur.* Vtræq; hæ potentię actu perficiuntur bifariam, vel scilicet cum in opus exeunt, *vt quando ignis vrit*, vel cùm in habitum vertuntur; *vt quando puer discit literas.* *Passiva.*

Secundò potentia dividitur in { Primam. Secundam. *Secunda divisio.*

Prima est quæ proximè emanat è forma subjecti; vt *potentia loquendi in homine, sentiendi in brutis, illa ab anima rationali, hæc à sensitiva fluit.* *Prima.*

Secunda est dispositio organi & temperamenti, per quam potentia illa prima in actum producitur, atque hęc omnibus non æqualiter communicatur, sicut illa prima; *Luscus enim propter organi debilitatem non tam clarè videt, quàm qui magna acie est præditus, licet vterq; primam potentiã æqualiter sortitur.* *Secunda.*

Impotentia est imbecillitas facultatum naturalium insubstantijs, sive animatæ sunt, sive inanimatæ; vt *Sterilitas in agro, stupiditas in homine.* *Impotentia.*

Qualitas patibilis est quæ infert passionem sensui; *Ita tactus frigore et calore, molli & duro afficitur; visus coloribus, auditus sonis, sapore gustus, odore olfactus.* *Qualitas patibilis.*

Passio

Passio. Passio est subita animi commotio ex qua oritur color sensum afficiens; *ut rubor qui vultus ex verecundia suffunditur:* Differt à patibili qualitate, quia non est stabilis & permanens, *ut candor in pariete*; sed qualitas citò amota; *ut pavor ex metu.*

Figura. Figura est terminatio qualitatis, quæ termino aut terminis clauditur; *ut Circulus, Triangulus. Quadratum.*

Forma. Forma est cõstitutio membrorum, & partim in ipsa figura, sub sensum videndi cadens; membrorum quidem in animalibus, *ut in homine, aut leone*; partiũ in reliquis corporibus; *ut forma pyramidis, aut Amphitheatri.*

Vel ut alii planiùs definiunt. Forma est coloris totius corporis inprimis verò faciei suavitas. Figura est lineamẽtorum seu partium corporis, optimus situs; *Sic Æthiops benè figuratus esse potest, sed non valdè formosus, Anglus etiam formosus satis, sed male figuratus.*

Proprietates ejus sunt tres.

1 Sola qualitas propriè & per se contrarietatem recipit; *Sic calidum frigido, album nigro contrariatur.*

2 Qualia magis & minùs recipiunt, id est, Qualitates in subjectũ suũ, non in instanti, sed paulatim & per gra-

- Qualitas, vel
  - Sub sensum non cadit, vt
    - Habitus qui est, vel
      - Animi, estque vel
        - Infusus
          - Ordinariè, vt
            - Fides.
            - Spes.
            - Charitas
            - In omni fideli.
          - Extraordinariè, vt donum
            - Miraculorum, linguarum
            - In Apostolis.
        - Acquisitus qui
          - Appetitum vt Ethica,
          - Intellectum vt Physica,
          - dirigit
      - Corporis, estque vel
        - Infusus, vt *Sanitas ex miraculo.*
        - Acquisitus, vt *Sanitas ex medicina.*
    - Potẽtia quæ est, vel
      - Manifesta in
        - Inanimatis
        - Animatis.
      - Occulta quæ fit, vel per
        - Ἀντιπάθειαν.
        - Συμπάθειαν.
  - Sub sensum cadit, vt
    - Patibilis qualitas, quæ facit pati, vel
      - Auditum, vt *Sonus.*
      - Visum, vt *Color.*
      - Gustum, vt *Sapor.*
      - Tactum, vt *Qualitates tactiles.*
      - Olfactum, vt *Odor.*
    - Figura quæ est, vel
      - Naturalis à natura data.
      - Artificialis ab artifice introducta estque, vel
        - Plana, vt
          - *Curvilinea.*
          - *Rectilinea.*
        - Solida, vt
          - *Sphæra.*
          - *Pyramis.*
          - *Cubus.*

ÇAA

gradu
porem
pit;vn
quali
dum

Vt
non c
tenti
cōtra
Patib
antur
loribu

3
aut di
qualc
lare im
les app

gradus ingrediuntur; *vt aqua primò teporem, inde calorem, vltimò ſervorem recipit*; vnde non ipſa qualitas, ſed potiùs qualitatis receptio dicitur eſſe ſecundum magis & minùs.

Vtræq; hæ proprietates ſoli, ſed non omni qualitati conveniunt. Potentiæ enim naturales, & Figura, nec cōtrarietatem, nec gradus recipiunt. Patibiles qualitates etiam contrariantur, ſed nō omnes; medijs enim coloribus nihil reperitur contrarium.

3 A qualitate res dicuntur ſimiles aut diſſimiles, ſicut à quantitate æquales aut inæquales; *Sic qui eodem colore imbuti ſunt, ſimiles, qui diverſo, diſſimiles appellantur.*

CAP. XI.
De Relatione.

Relatorum divisio.

Relata sunt duplicia vel { Propria seu secũdum Esse. Impropria, seu secundum Dici.

Relata secundum dici.

Relata secundum dici sunt, quæ ad se invicem modo quopiam sunt affecta, quorum vno existente, non necesse est alterum sequi; *Sic scientia ad scibile refertur; scibilia enim multa in primordio mundi extiterunt, priusquam creabatur homo qui ipsa sciret.*

Relata secundum esse.

Relata secundum esse sunt, quorum totum esse in respectu cõsistit, & quorum vno existente & cognito, alterum necessariò existit & cognoscitur: *Sic pater sine filio, vt pater, nec existit, nec cognoscitur.*

Quomodo inter se differunt.

Duobus modis relata secundum Dici differunt à relatis secundum Esse, primò quod illa habent essentiã aliquam absolutam in alio prædicamento; *Sic scientia in qualitate, sectio in Actione, licet illa ad scibile, hæc ad secabile referatur*; hæc vero totum suum esse in relatione habent; *Pater enim nihil est, nisi ad filium referatur*; secundò rela-

relato secundum Dici cognito, non necessariò cognoscitur ejus correlatum; *sensilia enim multa sunt in terræ visceribus, quæ sensum ad quem referuntur nō feriunt*; existente verò & cognito vno relato secūdum Esse, necessariò cognoscitur ejus correlatum; *neminem enim Patrem, neminem Dominum vocamus, nisi quem servos, aut filios, habere certò scimus.*

Quæ requiruntur ad relationem.

Ad relationem tria præcipuè requiruntur. 1. Fundamentum, cui relatio innitatur. 2. Terminus duplex, Relatum, & Correlatum. 3. Relatio seu respectus quidam inter illos terminos; *Sic homo est fundamentum, pater & filius sunt duo termini relativi; paternitas, & filiatio, sunt relationes inter eos terminos.*

Proprietates relatorum sunt quatuor.

1 Relata dicuntur ad convertentiam, id est, Cuilibet relato suum correlatum ita respondet, ut unum possit dici alterius; *ut scientia est scibilis scientia, & scibile est scientiæ scibile, pater est filij pater, & filius est patris filius.*

2 Relata recipiunt magis & minùs.

3 Relata recipiunt contraria. *Sic vir-*

virtus, quæ ad studiosum refertur, vitio contrariatur, & amicitia Pyladis & Orestis minor fuit, quàm Iohannis & Petri Apostolorum. Sed istæ duæ proprietates novissimè nominatæ, neq; omnibus relatis cõmpetunt; nihil enim contrariatur *duplo & dimidio*: nec solis, quia conveniunt etiam Qualitati; nec relatis ut sunt relata, sed ut qualitate fundantur; *Sic enim scientia ignorantiæ contrariatur, vt est habitus, sed non vt ad scibile refertur.*

4 Relata simul sunt naturâ. *Simul vero natura dicuntur*, quæ Posita se ponunt, & perempta se perimunt invicem, & quorum alterum non est alterius causa; sic *Posito patre ponitur filius, nec pater vt pater est filij causa, sed vt homo.*

Prima proptietas vtrisque relatis convenit; secunda, & tertia solùm relatis secundum dici; quarta solùm relatis secundum esse.

Series

Series relationis.

- Relata sunt vel secundum
  - Dici, quæ propriè ad hoc prędicamentum non spectant.
  - Esse quæ dividantur vel
    - Secundum fundamentum, & ita quædam fundantur vel in
      - Quantitate; vt *æquale & inæquale.*
      - Qualitate; vt *Simile & dissimile.*
      - Substantiâ; vt *Pater & Filius.*
    - Secundũ terminos & sic sunt vel relata
      - Æquiparantiæ quorum termini sunt ejusdem dignitatis; vt *Simile, Æquale.*
      - Disquiparantiæ quorum vnũ alterum superat; vt *Pater & Filius, Dominus et Servus.*

CAP. XII.

De Actione & Passione.

Actio.

ACtio est vis agentis in passum, secundum quam in id, quod subij-

citur agere dicatur, ut *calefactio*, *frigefactio*.

Quæ ad actionem requiruntur.

Quatuor ad omnem actionem requiruntur. Primo agens, vt *ignis*, secundò qualitas secundum quam agit, vt *calor*, tertiò patiens, ut *aqua*, quartò actionis receptio, ut *ingressus caloris in aquam*.

Actio duplex

Actio est duplex vel
- Trãsiens, quæ immutationem extrinsecus adfert, & est propriè hujus considerationis; vt *cum ignis aquam calefacit*.
- Imminens, quæ in eodem subjecto, quo excitata est terminatur; vt *volitio, intellectio, sensatio*.

Proprietates ejus sunt tres.

1 Actio omnis passionem infert.
2 Actio recipit magis & minus.
3 Actio recipit contraria.

Sed istæ duæ posteriores proprietates actioni per se non insunt, sed per & propter Qualitates; *Calefactio enim & frigefactio contrariantur, quia calor & frigus sunt contrariæ qualitates, & aliud alio magis minúsve calefacit, provt magis minúsve calet.*

Series Actiones.

- **Actio dividitur vel ratione**
  - Modi secundum quem agit, & ita est vel
    - Imminens.
    - Transiens.
  - **Causæ & est vel**
    - Naturalis, & hujus tot sunt species, quot sunt potentiarum naturalium.
    - Voluntaria
      - Corporis, vt *saltatio natatio, &c.*
      - Animi quæ est vel
        - Intellectus.
        - Voluntatis.

Series Actionis.

Passio est actionis receptio, ut *calefieri. frigefieri.* *Passio.*

- **Est duplex vel**
  - Transmutativa, cum realis aliqua mutatio fit in patiente; vt *cũ aqua calefit*; hæc *transeunti* actioni respondet.
  - Intentionalis cum nulla fiat evidens mutatio, vt *visio*; hæc *imminenti* respondet.

Passionis divisio.

Hæc passio ab illa in qualitate differt, quia hæc est receptio & introductio Qualitatis, illa est qualitas recepta & introducta, licet non permanens.

Quomodo passione in Qualitate differt.

In utroq; prædicamento notandũ, quòd quædam vocabula, & figurâ vo-

cis, & terminatione, vim habent actionem aut passionem significandi,

Nota. vt *docere,* & *doceri*, *scribere* & *scribi*; quædam terminatione sunt activa, & significatione passiva, ut *timere*, *intelligere*, *videre*, & *omnia verba sensus*; quædam deniq; sunt terminatione passiva, & significatione activa, ut *insidiari*, *proficisci*.

Proprietates ejus tres sunt.

1.2.3. Passio præsupponit actionem. Recipit contraria: Intenditur & remittitur.

Series passionis.

Series passionis.

Passio est { Naturalis, { Animi, { Intellectus. Voluntatis. } Corporis. } Voluntaria. }

CAP. XIII.

De quatuor vltimis prædicamentis.

Vbi. VBi est loci notatio, rei, personæ, aut facto accommodata. Vt *in foro esse.*

Quando. Quando est temporis notatio, rei, personæ, aut facto accommodata, vt *nudiustertius.*

Quomodo hic sumuntur Vbi & Quando nec interrogativè hic

hìc sumuntur,ut *quando rediyt herus? vbi illic scelus qui me perdidit?* nec indefinitè,ut *quando venit plenitudo temporis Deus misit filium suum*;sed relatiuè; Quando enim idem significat quod Aliquãdo,vel esse in tempore, & indicat affectionem,rei, quæ est, fuit, vel erit in tempore: & Ubi ponitur pro Alicubi esse,seu esse in loco, habitudinem notans rei locatę ad locum,quo circumscribitur,& in quo continetur.

Situs est rei ejusq; partium positio; vt *Sessio,Statio.* *Situs.*

Habitus est integumenti ad corpus applicatio,ut *tostatum esse,ocreatum esse.* *Habitus.*

Proprietates singulorum tres sunt.

1 Non intenduntur & remittuntur.

2 Non habent contraria.

3 Rebus competunt, præsertim corporeis.

Series quatuor prædicamentorum minus principalium.

Series Vbi.

Vbi est vel { Naturale, Fortuitũ, } Vtrũque vel { Cõmune, vt *in foro esse*. Proprium, *quando aliquid in proprio loco continetur*. }

Series Quando. Quando est vel { Præteritũ, vt *in præterito* | Futurum, ut *in futuro* | Præsens, ut *in præsenti* } *Seculo, Mense, vel Anno esse.*

Series Situs. Situs est vel { Naturalis { Animatorum, vt *capitis vel pedis sursum & deorsum.* | Inanimatorum, vt *hoc vel illo modo situm suum habeant.* } | Voluntarius vel fortuitus, vt *pro libito sedeamus, stemus, accumbamus.* }

Series Habitus. Habitus est vel { Naturalis in bruto, vt *calcar in gallo, promuscis in Elephãte* | Voluntarius in homine, estq; rursus vel { Indumenti. | Ornamenti | Pœnæ. } }

ex[illegible]n.

CAP. XIIII.

De oppositione, & ante oppositionem primò de Identitate & Diversitate.

TErtia pars tractationis de Categorijs sequitur, quæ agit de distinctione quorundam vocabulorum, quæ ad pleniorem prædicamentorum cog-

cognitionem conducunt à Posteriori, & obinde appellantur Postprædicamenta.

Postprædicamentum verò definitur supplementum quoddam traditũ immediatè post prædicamenta, valẽs ad eorum cognitionem à posteriori. *Postprædicamentũ quid*

Quot sunt.

Quinq; sunt postprędicamenta { 1 Oppositio, 2 Modi priorum, 3 Modi simul 4 Motus, } 5 Modi habendi.

Quæ omnia his versiculis comprehenduntur.

1 Op. 2 pri. 3 mo. 4 simul, 5 ha.
tot sunt postprædicamenta.

Primum igitur postprædicamentũ est Oppositio, sed quia ex rerum convenientia meliùs cognoscetur earum oppositio, pauca præmittemus de rerum Identitate & Diversitate, posteà ad oppositionem descendemus.

Quæcũq; sunt in prædicamentis vel { Conveniunt, & fiunt idẽ, aut { Genere. Specie. Numero. ; Differunt, & sunt res, vel { Diversæ. Oppositæ }

Conveniunt quibus aliquid est cõmune.

Quæ conveniunt genere.

Ea Genere conveniunt quæ eidem

generi, vel proximo, vel remoto subjiciuntur; *sic homo & brutum in animali vt in proximo, in substantia, vt in remoto genere conveniunt.*

Specie. Conveniunt specie quæ sunt ejusdem speciei individua, vt *Socrates, & Plato.*

Num. Identity.

Numero seu individuo cōveniunt, quæ eandem rem singularem designant, sive sint

1 Plura nomina ejusdem rei, vt *gladius & ensis.*
2 Definitum & definitio, vt *hic homo, hoc animal rationale.*
3 Proprium & ejus subjectum, vt *Socrates, & hoc risibile.*
4 Accidens & subjectum; vt *Rex, & hic purpuratus.* co...

Regulæ. Quæcunq; individuo conveniunt, etiam specie, & quæ specie, genere conveniunt, non contrà. Sic *Socrates & Sophronisci filius individuo conveniunt, scilicet in vno particulari homine, & proinde in homine, proinde in animali conveniunt; homo autem & brutum in genere conveniunt, sed nec in vna specie, nec in vno iddividuo.*

Diversæ res dicuntur quæ inter se differunt, sine omni pugna, vt *aurum & lapis.*

Tri-

Tripliciter vero res dicuntur diversæ { Realiter, Formaliter, Modaliter. — *Res quot modis dicantur diversæ.*

Realiter dicuntur differre, quæ se habent vt res separatæ, & à se invicem sejunctæ, ut *homo & arbor.* — *Realis distinctio quotuplex.*

Hæc autē realis distinctio est { Interna, per internos terminos. Externa, per externos

Interna distinctio rursus est vel { Subordinata quæ fit per terminos subordinatos estq; vel { Generica, Specifica, Numerica. Coordinata quæ fit per terminos coordinatos. — *Interna.*

Generica distinctio est eorum quæ differunt genere vel proximo, vel remoto; ut *homo, & virtus.* — *Generica.*

Specifica est eorū quæ ex uno genere orta per essentiales differentias separantur; vel quæ sub speciebus disparatis ponuntur, ut Individua diversa, sic *homo à bruto, Bucephalus ab Alexandro separatur.* — *Specifica.*

Individualis distinctio, est separatio duorum, aut plurium individuorū sub una specie positorum, quæ numero differre dicuntur, ut *Petrus, & Paulus, hæc & illa arbor.* — *Numerica.*

Coordinata. Coordinata diſtinctio eſt quando res per ſuas cauſas, ſive proximas, ſive remotas, vel ſubjectum per ſua accidentia, vel accidentia per ſubjecta diſtinguũtur, vti *loqui et balare ſubiecto, riſus & fletus cauſa efficiente differunt.*

Externa. Externa differentia fit, quando res per objecta, adjuncta, circumſtantias loci aut temporis diſtinguuntur; vt *ſi vnus ab altero per veſtes, arma, aut loci diſtantiam ſeparetur.*

Modalis diſtinctio. Modalis diſtinctio eſt, cum duo entium modi ita diſtinguantur, vt Eſſentia, & Exiſtentia; quarum hæc ſingularium eſt, illa vniverſalium; ſic etiam qualitatum gradus diſtinguuntur, vt *calor in primo gradu à calore in ſecũdo modaliter differt.*

Formalis diſtinctio. Formaliter dicuntur differre, quorum vnum ſub alterius definitione ſumitur; ſic omnia quæ ſibi invicem ſubordinantur inter ſe differunt, vt *homo & anima, animal & animatum.* His prælibatis ad oppoſitionem redeo.

Oppoſitio. Oppoſitio eſt duorum ſimplicium terminorum repugnantia, ita vt nec unus alteri, nec vterq; tertio poſſit ſecundum idem, eodemque modo, & tempore convenire: *idem enim, eodemq; reſpectu, ſimul pater non eſt, & filius.*

Di-

Dicuntur autem opposita quadrifariam { Relativè, Privativè, Contrariè, Contradictoriè. *Opposita quadruplicia.*

Relativè opposita sunt quorum vnum consistit ratione alterius, vt *Pater & Filius*. Hæc ex iis quæ superiùs in Relatione dicta sunt planiùs elucescunt.

Contraria.

Contraria sunt quæ sub eodem genere posita maximè à se invicem distant; & eidem susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt, nisi alterum eorum insit à naturâ.

Quæ requiruntur ad contraria.

Ad contraria igitur tria requiruntur. primò vt sint sub eodem genere, scilicet Qualitatis: nam solarum Qualitatum est contrarietas; secundò vt maximè à se invicem distent in natura positiva, id est, vt ambo extrema sint positiva; tertiò vt se invicem expellant, nisi alterum eorum insit à natura; *sic calor & frigus in aquâ, in pariete albedo & nigredo contrariantur.*

Contraria duplicia.

Contraria sunt duplicia, Mediata, vel immediata.

Mediata.

Mediata sunt quæ medium aliquod habent; *sic inter calidum, & frigidum admittitur tepidum, inter album, & nigrum, intervenit flavum.*

Immediata sunt quæ nullum admittunt

tunt *medium, vt par, & impar; sanum, & ægrum.*

Triplex medium. Notandum verò quòd triplex est medium, Subjecti vel abnegationis, cui nullum oppositorum convenit; *sic lapis nec pater est, nec filius, nec cæcus, nec videns;* hujusmodi medium habent relata & privantia; vel medium proportionis inter excessum & defectum, *sic virtus moralis dicitur in medio consistere,* vel participationis, *sic color viridis est medium:* cujusmodi medium intelligimus quando contraria mediata nominamus.

Privativa. Privativa opposita sunt privatio, & habitus; quorum hic præsentiam, illa rei absentiam denotat in subjecto capaci: *sic cæcitas est privatio visus.*

Ad privationem tria requiruntur. Ad privationem igitur tria requiruntur; primò, vt ambo opposita habeant fieri circa idem subjectum, *vnde cæcitas non est auditus, sed visus privatio,* quia ambo habent fieri circa oculum; secundò vt fiant circa idem subjectum ordine irregressibili; sic *à privatione ad habitum non datur regressus, si modo privatio illa sit totalis:* tertiò vt tempus sit à natura determinatum; *vnde catulus ante diem decimum non dicatur cæcus.*

Privatio. Privatio verò duplex est. Totalis, vel

vel Partialis.

Privatio totalis est privatio & actus & potentiæ, vt *Si homo nascatur cœcus.* Hic verò primam potentiam non intelligo, quæ ab animâ sentiente fluit, & omnibus æqualiter inest, sed secundam, quæ à recta organi dispositione emanat, & potest demi. *Totalis.*

Privatio partialis seu actualis est quæ actum tollit, sed non potentiam; vt *in connivente, aut dormiente est privatio visus, sed non totalis.* Atq; hæ duæ species per regressum distinguuntur; à partiali enim, sed non à totali privatione concedendus est regressus; *vt à somno ad vigiliam, non à morte ad vitam.* *Partialis.* *Quomodo distinguuntur*

Contradictoria oppositio est affirmatio & negatio ejusdem vocis simplicis; *vt homo non homo.* *Contradictoria.*

Hæc omnium est fortissima, quia caret cum participationis, tum abnegationis medio; *nihil enim datur, quod partim est homo, partim non homo; aut quod neq; homo est, neq; non homo.*

CAP. XV.

De modis Priorum & Simul

Qvinq; modis aliud alio dicatur prius, qui omnes his versiculis com- *Quinq; modi priorum.*

comprehenduntur.

1 *Tempore.* 2 *Naturâ.* 3 *Prius ordine dic & 4 Honore.*

5 *Causam causato dicimus esse prius.*

Tempore, Tempore prius dicitur, quod est altero antiquius; vt *senex puero.*

Natura. Naturâ prius, à quo nòn retrocómeat consequutio, vt si vnum sit non necesse est duo esse, sic genera speciebus priora sunt, & species individuis, *vt animal homine, & homo Socrate.*

Dignitate Dignitate prius quod altero excellentius dicitur, vt *miles armigero.*

Ordine. Ordine prius dicitur, quod prius disponitur; vt *exordium narratione.*

Causa. Causâ prius est, cum consequentia valet ab vno ad alterum, & vnum est alterius causa; *sic hominem esse convertitur cum hac propositione* homo est; quia enim homo revera est in rerum natura, ideo hæc propositio verificetur, *Homo est.*

Tres sunt modi simul.

1 Tempore, quorum generatio est in eodem tempore; vt *Hippocratis gemellorum.*

2 Natura, quæcunque convertuntur secundũ essendi consequutionem, & neutrum est causa alterius; vt *Pater & Filius, Dominus & Servus.*

3 Divisi-

3 Divisione, cujusmodi sunt differentiæ & species idem genus condividentes; vt *rationale & irrationale*, *homo & brutum.*

CAP. XVI.
De Motu & Modis habendi.

MOtus est successiva vel instantanea mutatio substantiæ aut accidentis, in potentia, ad aliam formam, siue internam, siue externam suscipiendam; *ut cum homo generetur, mutatur substantia ad animam rationalem acquirendã; cum paries dealbetur externa forma inducitur.* *Motus quid.*

Ejus sex sunt species, 1 Generatio, 2 Corruptio, 3 Augmentatio, 4 Diminutio, 5 Alteratio, 6 Latio; quæ, per terminos *à quibus* & *ad quos* moventur, definiuntur. *Sex species motus.*

Generatio est motus à Non esse, ad Esse; ut *quando ex semine patris quod est non eas tale, homo generatur.* 1 *Generatio.*

Corruptio est motus ab Esse, ad Non esse; vt *quando ex homine vivente, fit cadaver.* 2 *Corruptio.*

Augmentatio est motus à Minore, ad Majorem quantitatem; ut *cum ex parvo* 3 *Augmentatio.*

parvo surculo, crescit arbor.

4 *Diminutio.* Diminutio est motus ex Majore, ad Minorem quantitatem; ut *quando homo pinguis, fit macilentus.*

5 *Alteratio.* Alteratio est motus ab Vna qualitate, ad Aliam; ut *si aqua frigida, fiat calida.*

Latio. Latio est motus ab Vno loco, ad alium; ut *si quis iter faciat ab Oxonio alióve loco, ad Londinum.*

Nota. Generatio & Corruptio versantur circa Substantiam, & fiunt in momento, Augmentatio & Diminutio circa Quantitatem, Alteratio circa Qualitatem, Latio circa Vbi & in tempore successivo perficiuntur.

Octo habendi modi. Octo sunt habendi modi, vel scilicet 1 Qualitatem, vt *Virtutum*; vel 2 Quantitatem, ut *Bicubitum*; vel 3 Vestimentum, ut *Tunicam*; vel 4 Aliquid in parte, ut *Annulum supra pollicem*; vel 5 Partem, ut *Oculum*; vel 6 Aliquid in vase, ut *Vinum in amphora*; vel 7 Possessionem, ut *Domum*; vel 8 Mulierem, ut *Vxorem*; sed iste habendi modus postremus ab Aristotele habetur pessimus. Hi octo modi his versiculis comprehenduntur.

1 *Affectum,* 2 *Quantum,* 3 *Vestitũ, dic velut,* 4 *Aurum.*

5 *Mem-*

5 Membrum. 6 Contentum. 7 Possessio. 8. Vir Mulierem.

Plures forsan modi istis possunt addi, sed hi quos recensuimus sunt vulgares & præcipui.

Hactenus vox simplex nos protraxit: restat complexa proximo libro enucleanda.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

De Diviſione hujus libri ſecundum partitionem vocis complexæ.

VOX complexa quæ eſt hujus ſecundi libri ſubjectum, in tres partes (vt ſuperiùs oſtenſum eſt) dividitur, in complexam,

- Voce tantum.
- Re tantū.
- Re & voce ſimul.

De complexâ voce tantū agemus in tractatu de Definitione & Diviſione. Definitio enim, vt *animal rationale*, & diviſio, ut *rationale & irrationale*, licet plures ſint voces, vnam tamen rem deſignant, illa hominem, hæc autem animal.

De voce complexa re tantùm in tractatione de Diſtinctione, & Limitatione loquemur; vbi docebimus quomodo Ambigua ſunt diſtinguenda, aut Obſcura limitanda & explicanda:

De

De voce complexa re & voce simul ultimò tractabimus in propositione, ubi primò ejus partes, deinde essentiam, tertiò divisiones multiplices, ultimò affectiones fusiùs declarabimus.

CAP. II.

De Definitione & Divisione.

DEfinitio est definiti explicatio, seu euolutio; sic nomen unum per aliud explicatur; vt [redacted];item res una per aliam priorem evolvitur; ut *Homo est animal rationale.* *Definitio definitionis.*

Hinc elicitur duplex definitio; Nominalis, aut Realis. *Definitio duplex.*

Nominalis. Nominalis est, quæ vocis significationem declarat, & fit duobus modis, vel cum ignotius vocabulum notiori explicatur; vt si dicam *Honestum est quod decet*; vel cum Etymologia seu origo nominis ostenditur; vt *si homo definiatur, qui ex humo factus est.*

Realis. Realis definitio est, quæ rei essentiam & naturam declarat, de qua hoc loco potissimum agitur.

Re-

Realis duplex.

Realis hęc definitio est duplex vel { Germana & essẽtialis quę propriè Definitio dicitur. | Accidentalis, quæ vulgò Descriptio appellatur. }

Essentialis.

Essentialis definitio est, quæ ex genere proximo, & differentia constitutiva conflatur; ut *Homo est animal rationale, Animal est corpus animatum sensile.*

Et quia ex genere constat, necesse est ut quicquid rectè definiatur sit species; quoniam verò differentiam constitutivam habet adjunctam, non potest non esse convertibilis cum Definito.

Accidentalis

Definitio accidentalis seu Descriptio est, quæ ex proprietatibus aut accidentibus cum genere unitis conflatur; *ut Homo est animal bipes, loquendi potentia imbutum.*

Regula.

In omni definitione observandum ut sit breuis, perspicua, & cum definito convertibilis.

Vt per Definitionem *quid sit*, ita per Divisionem *quotuplex res sit* intelligatur.

Est

Est autem Divisio, totius in partes resolutio, vel (ut alij definiunt) est latiùs patentis in membra angustiora deductio; *ut si animal dividatur in rationale, & irrationale.* *Divisio quid.*

Divisio alia est { Perfecta, seu substantialis. Imperfecta, seu accidentalis. } *Duplex est.*

Divisio perfecta seu substantialis est totius propriè dicti, & perfecti, in partes propriè dictas resolutio. *Substantialis*

Divisio substantialis tribus modis fiat. Primò quando totum vniversale dividitur in partes subjectivas, id est, cum genus in species, aut species in Individua distribuitur; *ut si animal dividatur in hominem, aut brutum; aut homo in Socratem, Platonem, Aristotelem, & reliqua individua.* *Tribus modis fit divisio substantialis.*

Secundò quum totum essentiale in partes essentiales discinditur; *ut homo in corpus, & animam rationalem.*

Tertiò quando totum integrale in partes integrantes secatur; *ut si equus dissecaretur in truncum, & artus; aut vrbs in domos, templa, & plateas.*

Ex dictis divisionibus prima maximè omnium meretur Divisionis nomen; reliquæ magis Partitiones quam Di-

Divisiones sunt appellandæ.

Imperfecta divisio est, cum totum per accidens in partes resolvitur.

Accidentalis quot modis fit.

Accidentalis divisio trifariam fiat vel enim

- Subjectum per accidentia dividitur; *vt homines aut liberi sunt, aut servi.*
- Accidens per subjecta; *vt bonorum aliud est animi, aliud corporis.*
- Accidens per accidentia; *vt bonorum aliud honestum est, aliud vtile.*

CAP. III.

De Distinctione & Limitatione.

VOX complexa re tantum est, vel Ambiguum, quod Distinctione, vel Obscurum, quod Limitatione indiget.

Distinctio. Distinctio est declaratio seu enodatio vocis ambiguæ in varia sua significata; vt *si lupum distinguamus in hominem rapacem, quadrupedem, & piscem; aut taurum, in montem, animal, & sydus.*

Regula. Distinctio in omni rerum consideratione primùm est adhibenda,

Limitatio. Dictinctioni affinis est Limitatio, quæ est determinatio alicujus vocabuli

buli, cum multa possunt simul ipsi attribui, sic *homini vita, sensus, & intellectus attribuuntur*; sed limitandum quomodo hæc accidentia huic subjecto conveniunt, *non enim homo quà homo vivit, sed quà corpus animatum, sentit quà animal, & quà homo intelligit.*

CAP. IIII.
De partibus Propositionis.

VOX complexa re & voce, quæ ex pluribus vocibus conflatur, vocatur Oratio.

Oratio.

Oratio est vox significans ex instituto, cujus partes aliquid separatim significant, vt *Quæ te dementia cepit?*

Duplex est.

Estque vel
- Perfecta, quæ perfectum sensum in animo audientis gignit.
- Imperfecta, quæ sensum imperfectum parit; vt *homo bonus.*

Perfecta Oratio duplex.

Perfecta rursus duplex est, vel non Enuntiativa, quæ licet perfectum sensum in animo audientis gignat, non tamen verum quid aut falsum significat; *cujusmodi sunt omnes orationes*

de

deprecatoriæ, optativæ, admirativæ, & imperativæ, vt Vive memor quàm sis ævi brevis. Quid faciam Romæ? vel Enuntiativa, quæ à Logicis Enuntiatio, seu Propositio dicitur.

Enuntiatio

Enuntiatio autem est oratio indicativa, verum aut falsum significans; vt *Homo est animal.*

Eius partes signatæ.

Ejus partes sunt vel { Signantes. / Signatæ.

Partes signatæ sunt Prædicatum Subjectum, & vtrumque conjungens Copula.

Prædicatum.

Prædicatum est totum illud quod sequitur Copulam.

Subiectum *Copula.*

Subjectum est illud quod precedit. Copula est verbum vtrasque partes connectens, vt *in hac propositione, homo est animal.* Homo *est subiectum*, Est *copula*, Animal *prædicatum.*

Observatio.

In his sūmoperè observandū, quòd non semper vnum vocabulum sed aliquando Oratio, nec quod descriptione seu loquutione, sed quod ordine syntaxeos verbum præcedit, pro subjecto, & quod ipsum sequitur pro prædicato est habendum; *sic in hac propositione, Ardua ad virtutem via est*, via ad virtutem, *est subiectum*, Est *copula*, ardua *prædicatum.*

Pa-

Partes signantes sunt vel { Categorematicæ; Syncategorematicæ, *Signantes.*

Partes categorematicæ seu per se aliquid significantes sunt nomen, & Verbum. *Nomen.*

Nomen est vox simplex ex instituto significans, cum nullo temporis discrimine, finita, recta, cujus nulla pars, quicquam seperatim significat, *vt homo.*

Verbum est vox simplex, finita, recta, tempus adsignificans, cujus partes nihil sejunctim designant. *Vt curro non solum cursum significat, sed tempus præsens quo quis currit.* *Verbum.*

Nomen à verbo differt, quod illud sine tempore, hoc tempus adsignificat; ambo verò ab Oratione, quod Oratio est vox complexa, istæ verò voces simplices; Orationis partes aliquid separatim significant, non autem Nominis, aut Verbi.

Casus nominis & verbi, id est, omnes præter casum rectum, & modum indicativum, sicut etiam nomina & verba infinita, enuntiationem, imperfectam faciunt: *vt* Socratis est, *imperfectè aliquid enunciat, nisi addatur Domus, liber, aut aliquid tale, sic etiam non animal currit, nihil indicat, nisi explicamus*

quid sit illud non animal.

yncategorematicæ. Partes syncategorematicæ quæ nihil nisi alijs adjunctæ significant, sunt signa quæ non rem aliquam, sed rei modum ostendunt; ut *Omnis, nullus.*

Signa verò sunt duplicia, vel	{	Vniversalia, ut *Omnis, quilibet, vnusquisq;.*
		Particularia, ut *Aliquis, quidam, non Omnis.*

Notandum verò quòd adverbia quandoq; horum adjectivorũ, & pronominum vicem supplent; *sic nunquam idem sonat, quod Nullus: Semper idem quod Omnis: Aliquando quod Aliquis.*

Observatio. Vltimo observandum, quod partes propositionis non semper expressæ reperiuntur, sed aliquando implicitè includuntur; unde duplex oritur propositio, Explicita, quando quælibet pars explicatur, *ut homo est Animal,* aut Implicita, ubi una aut plures partes reticentur, *ut ningit, Cæsar venit,* quam resolvimus addendo copulam & transmutando verbum in participium; *ut cœlum est ningens, Cæsar est veniens.*

CAP. X
De Prædicatione.

FVerunt propositionis partes, sequitur earum partium dispositio, quæ vulgo Prædicatio appellatur, in qua tota propositionis essentia consistit.

Prædicatio est vera prædicati de subjecto affirmatio, aut negatio. *Prædicatio quid.*

Estq; duplex vel { Ordinata. / Inordinata. } *Quotuplex.*

Ordinata prædicatio proprè dicitur, quando illud prædicatur, aut subiicitur, quod revera prædicari aut subjici debet; vt in hac propositione, *homo est Animal*, Animal naturaliter de homine prædicatur, quia supra eũ ponitur in serie prædicamentali substantiæ. *Ordinata.*

Hæc ordinata prædicatio est duplex { Essentialis. / Accidentalis. }

Essentialis prædicatio est, quando prædicatum est de essentia subjecti, & quinq; modis accidit. Vel cum genus remotum de specie prædicatur; *Essentialis.*
vt homo est corpus; vel genus proximum 1.
de sua specie; *vt homo est animal*; vel 2.

differentia remota de ſpecie; *vt homo eſt ſenſilis*; vt differentia proxima de
4 ſpecie immediatè ſibi ſubjectá; *vt Homo eſt rationalis*; vel denique ſpecies de
5 ſuis individuis; *vt Plato eſt homo*: atque omnes hæ prædicationes dicuntur Vnivocæ; quia prædicatum dicitur de ſubjecto, & ſecundum nomen, & nominis rationem.

Accidentalis Accidentalis prædicatio eſt quando prædicatum ad eſſentiam ſubiecti non ſpectat; *vt Cæſar eſt fortis*.

Triplicitur hæc prædicatio fiat, vel cum
- Proprium dicatur de ſuo ſubjecto, *vt homo eſt riſibilis*.
- Accidens de ſubſtantia cui ineſt prædicetur, *vt homo eſt albus*.
- Accidens accidenti attribuatur, *vt hoc album eſt dulce*

Hæ prædicationes vocantur Paronymicæ ſeu Denominativæ, quia prædicatum de ſubjecto dicitur ſecundum nomen tantùm, & non ſecũdum nominis definitionem.

Inordinata prædicatio quid. Inordinata prædicatio eſt vbi nullus ſervatur ordo naturalis in prædicando; vt *Animal eſt homo*, vbi *homo* qui eſt quid inferius, *de animali* prædicatur quod eſt ipſo ſuperius.

In-

Inordinata praedicatio est duplex { Praeter / Contra } ordinem. *Quotuplex*

Praedicatio contra ordinem est, quando inferius de superiore praedicatur, *ut animal est homo.*

Praedicatio praeter ordinem est, quando idem praedicatur de seipso, *ut hic homo est Petrus.*

His inordinatis praedicationibus possumus addere falsas & figuratas, sed illae ab omni arte, haec à Logicâ sunt longissimè amovendae.

CAP. VI.

De divisione propositionis secundum substantiam.

HActenùs de propositionis partibus & partiũ dispositione: sequũtur ejus divisiones tribus modis sumendae, vel secundum { Substantiam, in Categoricam & Hypotheticam. / Quantitatẽ in { Universalẽ / Particularem, / Singularẽ, / Indefinitã } / Qualitatem, in affirmantem & Negantem. } *Divisio propositionis.*

Iuxta communem versiculum. *Quæ ca. vel hyp. qualis. ne. vel aff. Vni quanta? par. in. fin.*

Divisio propositionis secundum substantiam. Primo autem de divisione secundũ Substantiam, *Quæ? ca. vel hyp.* id est, si quæratur quænam sit hæc vel illa propositio, respondere debemus, *Catigorica vel Hypothetica*; vt quærenti quænam sit hæc propositio, *Homo est animal*, respondendum est, *Categorica.*

Categorica. Categorica seu simplex propositio est, quâ vnum prædicatum vni subjecto attribuitur, aut ab eodem adimitur, *vt homo est animal, homo non est lapis.*

Duplex. Est duplex Pura, vel Modalis.

Pura propositio est in qua prædicatum cum subjecto disponitur sine expresso dispositionis modo, *vt Homo est animal.* Hæc etiam rursus subdividitur in Propositionem *secundi adiecti*, in qua solum verbum substantivum [Est] subiecto additur; *vt Socrates est, Plato est*; quæ si resolvantur idem sonant, quod *Socrates est existens, Plato est existens*; & Propositionem *tertij adiecti*, vbi tres enuntiationis partes simul explicantur, *vt Socrates est animal, Plato est animal.*

Modalis. Modalis est quæ aliquo dispositionis modo afficitur.

Mo-

Modi verò sunt quatuor { Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile. — ***Modi quatuor.***

Modus *Necesse* significat ejusmodi dispositionem quæ aliter se habere non potest, siue ea necessitas sit simplex & absoluta; ut *Necesse est hominem esse rationalem*; siue ex suppositione, *ut necesse fuit Messiam venire, scilicet ex suppositione promissionis divinæ.* — ***Necesse.***

Impossibile notat repugnantiam inter prædicatum & subjectum, siue ea sit absoluta, *ut Impossibile est Deum esse finitum*, siue ex suppositione, *vt impossibile est nos Deum videre*; hoc supposito, quod in carne remanemus. — ***Impossibile.***

Possibile significat rem quę nondum est esse posse; *vt possibile est ludentem vincere.* — ***Possibile.***

Contingens notat rem quæ est, posse non esse; *vt Contingens est hominem stantem sedere.* — ***Contingens.***

In his verò propositionibus de *Possibili* & *Contingente* duplex sensus est observandus { Compositus. Diuisus.

Sensus. Compositus.

Compositum sensum voco ejusmodi sententiam, quâ res manens talis possit uno & eodem tempore contra-

ria suscipere; *vt Possibile est calidum esse frigidum*, quasi diceremus, *Possibile est calidum manens calidum, esse frigidum*; & ita sensus compositus est falsus.

Divisio. Divisum appello, quando affirmatur, rem, quæ nunc est talis, posse alio tempore fieri non talem; & ita *possibile est calidum esse frigidum, id est, aquam quæ nunc est calida alio tempore frigidam fieri.*

[…]iota. In omnibus Modalibus, hoc generaliter notandum, quòd ex duabus partibus constant Dicto, & Modo: Modus præcedit, Dictum sequitur copulam: vt *Necesse est hominem mori*, *Necesse* est modus, *Hominem mori* est dictum.

Hypothetica. Hypothetica seu composita propositio est, quæ constat ex pluribus propositionibus aliqua conjunctione vnitis, *vt si equus volet, habet pennas.*

Hy-

Hypotheticæ propositionis quinq; sunt species,		vnitur nota		
	Conditionalis quæ		Conditionali, ut *si ambulat pedes habet.*	Quinq; species.
	Copulativa, quæ		Copulativa, *vt homo est animal & est rationalis.*	
	Disiunctiva, quæ		Disiunctiva, *vt vel nox est, vel dies.*	
	Causalis, quæ		Causali, *vt Dies est, quia sol lucet.*	
	Temporalis, quæ		Temporali, *vt dũ quis currit, movetur.*	

Omittitur nonnunquam nodus venustatis gratia; *vt obsequium amicos, veritas odium parit.* Nota.

CAP. VII.

De divisione propositionis secundum qualitatem.

Secunda propositionis divisio.

SEcunda divisio propositionis est secundum Qualitatem, *Qualis nec vel aff:* id est, si interrogetur, qualis est aliqua propositio, respondere debemus; Est *affirmativa* aut *Negativa.*

Affirmativa. Affirmativa propoſitio eſt, in quâ prædicatum cum ſubjecto coniungitur; *vt homo eſt animal.*

Negativa. Negativa eſt, quæ prædicatum à ſubjecto diſiungit; *vt homo non eſt lapis.*

Vtraq; rurſus eſt vel { Vera. Falſa.

Vera. Vera id quod res eſt enunciat, *vt Socrates eſt homo.*

Falſa. Falſa aliter rem indicat, quàm reverà eſt, *vt Socrates eſt Leo.*

Et quia res in propoſitione aliquãdo neceſſariò veræ ſunt, aliquando manifeſtè falſæ, nonnunquam verò nec planè veræ nec omninò falſæ, hinc triplex oritur propoſitio, *Neceſſaria, Impoſſibilis, Contingens.*

Neceſſaria. Neceſſaria propoſitio eſt, in qua attributum neceſſariò ſubjecto conjungitur, *vt Fortitudo eſt virtus.*

Impoſſibilis. Impoſſibilis eſt, cum fieri non poſſit, vt ita ſe res habeat, ac ipſa oratio declarat, *vt lapis ſentit.*

Contingens. Contingens eſt cujus extrema nulla neceſſitate cohærent; *vt Socrates eſt doctus.*

Obiter verò hic notandum diſcrimen inter propoſitionem Finitam, & Infinitam; atque Affirmantem, & Negantem.

Neg-

Negans enim semper habet vel signum aliquod negativum, *vt Nullus, neuter*, toti propositioni præfixum; vt *Nullus homo est lapis*; vel notam negantem [*Non*] copulæ additam, *vt homo non est lapis.* *Nota.*

Ad propositionem verò infinitam constituendam sufficit, si [*Non*] subjecto, vel prædicato aut vtrisq; addatur, non autem copulæ; sic *Non homo est animal*, est propositio Infinita, sed Affirmans, at *Homo non est animal*, est propositio Finita sed Negans.

CAP. VIII.

De Divisione Propositionis iuxta Quantitatem.

Tertia divisio propositionis.

VLtima propositionis divisio est secundum Quantitatem. *Vn. quanta, par. ind. sing.* Quærenti enim quāta est propositio assignata, respondemus est *vniversalis, particularis, singularis, & indefinita.*

Vniversalis.

Vniversalis propositio est quæ habet vniversale signum subjecto expressè additum; *vt Nullus homo est lapis. Omnis homo est animal.*

Omnis duobus modis sumitur.

Notandum verò quod hoc signum

Omnis.

Omnis aliquando diſtributivè, aliquando collectivè ſumatur.

Distributive. Diſtributivè ſumitur, quando ſignificat prædicatum poſſe diſtribui in ea quæ ſubjecto continentur; ſic hæc propoſitio, *Omnis homo eſt animal*, notat animalis naturam Socrati, Platoni & cuilibet particulari homini attribu poſſe.

Eſtq; iterùm Diſtributivum vel in { Genera ſingulorum. / Singula generum.

Prædicatum in ſingula generum diſtribuitur, quando ſingulis individuis ſubjecto contentis poteſt communicari; *Omnis arbor eſt corpus animatum.*

Prædicatum in genera ſingulorum diſcinditur, quando non in ſingula individua, ſed individuorum certos ordines & claſſes diſtribuitur; vt *Omnes homines ſalvabuntur*, eſt ac ſi diceres *Homines ex omni ordine ac genere erunt ſervati.*

Collective. Collectiuè ſumitur [*Omnis*] quando ſubjectum ſub collectione numericâ ita diſtribuitur, ut prædicatum in inferiora diſtribui non poſſit; *vt Omnes planetæ ſunt ſeptem, Omnes Apoſtoli fuerunt duodecim.*

Sig-

Signum omnis *Collectivum*, vt & *Distributivum* in genera singulorum imperfectè & secundariò vniversalem propositionem facit. *Regula.*

Particularis propositio est quæ notam particularem subjecto addit; vt *Aliquid in hoc libro est difficile.* *Particularis*

Singularis propositio est cujus subjectum est singulare seu individuum; sive proprio nomine expressum, seu pronomine demonstrativo assignatũ; *vt Socrates fuit insignis philosophus, hic homo est egregius poeta.* *Singularis.*

Hæc à particulari propositione differt, quòd particularis semper notat Vagum, hæc Determinatum individuum.

Nota vniversalis singulari subjecto addita, nihil significat præter individuorum collectionem; *vt Omnes Herodes fuerunt crudeles.* *Reg.*

Indefinita propositio est, quæ nullum signum subjecto expressè additũ habet; vt *Homo est animal, Lapis non sentit.* *Indefinita.*

Hæc in materia necessariâ æquipollet Vniversali, in Contingenti Particulari; *vt Homo est animal idem sonat; quod, Omnis homo est animal. Homo est doctus, idem quod Aliquis homo est doctus.* *Reg.*

Ha-

Hactenùs de triplici propositionum divisione: tres eius affectiones proximè sequuntur.

CAP. IX.
De Oppositione Enunciationum.

ppositio. TRes sunt propositionum affectiones, Oppositio, Æquipollentia, Conversio.

Oppositio est duarum propositionum pugna quæ ex eodem subjecto & prædicato constant.

ribus modis fit.

Tribus modis fit hæc pugna vel secundum:
- Qualitatem solùm, vt *Contrariæ & subcontrariæ.*
- Quantitaté solùm, vt *Subalternæ.*
- Vtramq; simul, vt *Contradictoriæ.*

ontraria. Contrariæ sunt duæ enunciationes vniversales, quarum altera affirmat, altera negat; *vt Omnis homo est rationalis. Nullus homo est rationalis.*

ubcontraria. Subcontrariæ sunt duæ particulares, hæc aiens, illa negans; *vt Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus*

ubalternæ. Subalternæ sunt duæ propositiones, vniversalis, scilicet & particularis pa-

riter

ritè aientes, aut paritèr negantes; *vt Omnis amor nescit modum; Aliquis amor nescit modum.*

Contradictoriæ constant ex vniversali & particulari, quarum altera affirmat, altera negat; *vt Omnia amicorum sunt communia. Quædam amicorum non sunt communia:* vel sunt duæ singulares; *vt Cæsar fuit tyrannus, Cæsar non fuit tyrannus.*

Regulæ.

1 Contrariæ ambæ possunt esse simul falsæ, vt *in materia contingenti*, nunquam simul veræ.

2 Subcontrariæ nunquam simul falsæ reperiuntur, sed veræ quandoquè in materiâ contingenti; vt *Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.*

In subalternis si vniversalis propositio sit vera; vera etiam est ejus particularis.

4 Contradictoriæ non possunt esse simul veræ aut simul falsæ.

In totâ hac propositionum discordia diligentèr videndum, vt iidem termini eôdem modo significent. Primò enim cavendum, ne termini sint ambigui, *vnde ex nihilo nihil fit, & Ex nihilo aliquid fit, non repugnant, quia* fieri *in priori propositione sumitur pro generari, in posteriori*

Contradictoria.

Eri[illegible] Monis a Scholar Nonbus.

sterióri pro produci; secundò adnitendū, vt subjectum & prædicatum intelligātur κατὰ τὸ αὐτὸ secundum eandē partē vnde non opponuntur; *Minerva est glauca, Minerua non est glauca*; *glauca enim est secundum oculos, sed non reliquas corporis partes.* Tertiò oppositio fiat πρὸς τὸ αὐτὸ, secundùm eundem respectum; *vnde Sol obscuratur, Sol non obscuratur, non sunt oppositæ propositiones, quia obscuratur respectu nostri, non sui ipsius.*

Quartò vt opponantur propositiones ἐν τῷ αὐτῷ, ratione ejusdem temporis, *vt Paulus fuit Romæ, Paulus non fuit Romæ, non repugnant, quia vtrunq; verū est alio atq; alio tempore.*

Hactenùs de oppositione propositionum; nam de terminorum oppositione priori libro tractavimus; quæ inter se differunt, quòd vna simplex, altera complexa oppositio dicitur.

CAP. X.

De Æquipollentia propositionum.

Æquipollentia. ÆQuipollētia est propositionum verbis discrepantium convenientia in sensu; vt *Semper nocuit differre paratis, & nunquam non nocuit differre paratis.*

equivalent

Tribus

Tribus modis fit æquipollentia pro triplici collocatione notæ negantis, *Non*: Nam *Præ contradict. Post, contrar. præ, postq; subaltern.* *Tribus modis fit.*

1 *Præ contradict:* hoc est, si dentur duæ propositiones contradictoriæ, *v. c. Omnis homo est animal, Aliquis homo non est animal*; statim æquipollent, si notam negativam signo vniversali præponamus; *vt Non omnis homo est animal, aliquis homo non est animal.*

2 *Post contrar.* id est, si pronuncientur duæ contrariæ; vt *Omne animal sentit, Nullum animal sentit,* fiant æquipollentes, si post signum vniversale, nota *Non* ponatur, vt *Omne animal sentit, Nullum non animal sentit.*

3 *Præ postq; subaltern.* hoc est, si duæ subalternæ proferantur; *vt aliquis amor nescit modum, Omnis amor nescit modum*; statimque valebunt, notam negativam ponendo ante & post signũ; vt *Non omnis non amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.*

Has æquipollentias hisce versibus exprimere conati sunt logici.

Non omnis, quidam non; omnis non, quasi nullus.
Nonnullus, quidam; sed nullus non, valet omnis.

Non

Nota. *Non aliquis, nullus; non quidam non, valet omnis.*

Non alter, neuter; sed neuter non præstat vterq;.

In æquipollentia præcipuè observandum, ut subjectum & prædicatum si non verbis, re tamen & sensu semper sint eadem.

CAP. XI.

De conversione propositionum.

Conversio. CONversio propositionis est permutatio subjecti in locum prædicati, & prædicati in locum subjecti, eâdem semper remanente qualitate utriusq; propositionis.

Nota. In conversione duæ propositiones occurrunt considerandæ, Prior Conversa, posterior Convertens appellatur, *vt Nulla ambitio est virtus, Nulla virtus est ambitio*: illa *conversa*, hæc *convertens* nuncupatur.

Con-

Conversio est duplex,
- Inæqualis, seu per accidens in qua Quantitas mutatur
- Æqualis, in qua eadem in vtraq; propositione manet Quantitas, estq;
  - Simplex.
  - Per cõtrapositionem.

Conversio duplex.

Conversio simplex est, quando extremis commutatis eadem servatur Quantitas. Sic vertuntur. E. I. vniversalis negativa & particularis affirmativa; vt *Nullus lapis est homo, Nullus homo est lapis. Aliqua largitio est vitium. Aliquod vitium est largitio.* *Simplex.*

Conversio per contrapositionem est, quando eadem manente Quantitate, termini finiti in infinitos mutantur, ita convertuntur *A. O.* vniversalis affirmativa & particularis negativa; vt *Omne honestum est laudabile, Omne non honestum est non laudabile. Aliquod bellum non est vtile, Aliquod non bellum nō est non vtile.* *Per contrapositionem.*

Conversio inæqualis seu per accidens, est quãdo transpositis terminis minuitur quãtitas, ita trãsponũtur *A. E.* vniversalis affirmans & negans, vt *Omnis homo est animal, Aliquod animal est homo* *Per accidens.*

homo, Nulla perseverantia est pertinacia, Aliqua pertinacia non est perseverantia.

Triplex hæc conversio hoc disticho comprehenditur.

E J simplicicer convertitur E. A. per acci. A. O per contra; sic fit conversio tota.

Quatuor hę vocales *A E J O*. Qualitatem & Quantitatem propositionum indicant juxta hos versiculos.

Asserit A. negat E. sed universaliter ambæ
Asserit I. negat O. sed particulariter ambo

Observatio

In conversione hæc summoperè observanda. Primò vt nulla sit ambiguitas terminorum, *Ideò Christus est vitis, & homo est species*, non convertuntur, quia illa est figurata, hæc à vocibus primæ ad voces secundæ notionis procedit. Secundò vt totum subiectũ convertendæ fiat prædicatum convertentis. Ex cujus defectu non sequitur *Mus rodit panem, ergo Panis rodit murem, sed aliquid rodens panem est mus.* Tertia, vt nominum casus & verborũ tempora obliqua rectificentur, *Vnde aliqua arbor est in agro, non sic convertitur, Ergo aliquis ager est in arbore, sed aliquid existens in agro est arbor, ita non sequitur, Senex fuit puer, ergo, puer fuit senex, sed quidam qui fuit per est senex.*

Verùm satis à me dictum puto de es-

essentiâ, divisionibus & affectionibus enunciationis: vltimò restat Discursus postremo libro pertractandus.

LIBER

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

De natura & Divisione Discursus cujus ratione hic liber in varias partes secatur.

N primo libro de vocibus simplicibus, in secundo de complexis egimus, quatenus per illas prima, per has secunda mentis operatio dirigitur; restat jam tertia Logicæ pars tertiam mentis operationem dirigens, quæ vocatur Discursus.

Discursus. Discursus est actus humanæ mentis, per quem à noto ad ignoti cognitionem pervenimus. Est duplex Inferens, & Ordinans.

Ordinans. Ordinans est cum intellectus humanus ab vna parte doctrinæ ad aliũ procedit, adminiculo præceptorum Ordinis, & Methodi.

B est A.
C est B.
Ergo C est A.

Infe-

Homo est Animal
 Ergo Vivens

Inferens est quando una propositio ex alia probatur; & vocatur Argumentatio. *Sect. I. Inferens.*

Argumentatio vero ista duobus modis consideratur à Logico, vel quoad formam seu optimam singularũ partium connexionem, ut inde fiat bona consequentia, atq; ita in quatuor species dividitur, *Syll.gismum*, *Inductionem*, *Enthymema*, *& Exemplũ*, vel quoad materiam quæ concluditur; & sic in tres partes distribuitur; *Apodicticam* cujus materia est necessaria, *Topicam* quæ concludit ex probabilibus, *Sophisticam* quæ ex materia fallaci & captiosa argumentatur. *Argumentationis duplex consideratio.*

Hinc est quod tertium hunc librum in tres partes distribuimus, prima aget de Argumentatione quoad formã, secunda de Argumentatione quoad materiam, tertia de Methodo & Ordine totidem à nobis sectionibus suo quæq; loco pertractanda. *Generalis divisio huius libri.*

CAP. II.

De Argumentatione & eius formali divisione.

ARgumentatio est oratio qua quis rei de qua loquitur fidem facere *Argumentatio.*

Homo est Animal :— Ergo quod est animal non est non est Homo

Sect. I. conatur, *vt Homo futilis tacere nequit, ergo non est ad consilium vocandus.*

Tria in argumentatione notanda. Tria sunt in Argumentatione consideranda *Antecedens, Nota illativa, Consequens.*

praemissae. Antecedens notam illationis praecedit, & quandoq; ex duabus propositionibus constat, vt in Syllogismo, quandoq; ex vna, vt in *Enthymemate.*

Consequens est posterior pars argumentationis notam subsequens, & vocatur Conclusio.

Nota illationis est nodus quidam utrasq; partes conjungens. Hujusmodi sunt, *Ergo, Igitur proinde, itaq;* quae propter cōcinniorem orationis structuram nonnunquam reticentur, *vt Vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit,* [*Miloni Clodium occidere licuit.* Hic *vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodiū occidit,* sunt duae propositiones, quae vnum antecedens constituunt, *Miloni Clodium occidere licet,* est consequens, & sequitur *Ergo* illationis notam subauditam.

Divisio argumentationis.

Quatuor vt iam-iam diximus sunt argumentandi formulae	Syllogismus, Enthymema, Inductio, Exemplum.

His

His addunt alii Soritem, Dilemma, Violentum, quæ licet argumentationes propriè non dicantur, quia medio carent, quoniam tamen multùm suadent non sunt omnimodò negligendæ; & proinde quatuor perfectioribus argumentandi formulis peractis, in fine hujus sectionis de istis paucula dicemus.

Harum omnium Argumentationis specierum perfectissima est *Syllogismus*, *Enthymema* vero perfectius *Inductione*, *Inductio Exemplo*. De istis omnibus suo ordine.

CAP. III.

De Syllogismi partibus & Divisione.

SYllogismus est oratio, in qua quibusdam ritè positis, & concessis, aliquid diversum ab ijs quæ posita sunt necessariò sequitur, propter ea quæ fuerunt posita. *Syllogismus.*

Ita his duabus premissis positis,
- *Omne turpe est fugiendum.*
- *Omnis voluptas est turpis.*

Necessariò sequitur concludendũ, *Ergo quædam voluptas est fugienda.*

Sect. I.

In Syllogismo primò principia ex quibus formetur, inde divisionem ejus considerabimus.

Principia Syllogismi.

Principia Syllogismi sunt vel	Interna, vt Termini & Propositiones.
	Externa, vt Dictum de Omni, & de Nullo.

Terminus.

Termini sunt ex quibus propositiones syllogisticæ conficiuntur, & in quos Syllogismus vltimò resolvitur.

P. Maj.
Sub. Min.

Tres verò sunt termini	Duo extremi, quorum vnus Major, alter Minor dicitur.
	Vnus Medius, qui vulgò Medium appellatur.

Maior.
Question

Major terminus est prædicatum conclusionis, & in Majore propositione cum Medio ponitur.

Minor.

Minor terminus est subjectum cõclusionis & in Minori vnà cum Medio collocatur.

Medius.

Medius terminus in vtraque præmissâ capitur, & nunquam ingreditur Conclusionem.

Quare medium necessario requiritur.

Sine medio nihil potest concludi: cum enim omnis quæstio duabus partibus constat, re de qua quæritur, quæ *Subiectum* quæstionis vocatur, & re quæ de subjecto quæritur quæ appellatur *Prædicatum* quæstionis; & cum nihil

Quæ conveniunt uni Tertio —

nihil seipsum probare possit, hinc est quòd tertio opus est termino, qui vtrosq; priores conjungat & copulet; ideoq; à Logicis medium nuncupatur. v.g. *Ad probandum omnem libidinem esse malam*, medium aliquod sumerem, puta *ingratum esse Deo*, quod primò cum prædicato quæstionis conjungerem, dicendo *Omne ingratum Deo, est malum*, deinde cum subjecto, addendo *Omnis libido est ingrata Deo*, quæ ita secum cõcordantia facilè hanc conclusionem elicerent, *Ergo libido est mala.* Sect. 1.

In terminis syllogismorum inprimis observandum, vt nec plures nec pauciores sint quàm tres; non pauciores, quia sic nulla foret connexio, quùm extrema non possint per semet ipsa disponi, nec plures, quia quartus necessariò perturbat dispositionem; medium enim qua medium semper refertur ad duo. *Cautio prima*

Sunt autem quatuor termini vel expressè, quùm totidem suo ordine in syllogismo disponantur, vel implicitè, quandò vnus trium terminorum est ambiguus.

Secundò cavendum ne isti termini manci sint aut mutulati, sed vt eodem modo inferantur in Conclusionem; *Cautio secunda.*

quo sumpti fuerunt in præmissis; non igitur termini abstracti cum concretis, obliqui casus cum rectis, notiones secundæ cum primis confundi debent. Vnde hæ conclusiones non rectè sequuntur, *Iustitia est qualitas, homo est iustus, Ergo homo est qualitas. Animal est genus, Homo est animal, Ergo homo est genus.*

Propositio. Propositio syllogistica est oratio affirmans, aut negans aliquid de aliquo, in ratiocinatione.

Differt ab Enunciatione priori libro explicatâ non re sed ratione, quòd hæc est oratio extra argumentationē, illa in argumentatione aliquid affirmat aut negat.

Tres sunt syllogismi propositiones Major, Minor, Conclusio.

Maior. Major propositio est prima syllogismi propositio, orta ex connexione Medii cum majori extremo; appellatur κατ' ἐξοχὴν *Propositio* à proponendo quoniam in argumentatione primò proponitur, & præ cęteris pręfigitur.

Minor. Minor est secunda propositio, orta ex connexione medij cum minori extremo; vocatur à Cicerone *Assumptio*, quia ad majorem in probando assumitur.

Conclusio. Conclusio est vltima propositio syl-

ſyllogiſmum concludens, orta ex cõnnexione majoris & minoris extremi. Appellatur inde *Complexio*, quia vtraq; extrema complectitur.

Hæc ſi probetur, appellatur *Concluſio*, ſi probanda proponatur, *Quæſtio* ſeu Problema dicitur.

Obſervatio

In his propoſitionibus, primò obſervandum, vt omnes non ſint negantes, ſecundò vt non ſint ſimul particulares, tertiò vt ſi altera præmiſſarum particularis ſit aut negativa, eodem modo Concluſio deteriorem partem ſemper ſequens, colligatur: quarto, vt Medium nunquam concluſionem ingrediatur: qvas leges Logici his verſibus complexi ſunt.

Syllogizari non eſt ex particulari.
Neve negativis, recte concludere ſi vis.
Si qua præit partis, ſequitur concluſio partis.
Si qua negata præit, Cõcluſio ſitq; negata.
Lex generalis erit, medium concludere neſcit.

Principia externa.

Principia ex[redacted] ſyllogiſmi ſunt duo Canones certitudinis, quorum alter reſpicit ſyllogiſmos affirmantes, & vocatur *Dictum de Omni*; alter negãtes concernit, & appellatur *Dictum de Nullo*.

Sect. 1.

Dictum de omni. *Dictum de omni est*, quando quicquid de aliquo subjecto vniversalitèr affirmatur, etiam ei de quo illud subjectum dicitur, attribui potest. *Vt omne animal est substantia, Omnis homo est animal*, ergo *omnis homo est substantia*, est syllogismus in quo *Dictum de Omni* evidentèr cernitur, quia *Substantia* quæ attribuitur *animali, de homine* quoque prædicatur, propterea quòd *animal* sub se *hominem* comprehendit.

Dictum de Nullo. *Dictum de Nullo est*, quando prędicatum vniversalitèr de subjecto negatur, & ita removetur ab omnibus iis quæ subjectum in sua latitudine comprehendit Sic iste syllogismus, *Nullus lapis est animal, Omnis adamas est lapis*, Ergo, *Nullus adamas est animal*, habet manifestum *dictum de Nullo*; nam prædicatum majoris *A nimal*, vniversaliter à subjecto removetur, subjectum verò *scilicet lapis* in se *adamantem* continet; *ergo*, de illo quoq; *Animal* rectè negatur.

Syllogismi divisio. Syllogismus dividitur, in { Categoricum, Hypotheticum.

Categoricus. Categoricus est, qui ex vtraq; propositione categoricâ constat.

Hypotheticus. Hypotheticus consistit ex alterâ, vel vtraq; propositione hypothetica.

His

His aliæ syllogismi divisiones possunt addi in *affirmativum*, & *negativum*, *universalem* & *expositorium*, *directum* & *indirectum*: sed prima illa divisio quam adduximus est maximi momenti, scilicet in *categoricum* & *hypotheticum*; ceteris igitur divisionibus omissis de *Categorico* & *hypothetico* syllogismo loquemur, & primò de *Categorico*, quia ex illo Syllogismi fiunt hypothetici.

CAP. IIII.

De modis & figuris Syllogismi.

SYllogismus Categoricus formaliter consideratus ad Figuras & Modos tanquam ad certos quosdam cancellos & classes redigitur.

Figura est debita medij dispositio cum extremis. *Figura.*

Modus est index Qualitatis & Quãtitatis propositionum. A Figura differt, quòd Figura notat terminorum, modus propositionum dispositionem. *Modus.*

Tres sunt figuræ quæ oriuntur ex triplici medii dispositione: vel enim medium est subjectum majoris, & prędicatum minoris propositionis & fit *Prima figura*, vel in vtraque præmissa *Figuræ tres*

Sect. 1. prædicatum, & fit *Secunda*, vel in vtraque subjectum, & oritur *Tertia* juxta istos versiculos:

Sub præ prima.
Bis præ secunda.
Tertia bis sub.

Medius terminus

Modi 14. Modi verò sunt quatuordecim, quatuor primæ figuræ, & totidem secundæ, sex autem tertiæ, qui omnes his Versibus comprehenduntur.

Barbara, Celarent, Primæ, *Darij, Ferioq.*
Cesare, Camestres, Festino, Baroco Secūdæ.
Tertia *grāde sonans; edit Darapti, Felaptō.*
Adiungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferisō.

In quolibet horum modorum tres reperiuntur vocales, totidem propositionibus in syllogismo respondentes, earum qualitatem & quantitatem propalàm ostendentes, juxta versus prius habitos: *Asserit A. negat E.* &c. Sic A in omni syllaba in *Barbara* reperta notat quamlibet propositionem in illo modo vniversaliter affirmare.

Prima figura. Prima figura est, quando medius terminus medio loco collocatur, vt subjectum sit maioris, & minoris prædicatum. Hujus quatuor sunt modi directè concludentes.

Bar *Omne animal sentit.*
ba *Omnis homo est animal.* Ergo

ra *Omnis*-

ra *Omnis homo sentit.*
Ce *Nullum animal est lapis.*
la *Omnis homo est animal.*
rent *Ergo nullus homo est lapis.*
Da *Omne turpe est fugiendum.*
ri *Aliqua voluptas est turpis.* Ergo
j *Aliqua voluptas est fugienda.*
Fe *Nulli lascivi sunt legendi.*
ri *Aliquis poeta est lascivus.* Ergo,
o *Aliquis poeta non est legendus.*

Hujus figuræ major semper est universalis, minor vbiq; affirmans. *Regula.*

Secunda figura est in quâ medius terminus in vtraq; præmissâ prædicatur. Ejus quatuor sunt modi. *Secund.*

Ce *Nemo liberalis cupit aliena.*
sa *Omnis avarus cupit aliena;* Ergo
re *Nullus avarus est liberalis.*
Ca *Omnis prudens est temperans.*
mes *Nullus lascivus est temperans.*
tres *Nullus lascivus est prudens.*
Fe *Nullum scelus est excusabile.*
sti *Aliqua culpa est excusabilis,* Ergo
no *Aliqua culpa non est scelus.*
Ba *Omnis fraus est probibita.*
ro *Quædam mercatura non prohibetur.* Ergo.
co *Quædam mercatura non est fraus*

Major hujus figuræ semper est v-

Sect. 1. niversalis; major aut minor semper affirmans.

Tertia figura habet medium in utraq; præmissa subjectum. Ejus sex sunt modi.

Da *Omnis homo est rationalis.*
rap *Omnis homo est animal* Ergo
ti *Quoddam animal est rationale.*
Fe *Nulli electi damnantur.*
lap *Omnes electi peccant.* Ergo
ton *Quidam peccatores non damnantur.*
Bo *Aliquod bellum non est fugiendum.*
car *Omne bellum est cruentum.* Ergo
do *Quoddam cruentem non est fugiendū*
Di *Quidam vocati salvantur.*
sa *Omnes vocati peccant.* Ergo
mis *Quidam peccatores salvantur.*
Da *Omnis sapiens est beatus.*
ti *Quidam sapiens cruciatur dolore.*
Ergo,
si *Quidam cruciatus dolore est beatus.*
Fe *Nulla severitas placet.*
ri *Aliqua severitas est bona.* Ergo
son *Aliquod bonum non placet.*

Reg. Minor hujus figuræ semper est affirmans, conclusio semper particularis.

Nota. Modales syllogismi eodem modo conficiuntur quo isti puri, si *Necesse* pro *Omnis*, *Impossibile* pro *Nullus*, *Contingens*

gens pro *Aliquis* in concludendo substituatur. *Sect. 1.*

CAP. V.
De Reductione.

QVoniam inter syllogismos jam enumeratos alii aliis sunt imperfectiores, & propterea reductione egent, de istis & istorum reductione paucula addemus.

Reductio. Reductio est mutatio syllogismi secundæ aut tertiæ figuræ in syllogismum primæ.

Duplex est Duplex est reductio, Ostensiva, & Reductio per impossibile.

Ostensiva est quando vel conversione tantùm, vel conversione & trãsmutatione simul præmissarum, syllogismus aliquis secundæ vel tertiæ figuræ reducitur ad syllogismum primæ, eâdem conclusione vel ejus Cõversa remanente.

Reductio per impossibile. Reductio per impossibile est ostendere valorem syllogismi, cogendo adversarium a d absurdum; sumptâ conclusionis contradictione cum altera præmissarum.

Modum reductionis literæ initiales

Sect. 1. les, & intermediæ ostendunt, nam B. C. D. F. in modorum initio indicant ad quem modum primæ figuræ quilibet imperfectus modus est reducendus. C. M. P. S. in medio & fine monstrant, quomodo hæc reductio sit perficienda, C. enim reductionem per impossibile, M. propositionum transmutationem. P. attenuatam, & S. simplicem conversionem designant iuxta hos versiculos.

S. vult simpliciter verti. P. verò per acci:
M. vult transponi. C. per impossibile duci.

Exempli gratia. B. in *Baroco* & *Bocardo* principio notat hos modos ad *Barbara* esse reducendos; eandemque reductionem per impossibile fieri C. in medio monstrat; & proinde necesse est, vt alicujus propositionis contradictio substituatur. Exempli gratiâ formetur hic syllogismus in

Ba *Omnis homo est animal.*
ro *Aliqua planta non est animal.* Ergo
co *Aliqua planta non est homo.*

Hujus syllogismi major maneat, & conclusionis contradictio fiat minor, & minoris conclusio, ad hunc modum;

Om-

Bar *Omnis homo est animal.*
ba *Omnis planta est homo.* Ergo
ra *Omnis planta est animal.*

Bocardo eodem modo est reducēdus, nisi quòd in hoc minor, vt in superiore major propositio semper est servāda, & proinde contradictio conclusionis fiat major, & majoris conclusio.

Hi duo modi solùm *per impossibile* reducuntur, reliqui omnis *per ostensivam reductionem.* Reductio verò per impossibile ideo fit, vt eorum ignorantia omnibus patefiat, qui conclusionem probabilem in his modis non admittunt: vt si protervus quisquam non admiserit, *Aliquam plantam non esse hominem,* illud quod est omnium absurdissimum, reductione factâ, necesse est vt admittat, dum ejus contradictoriū concedat nimirùm, *omnem plantam esse hominem*, quippe aut hoc aut illud in contradictorijs necessariò verum est.

Reliqui syllogismi *per reductionem ostensivam* juxta literarnm ordinem sunt reducendi.

Ita in *Cam-es-tres* C. notat ipsum reduci debere ad *Celarent*, M. indicat propositionum transpositionem; S. in medio ostendit fieri debere simplicē conversionem, vt in hoc exemplo patet.

Cam

Sect. 1.

Cam	*Omnis homo est animal*
es	*Nullus lapis est animal.* Ergo
tres	*Nullus lapis est homo.*
Ce	*Nullum animal est lapis*
la	*Omnis homo est animal.* Ergo
rent	*Nullus homo est lapis.*

Ita in conversione *Darapti* D. notat ipsum ad Darij esse reducendum. P. in medio designat minoris conversionẽ per accidens, vt

Da	*Omnis pius est felix,*
rap	*Omnis pius est exosus,* Ergo
ti	*Aliquis exosus est felix.*
Da	*Omnis pius est felix*
ri	*Quidam exosus est pius* Ergo
j	*Quidam exosus est felix.*

Ex his quæ diximus facilè patet, quomodo reliqui modi secundæ & tertiæ figuræ ad primam possunt reduci, modò discentes id fideliter in memoria teneant, quod priùs in propositionum Conversione didicerunt.

CAP. VI.

De Syllogismo hypothetico.

HActenùs de Syllogismi categorici modis & figuris loquuti sumus, proximẽ ad hypotheticum deveniendum,

dum, qui ita à Categorico dependet, vt nisi ad eum reducatur omninò vitiosus est habendus.

Syllogismus hypotheticus duplex.

Syllogismus hypotheticus est dupl. vel { *Purè hypotheticus.* / *Hypotheticus ex parte.*

Syllogismus merè hypotheticus est, qui habet omnes propositiones hypotheticas vt { *Si Animal sit, est etiam substantia.* / *Si Leo sit, est Animal.* Ergo / *Si Leo sit, est substantia.*

Syllogismus ex parte hypotheticus est qui constat ex majori propositione hypothetica, & minore categorica.

Estq; vel { Conditionalis. / Disiunctivus.

Conditionalis.

Conditionalis est qui constat majori propositione conditionali, *vt si sol luceat dies est sol lucet, Ergo dies est.*

Tota vis hujus syllogismi dependet à connexione antecedentis & consequentis.

Nota. Reg. 1.

Notandum igitur est, quòd ab assumptione antecedentis ad assumptionem consequentis valet illatio; sed non à positione consequentis ad positionem antecedentis nisi termini

sunt

Sect. I.

ſunt reciproci; vnde non valet, *Si homo eſt, animal eſt, ſed animal eſt*, ergo *homo eſt*. Sed potius dicendum, *homo eſt*, ergo *animal eſt*. aliter

Reg. 2.

A remotione conſequentis ad remotionem antecedentis valet illatio; non autem à remotione antecedentis ad remotionem conſequentis, niſi in terminis reciprocis. vnde invalidi eſt iſte ſyllogiſmus, *Si homo ſit, animal eſt, ſed non eſt homo*, ergo *non eſt animal*: valet autem iſte, *Si homo ſit, rationalis eſt, ſed eſt rationalis*, ergo *eſt homo*; hujus enim ſyllogiſmi termini ſunt reciproci & convertibiles.

Reductio eius ad categoricum.

Hic ſyllogiſmus ad Categoricum reduci poteſt, ſi vis conſequentiæ loco majoris ponatur, *vt ſi* [redacted] *eſt ſentit*, in Categoricum reſolvitur, dicendo, *Omne animal ſentit, Homo eſt animal*, ergo *homo ſentit*.

Quod ſi in majore plures termini ſe offerunt, ad pauciores ſunt reducendi: *vt ſi Deus iraſcatur peccatis, Gentiles non ſunt iuſti*, ſic reducitur *Quibus Deus iraſcitur, ij non ſunt iuſti, at Gentilibus propter peccata iraſcitur*, ergo *Gentiles non ſunt iuſti*.

Disiunctivus

Hypotheticus diſiunctivus eſt, qui loco majoris propoſitionem diſiunctivam

Sect. 1.

ctivam habet; *vt Aut dies est, aut nox, sed dies est*, Ergo *nox non est.*

Nota.

Tota ejus vis consistit in membrorum disiunctione & oppositione, non enim possunt esse subordinata nec mutilata, sed plena esset eorum repetitio.

Quando valet.

Valet hic syyogismus quatuor modis.

Quando ponitur antecedens, vt tollatur consequens: *vt iustus est aut iniustus*, sed *iustus est*, ergo *non iniustus.*

2 Quando consequens tollitur, vt ponatur anrecedens: *vt dies est aut nox, non est nox*, ergo *est dies.*

3 Quando negatur antecedens, vt ponatur consequens: *vt Aut dies, aut nox est, non est dies*, ergo *est nox.*

4 Quando ponitur consequens, vt negetur antecedens: *vt Aut homo est aut brutum: sed est brutum*, ergo *non est homo.*

Reductiô syllogismi disiunctivi ad Categoricum.

Hi syllogismi disiunctivi, in condicionales resolvuntur & ipsi demùm in Categoricos, *sic Aut nox est aut dies*, resolvitur in hanc propositionem, *Si dies est nox non est*, vnde rursus Categoricè concludimus,

Nullum tempus nocturnum, est diurnum
Hoc tempus est nocturnum, Ergo,

Hoc

Sect. 1. *Hoc tempus non eſt diurnum.*

His addi poteſt coniunctivus ſyllogiſmus, vbi major eſt propoſitio hypothetica conjunctiva; ſed quia in affirmantibus mera eſt nugatio, *vt ſi quis dicat, Socrates eſt philoſophus, & bonus vir*, quid ſubſumendum? *num hoc quòd ſit philoſophus, vel illud quod ſit bonus vir*? quorum vtrumque antea conceſſum eſt, & obinde copulativi ſyllogiſmi tantùm ſunt negativi. Sed quia negativa argumentatio ex copulativis conſtans, idem infert quod diſiunctiva, potiùs ad diſiunctivam ipſam retulimus, quàm diſtinctam tractationem extrueremus.

CAP. VII.
De Enthymemate.

Enthymema. SEcunda argumentationis ſpecies eſt Enthymema, quod eſt ſyllogiſmus imperfectus, in quo alterutra præmiſſarum reticetur, *vt Homo eſt animal*, ergo *eſt corpus*. In Enthymemate prior propoſitio dicitur Antecedens, poſterior conſequens. *Eius partes.*

Quæ verò præmiſſarum ſit adjungenda, ex antecedentis & conſequentis terminorum inſpectione cognoſcatur

tur: si enim in antecedente & consequente idem sit subjectum, deest maior; si idem prædicatum, minor abest; vt *Temeritas est vitium*, ergo *temeritas est fugienda*, maiore caret, quia idem est subjectum vtriusque præmissæ; quòd si propositionem addamus illam *Omne vitium est fugiendum*, hoc imperfectum Enthymema perfectus fiet syllogismus. Ita, *Homo est animal*, ergo *Socrates est animal*, est enthymema, in quo minor deest, scilicet *Socrates est Homo*. *Sect. I.* *Quomodo perficetur.*

Si enthymema sit falsum, accidit vel quoniam vna præmissarum est falsa, vel quòd consequens non rectè ab antecedente dependet, sic si quispiam argumentaretur, *Homo est animal*, ergo *Homo volat*: argumentum ejus est negandum, quia consequens non rectè ab antecedente dependet, nisi cócederemus *Omne animal volare*. *Vnde enthymema falsum sit.*

CAP. VIII
De Inductione.

Tertia species est Inductio, quæ fit cum ex pluribus singularibus elicitur generalis conclusio. *Inductio.*

Per

Sect. I.
Nota.
Per singularia verò hic intelligo & Individua, & Partes, vnde evenit, quòd Inductio duobus modis fiat, quando procedimus vel à singularibus ad vniversale, vel à partibus ad totum.

Quod si singularium aut partium enumeratio sit valdè prolixa, addenda est aliqua forma solennis, vt sunt, *sic in alijs, non datur aliquid dissimile, sic in cæteris.*

A singularibus ad vniversale.

Malè periyt Dionysius, male Phalaris, malè Nero, malè Caligula, nec datur aliquod dissimile exemplum, ergo *omnes tyranni malè perierunt.*

A partibus ad totum.

Plebs Romana optimè de Milone sentit, equester ordo optime sentit, Senatus optime sentit, idem de cæteris civibus est dicendum, ergo, *totus populus Romanus optime de Milone sentit.*

Cautio.
In hac argumentatione summoperè cavendum, vt enumeratio singulorum plena sit & perfecta, & ne qua partium dissimilitudo reperiatur, vnde hæc Inductio non valet; *Socrates, Plato, & Themistius fuerunt docti,* ergo, *Omnes homines sunt docti;* Secus enim res se habet in Corydone, & Gryllo.

In-

Sect. I.

Inductio ad syllogismum primæ figuræ reducitur, posita loco majoris taprositione, in qua prædicatum conclusionis de particularibus seu singularibus omnibus, sive enumeratis, sive intellectis tanquam de medio dicatur; & addetur minor in qua de subjecto conclusionis eadem singularia dicantur, *vt Dionysius, Phalaris, Nero, Caligula malè perierunt.* *Quomodo ad Syllogismum reducitur.*

Sed isti omnes fuerunt tyranni. Ergò, *Omnes tyranni malè perierunt.*

CAP. IX.

De Exemplo.

QVarta ratiocinandi forma est Exemplum, quando vnum singulare per aliud probatur, *vt Catilina dedit pœnam motæ seditionis*, ergo, *iste seditiosus puniri debet.* *Exemplum.*

Differt ab Inductione & Syllogismo, quod syllogismus ab vniversalibus ad particulare, Inductio à particulari ad vniversale, Exemplum ab vno particulari ad aliud eiusdem naturæ procedit. *Quomodo ab Inductione & syllogismo differt.*

Dissolvimus exemplum ostendendo

Sect. 1. do partium dissimilitudinem, sic *Laterensis fuit accusatus quia consulatum affectavit*, ergo *Cicero est accusandus*, non valet quia alter per ambitum, alter citra ambitum affectavit.

Quomodo dissolvendũ. Exemplum ad vnum syllogismum nullo modo reducitur, quia ex quatuor terminis constat; v.g. si propositum sit probare, *Periculi plenum esse Anglos cum Scotis bellum gerere*, *adferendo simile exemplum de Thebanis & Atheniensibus, qui finitimi erant & infeliciter bellum gesserunt*; necesse est si syllogisticè concluderetur, vt quatuor sumerentur termini, ex quibus duplicem syllogismum extrueremus.

Reductio exempli ad Syllogismum.

Bellum gerere cum finitimis est medius terminus. *Periculi plenum*, major.

Minor est *bellum Anglorum cum Scotis*. Quartus terminus est similis tertio & est *bellum Thebanorum cum Atheniensibus*. Ex his terminis duo efficiuntur syllogismi, quorum prior vocatur Prosyllogismus, posterior Syllogismus principalis. v.c.

Prosyllogismus.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit contra vicinos. Ergo

Bellum

Bellum contra vicinos est manum.

Syllogismus principalis.

Bellum contra vicinos est malum.

Bellum Scotorum contra Anglos est bellum contra vicinos. Ergo,

Bellum Scotorum contra Anglos est malum.

Hi duo syllogismi ad hunc modum ad vnum Enthymema rediguntur.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum, Ergo *etiam Scotorum contra Anglos:* hujus consequentiæ ratio est, quia vtrumq; fuit contra finitimos qualia bella solent esse mala.

CAP. X.

De alijs minus perfectis argumentandi formulis.

QVatuor istæ de quibus egimus argumentādi formulæ sunt magis principales: restant jam aliæ imperfectæ, quæ ratione materiæ magis quam formæ concludunt.

Inter has primo occurrit Sorites, quæ est cōcatenatio propositionum, & series coacervata, quâ prædicatum prioris propositionis fit subjectum sequen-

Sect. 1. quentis, donec primum prædicatum cum postremo subjecto componatur: ita ratiocinatur D. Paulus. *Quos præcognovit prædestinavit, quos prædestinavit, vocavit, quos vocavit iustificavit, quos iustificavit glorificavit.* Ergo *quos præcognovit glorificavit.*

Nota. Hæc argumentatio ex paucioribus quàm quatuor propositionibus non constat, & valet quaudo ab imâ specie ad summum genus per intermedia ascendimus; vel à causis ad effectus proximos, qui rursus sunt aliorum effectuum causæ.

Quando vitiosa. Vitiosa est, quando termini diversarum categoriarum confunduntur, vel causæ per accidens confundantur cum causis per se, vel vna propositio sit negativa, vel propositio particularis in secundo aut tertio loco ponatur, vel quando peccat contra vnam limitationem primæ regulæ antepręдicamentalis, supra quam hoc argumentandi genus fundatur.

Quomodo ad syllogismum reducitur. In Sorite multi latent Syllogismi, quorum vnus principalis dicatur, cujus major terminus est prædicatum, minor est subjectum conclusionis in Sorite, medium vero est subjectū propositionis conclusionem antecedentis;

tis; reliqui vocantur prosyllogismi, qui fiunt ex terminis intercedentibus; quot enim termini tot media reperiuntur ad syllogismos minus principales conficiendos, vbi in prædictâ Sorite principalis syllogismus est;

Qui iustificantur glorificantur.
Qui præcognoscuntur iustificantur, ergo
etiam glorificantur.

Prosyllogismi verò ex intermediis terminis ad hunc modum colliguntur

Qui vocantur iustificantur.
Omnes præsciti vocantur, Ergo
Omnes præsciti iustificantur.

Item.

Omnes prædestinati vocantur,
Omnes præsciti sunt prædestinati; Ergo
Omnes præsciti vocantur.

In Sorite observandum, vt syllogismi in quos resolvitur sint in prima figura, quòd in illa ejus consequentię ratio potissimè demonstretur.

Post Soritem adjungamus Dilemma, quæ est argumentandi forma, in qua sic confirmamus nostra, aut impugnamus aliena, vt quamcunque interrogationis partem adversarius acceperit, causa cadit; *vt si animus est corporeus, quomodo percipit incorporea? si incorporeus, cur senio contabescit.* Dilemma.

Sect. 1. Optimum est Dilemma quod constat ex contrarijs inter quæ nullum est medium.

Quando vitiosum. Vitiosum est, si disiunctio non sit plena, sed detur tertium, aut quartum membrum, vel si vtraque aut omnes partes adversarium non feriunt, vel si idem Dilemma contorqueri possit in adversarium.

Quomodo resolvitur. Dilemma in vnum syllogismum hypotheticum & duos categoricos resolvitur, in illum propter majorem, quæ constat ex propositione hypothetica, in hos propter minorem bifurcatam: exempli gratia, *Si detur animus, tum est corporeus vel incorporeus; sed non est corporeus, nec incorporeus;* Ergo *non datur animus.*

Hujus syllogismi minor, quoniam bimembris est, in duos categoricos ita resolvitur.

Quod percipit incorporea non est corporeum.

Animus percipit incorporea.

Ergo, *Animus non est corporeus.*

Item.

Nullum incorporeum senio contabescit.

Omnis animus senio contabescit, Ergo

Nullus animus est incorporeus.

Violentum His adijciamus Violentum, quod

est

est concludendi modus, in quo ex adversariorum ratione, non quod ipsi volunt, sed quod nobiscum facit sequi demonstramus, vt *Nolo Philosophiæ operam dare, quia sum filius regis*; retorquerí enim potest, *Imò eo magis Philosophiæ in sudandum, quoniam ex regali stirpe natus.* Sect. I.

Hactenus de Formali consideratione argumentationis, sequitur materialis sequenti sectione enucleanda.

Sect. 2.

SECTIO SECVN-
da Libri Tertij.

CAP. I.

De divisione argumentationis.

Argumentationis divisio

Argumentatio quoad materiã dividitur in { necessariã seu Apodicticam, probabilẽ seu Dialecticam, Fallacem seu Sophisticam } quæ concludit ex materia { necessaria, probabili, Captiosa. }

Inter has argumentationes de apodictica pro materiæ necessitate primò dicemus.

Argumentatio necessaria quid, quotuplex.

Argumentatio necessaria est, quæ in scientiis & artibus ex proprijs earum principijs conclusionem probat.

Quum enim disciplinarum aliæ sunt Theoreticæ, quæ cognitione veritatis consistunt, aliæ practicæ quæ in rerum actione aut effectione versan-

Sect. 2.

ſantur; vtræq; autem probandi ac docendi ea quæ ipſis ſubijciuntur, ex proprijs principiis, vim facultatemq; habeant; hinc fit quòd duplex oritur Argumentatio neceſſaria, vnam Demonſtrativam, alteram Didaſcalicam appellamus.

Demonſtrativa.

Demonſtrativa eſt, quam ad ſcientiam comparandam accommodamus, *vt ſi probemus in naturali philoſophia, hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis, aut lunam pati eclipſin, quia terra interponitur.*

Didaſcalica

Didaſcalica eſt, quâ in arte aliqua vtimur ad certum aliquid confirmandum, *vt ſi concludamus in Medicina dulcia cauais naturis non competere, quia citò vertuntur in bilem.*

Quomodo inter ſe differunt.

Et licet hæ duæ argumentationes quadam generali materia, quia ambę ſunt ex propoſitionibus neceſſarijs & propriis; & fine generali, quia ſimul firmam cognitionem pariunt cōſentire videantur: ſi tamen impenſiùs conſideremus, videbimus eaſdem δ'ε δία πανδς diſſentire; nam principia propria ſcientiarum ex quibus demonſtrativè concludimus ſunt res neceſſariæ, artium verò principia vel hominis induſtriâ generantur, aut ſi

Sect. 2. sunt necessaria in suâ naturâ, ratione tamen usus & applicationis in artificis manu sunt posita; præterea finis Demonstrationis est certa cognitio in qua mens acquiescit, ac Didascalicæ argumentationis finis ad actionem aut effectionem dirigitur. Medicus enim non acquiescit in morbi cognitione per suas causas & symptomata, sed procedit ad expulsionem morbi cum sua causâ.

Nos priori loco de argumentatione demonstrativâ, & in illa primò de ejus definitione, secundò de illius divisione, ultimò de affectionibus breviter, & quantum res patitur apertè agemus.

CAP. II.

De definitione prima demonstrationis.

DEmonstrationis definitio petitur aut à fine ejus ad quem collimat, vel à materia ex qua constituitur.

Finis ejus est Scientia; unde Demonstratio ab *Aristotele* dicitur syllogismus, qui scientiam parit.

Prima definitio demonstrationis. In quâ definitione primò quid Scientia est, inde quomodò acquiritur ostendemus.

Scire

Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quòd illius causa sit, & quòd aliter se habere nequit. *Scire quid.*

Ad scientiam igitur quatuor requiruntur, primò vt causa cognoscatur, secundò vt illa causa sit proxima, tertiò vt cognoscatur, quatenus est illius rei causa, id est, vt connexionem causæ cum effectu cognitam habeamus, quartò, vt certus sit animus rem alitèr se habere non posse. *Eius conditiones.*

Ex his colligimus duplicem esse Scientiæ certitudinem, vnam ratione *obiecti seu rei scibilis*, quando causam ejus proximam apprehendimus, alteram ratione *subiecti seu animi scientis*, vt scilicet certus sit, rem aliter se habere non posse, certus autem est, quia causam cognoscit, quâ cognitâ necessariò cognoscitur affectus. *Duplex sciētiæ certitudo*

Præterea quod ad scientiæ acquisitionem attinet cognoscendū est tria ad omnem scientiam necessariò requiri	Subjectum, Principia, Affectiones.

Tria ad scientiam necessaria.

Subjectum cujuslibet scientiæ quatuor conditiones requirit, primò vt sit ens per se, secundò vt sit præcognitum, tertiò vt affectiones & pro- *Subiecti conditiones 4.*

Sect. 2. pria principia habeat, quartò ut ejus consideratio nulla alia sit, quàm ut his omnibus substernatur, *sic corpus naturale est subiectum physiologiæ, & in eo omnes hæ conditiones simul concurrunt.*

Nota. Per subjectum autem scientiæ substantiam solam non intelligo; sæpenumerò enim accidentia sunt variarum scientiarum subjecta, *ut numerus Arithmeticæ, magnitudo Geometriæ,* quæ licet in aliâ scientiâ possint demonstrari, ut in physicâ; in propriis tamen scientiis nunquam demonstrantur, sed præcognoscuntur & *quod* sint & *quid* significant.

In quolibet subjecto duo occurrunt consideranda. { Res considerata. Modus considerandi.

Reg. 1. Vna res considerata pluribus scientiis potest communicari, at modus considerandi in iisdem alius est atque alius, *sic in scientia naturali naturale corpus est subiectum, & res considerata, modus verò ipsum considerandi est qua naturale; idem etiam est res considerata in Medicina, non autē qua naturale sed qua sanabile.*

Reg. 2. Scientia subalternans & subalternata habent eandem rem consideratam & eundem modum considerandi; in hoc solum differunt, quòd scientia sub-

Sect. 2.

ſubalternans ſubjectum conſiderat ab omni materia & ſenſibili qualitate ſejunctum, ſed ſubalternata idẽ cõtrahit ad materiam ſenſibilem; *vt Arithmetica de numero agit nullam habente ſenſibilem qualitatem, Muſica in eodem ſonis adiuncto verſatur, quare Muſica ſubordinata dicitur & veluti filia, Arithmetica ſubalternans & tanquam mater.* Hoc autem ſi ita ſe habet, talem ſubalternationem in ſolis Mathematicis reperire neceſſe eſt, quòd in iis tantùm res cum ſenſibili materiâ, nonnunquam exiſtunt; nonnunquam mente & cogitatione ſeparantur.

Principia quæ.

Principia ſcientia ſunt ea quibus in aliqua diſciplina nihil eſt prius.

Sunt duplicia, Eſſendi vel Cognoſcendi.

Eſſendi.

Eſſendi principię ſunt, quæ dant eſſe rei. *ſic materia & forma ſunt principia eſſendi in corpore naturali.*

Cognoſcendi.

Cognoſcendi principia ſunt, quæ non ad eſſentiam, ſed ad cognitionem rei conducunt.

Quomodo differunt.

Differunt quòd principia eſſendi ſunt principia cognoſcendi, ſed non contra. Præterea eſſendi principia ſunt res ſimplices, neque ſemper cognoſcuntur, ſed aliquando demonſtrã-

Sect. 2. tur â posteriori; *vt hominem rationalem esse demonstramus, eo quòd est risibilis.*

Cognoscendi verò principia sunt voces complexæ seu propositiones, quæ sine vlla probatione in suâ scientiâ accipiuntur, aut si probanda sunt in alia scientiâ probantur.

Hæc cognoscendi principia sunt duplicia, Propria, vel Communia.

Cognoscendi principia duplicia. Principia communia sunt quę omnibus aut pluribus artibus, & scientiis communicantur: sic principium illud contradictionis, *Quidlibet est vel non est*, *Communia* vbiq; veritatem obtinet, & omnibus disciplinis accommodatur; Item. *si ab æqualibus æqualia demas ea quæ remanent erunt æqualia*, est principiũ cùm Arithmeticum tùm Geometricum magnitudinibus & numeris commune. Hæc vulgo ἀξιώματα & Dignitates appellantur.

Propria. Principia propria sunt, quæ ad vnã duntaxat scientiam spectant; vt sunt in Geometria, *A quolibet pũcto ad quodlibet punctum lineam rectam duci posse*; in Medicina, *Contraria contrariis sanantur.* in Physica. *Ex nihilo nihil generatur.* Hęc pro diversâ ratione Hypothesis, Postulata, & Definitiones vocantur.

Nota. Principia communia ad Topicam, non

non Demonstrativam argumentationem spectant, nisi quatenus extrà demonstrantibus inserviant, ad principia propria confirmanda. *Sect. 1.*

Affectio. Affectio est accidens proprium, quod per se & essentialiter subjecto scientiæ inhæret.

Tres sunt ejus conditiones, primò vt inhæreat, secundò vt per se inhæreat; id est, vt naturam & essentiā propriam subjecti consequatur. Tertiò vt præcognoscatur, *quid* ejus nomen significat, *Quod*, autem & *Cur sit* per demonstrationem innotescat.

Not 1. Quod in vna scientia est affectio, in alia potest esse subjectum; sic *Magnitudines & numeri accidentia sunt in Physiologia, sed in Mathematicis subiecti locum tenent.*

His tribus partibus scientiæ respōdent, totidē partes demonstrationis. Subjectū de quo demonstratur; Principia per quæ fit demonstratio; & Affectio quæ demonstratur: *vt si demonstremus risibilitatem esse affectionem, quæ homini vt primo subiecto inhæret per rationalitatem, tanquam per causam proximam*; tum enim veram risibilitatis scientiam acquisivimus; & hac ratione Demonstratio dicatur syllogismus scientificus.

CAP.

CAP. III

De secunda definitione Demonstrationis.

FIne demonstrationis exposito, dicendum est de mediis, quæ ad finē conducunt, seu de materia ex quâ demonstratio conficitur, vt scientiam pariat.

Materia syllogismi quinque notis constat. Materia ejus quinq; notis insignitur, quas omnes Aristoteles in hac secunda definitione sigillatim enumerat.

Demonstratio est syllogismus scientificus, qui constat ex veris, primis, immediatis, notioribus, & prioribus, & causis conclusionis.

Prima conditio. Prima cōditio est vt constet ex veris, *seu vt alij addunt*, necessariò veris. Veræ autem propositiones dicuntur, quorum prædicata verè dicantur de subjecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum subjecto vnitur, eo magis elucescit veritas. Quum igitur istę propositiones debent esse summoperè veræ, inde est, quod haberentur apprimè necessariæ. Hinc est quod Aristo-

Tres Gradus necessitatis

ristoteles tres necessitatis gradus enumerat, { κατὰ παντὸς, seu de Omni; καθ' αὑτὸ, seu per se.; καθόλου πρῶτον, seu Quatenus ipsum.

Primus Gradus.

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni semperq; convenit; Duæ igitur requiruntur conditiones, vt propositio sit de omni; Vniversalitas subjecti, vt prædicetur de omnibus subjecto contentis, *vt in vere verum est quòd omnis arbor viret.* Vniversalitas temporis, vt prædicatum subjecto attribuatur sine vllâ temporis aut loci exceptione, *vt Omnis homo est animal;* si prior conditio solùm adsit, vocatur, *De omni prioristicū,* si addatur posterior dicitur, *De omni posterioristicum.* Hoc κατὰ παντὸς differt à dicto de Omni in syllogismi regulis, quòd istud ad vnam propositionem, sed *Dictum de Omni* ad totum syllogismum refertur; prætereà *Dictum de Omni* solùm subjecti vniversalitatem requirit, sed Κατὰ παντὸς vniversalitati subjecti perpetuitatem temporis addit.

Eius conditiones.

Secundus Gradus.

Καθ' αὑτὸ per se quadrifariam dicitur. Primus est quando prædicatum est de subjecti definitione, *vt Homo est rationalis.* Hujus quinque statuuntur prædicata Genus. 1. Remotū, & 2 Proximum

Primus & secundus modus dicendi per se.

Sect. 2.

ximú, differentia 3 Remota, & 4 Proxima, & deniq; 5 Definitio.

Secundus modus est, quando subjectum est de definitione prædicati; vt *Homo est risibilis.* Huc spectant omnes propositiones quarum prædicata sunt propriæ affectiones.

Duæ conditiones.

Vtrique modi duas conditiones requirunt, prima vtrisq; communis est, vt scilicet nexus sit essentialis inter prædicatum & subiectum; secunda facit ipsos à se mutuò differre; nam ad primum modum requiritvr, vt prædicatum sit de essentia subjecti, ad secundum, vt subjectum sit de essentia prædicati.

Primus modus dicendi per accidens.

His duobus modis *per se* opponitur vnus modus dicendi *per accidens* quando scilicet nullus est essentialis nexus inter prædicatum & subjectum; *vt Omnis Corvus est niger.*

Hæc enim propositio est κατὰ παντὸς non autem καθ' αὑτό, seu per se.

Tertius modus dicendi per se.

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia de substantia dicitur; *vt Socrates est.*

Secundus modus per accidens.

Huic opponitur secundus modus dicendi per accidens, cum existentia de accidente enunciatur; *vt Albedo est.*

Sed iste tertius modus ad demonstran-

ſtrandum eſt invtilis, quòd illius termini non ſint realiter diſtincti. *Exiſtentia* enim non eſt res diſtincta *à re exiſtente*, nec eſt accidens reale, ſed intentionale.

Quartus modus dicendi per ſe eſt; cum cauſa efficiens aut finalis de effectu, aut effectus de iiſdem cauſis, prædicatur; *vt Jugulatus interijt*. Huic opponitur modus tertius prædicandi per accidens, in quo cauſa fortuita vel valde remota, de effectu prædicatur, *vt me ambulante coruſcavit*.

Quartus modus dicendi per ſe, & tertius per accidens.

Καθόλου πρῶτον, quatenùs ipſum eſt, in quâ attributum de ſubjecto non tantum vniverſaliter, & per ſe, ſed etiam primò, immediate, & reciprocè prædicatur; *vt Omne vivens nutritur*.

Tertius Gradus neceſſitatis.

Hæc neceſſitas tum reperitur cum prædicatum ſubjecto conveniat quatenus ſubjectum eſt tale, ſeu cum reduplicatione ſubjecti; *ſic corvo ſimul cõveniunt volatus & crocitatio, ſed volatus, vt eſt avis, crocitatio vt eſt corvus*; quocirca *corvus crocitat*, eſt quatenus ipſum, non autem *corvus volat*.

Tria ſunt prædicatorum genera in hoc neceſſitatis gradu. Primum eſt propriotum accidentium, *vt homo eſt riſibilis*; ſecundum eſt ſpecificatum dif-

Quæ ſunt in tertio neceſſitatis gradu

fe-

Sect. 2. ſententiarum, *vt homo eſt rationalis*; Tertium eſt proximarum cauſarum, *vt quod vivit nutritur*.

Reg. 1. Inter dictos neceſſitatis gradus poſterior eſt ſemper priori perfectior: primus enim ſolùm ſubjecti vniverſalitatem notat, cum perpetuitate temporis; ſecundus addit nexum eſſentialem, tertius reciprocationem. Quum autem Ariſtoteles dicat, quòd *per ſe, et quatenus ipſum* idem ſunt, illud intelligendum eſt de *per ſe* ſtrictè ſumpto, & verum eſt in primo modo, non niſi differētia proxima, aut tota definitio ſit prædicatum; in ſecundo verò modo ſemper veritatem obtinet, quod ibidem affectio de proprio ſubjecto dicitur; nonnunquam etiam in quarto reperitur, ſi modo ſit nexus definitivus inter cauſam & cauſatum, *vt inter eclypſin & terræ obiectionem*, cum eclypſis, ſine terræ obiectionis mentione cauſalitèr definire nequeat.

Primus gradus neceſſitatis in omni propoſitione cujuſlibet demonſtrationis cernitur.

Reg. 2. Secundus enim & tertius vbique reperitur, ſi medium demonſtrationis ſit cauſa vtriuſque extremi; vt *Omne rationale eſt riſibile, Omnis homo eſt ratio-*

na-

Sect. 2.

nalis; Ergo *omnis homo est risibilis*; vbi *rationale*, non *risibilitatis* solùm, sed etiam *hominis* causa est: quod si mediū sit causa solius majoris extremi, & non minoris, Propositio & conclusio sunt *Quatenus ipsum*; minor verò tantùm abest, vt *Quatenus ipsum* habeatur, vt aliquando non sit *per se*. v.g. *Omne corpus sphæricum recipit lumen per incrementum*; *sed luna est corpus sphæricum*, Ergo, *Luna recipit lumen per incrementum*. Hic *luna est sphærica*, est de *Omni* non autem *per se*, nec *quatenus ipsum*, vera tamen est demonstratio.

Secunda conditio demōstrationis est, vt constet ex primis & immediatis. Prima autem seu immediata propositio dicitur, quando inter ejus prædicatum & subjectum nullum intercedit medium, quod sit causa inhærentiæ prædicati in subjecto; *vt Omnis homo est risibilis*. *Secunda conditio.*

Propositio duobus modis dicitur prima seu immediata, vel ratione causæ, quæ nullam habet mediam causam, per quam demonstrari potest; vel ratione subjecti, quando prædicatum non inest alteri subjecto priori. *Immediatus duplex.*

Potest autem propositio esse prima ratione subjecti, quæ non est prima *Nota.*

rati-

Sect. 2. ratione causæ; sic *homo est risibilis*, est prima ratione subjecti, quia *risibilitas* primò *homini* inest, non autem ratione causæ, quia *risibilitas homini inest per rationalitatem*; nam *rationalitas* in causando est *risibilitate* prior; sed *homo est rationalis*, vtroque modo est propositio prima, non solùm ratione subjecti sed etiam causæ.

Regula. In omni demonstratione major est immediata ratione causæ, quòd in illa medius terminus cum majore extremo (cujus causa est) conjungitur: conclusio autem immediata est immedietate subjecti, quoniam in illâ affectio de subjecto dicitur cui primariò convenit. Minor verò immediata est, si medius terminus vtriusque extremi sit causa, aliàs mediata est actu, licet immediata sit potentiâ, quatenus scilicet resolvi potest in vnam immediatam, quæ est definitio subjecti, & indemonstrabilis, vt posteà patebit. Hæc clariùs elucescent, si exemplum subjungamus.

Omne rationale est risibile. Est immediata ratione causæ.

Omnis

Omnis homo est rationalis { Est immediata ratione causæ & subiecti, quia *rationale* est vtriusq; extremi, *hominis*, scilicet & *risibilitatis*, causa:

Ergo *omnis homo est risibilis*, immediata est ratione subjecti, quia *risibilitas homini primo inest*.

Quod si *receptio luminis per incrementum* de lunâ probetur *per sphæricam figuram*, vt superiùs demonstravimus, minor erit, *Luna est sphærica*, quæ neutro modo est immediata, nec ratione causæ, nec respectu subjecti.

Tertia conditio.

Tertia conditio est, vt constet ex notioribus. Ignotum enim per notius semper demonstratur: quocirca necesse est, vt termini sint præcogniti. quod vt meliùs intelligatur notandũ est, quòd quatuor apud Aristotelẽ recensentur quæsita, duo simplicia, *An sit, & Quid sit*; duo complexa; *Quod sit, & Cur sit*.

Quatuor quæstiones.

An sit.

Quæstio *An sit* inquirit, τὸ εἶναι vel subjecti, vel prædicati, *vt an sit Luna, An sit Eclipsis.*

Quæstio Quid sit, naturam prædicati aut subjecti seorsim investigat; *vt Quid est Luna, Quid est Eclipsis.* Estque vel *Quid nominis*, vel *quid rei*. Quid nominis declarat, Quid nomen impor-

Quid sit.

tat

Sect. 2. tat, *vt quid significat Eclypsis?* Quid rei naturam & essentiam quæsiti investigat; *Quid est Luna? Quid est Eclypsis?*

Hæ duæ vocantur Quæstiones simplices, quia de terminis simplicibus quærunt.

Quod sit. Quæstio *Quod* seu *vtrum sit* investigat, vtrùm prædicatum subjecto insit; vt *vtrum luna eclipsin patiatur.*

Cur sit. Quæstio *propter Quid* seu *cur sit*, inquirit ob quam causam prædicatum subjecto tribuitur: *vt cur Luna eclipsin patiatur.*

Hæ duæ vocantur complexæ, quia de integris propositionibus quærunt.

Quomodo sunt duæ tantum. Quatuor istæ quæstiones ad duas reduci possunt: nam sub *Quod sit* continetur, *An sit*, sub *Cur sit*, *Quid sit*, proinde *Quod sit, & Cur sit* sunt perfectæ quæstiones, *An sit & Quid sit* imperfectæ.

Reg. Subjectũ & Principia in omni demonstratione præcognoscenda sunt, & *quid nomen significat. & quod sint.* Affectio solùm præcognoscitur, *Quid nomi significat; Quod enim & Cur sit* demonstratione probantur. Atque hinc est quòd Aristoteles dicit demonstrationem à notioribus procedere; non solùm quòd propositiones sunt cõclusione

sione notiores, sed quia subiectum de quo demonstratur, & principia per quæ demonstratur simul sunt affectione notiora.

Quarta conditio. Quarta conditio cum tertiâ concurrit, & ex illa consequitur, quia enim principia sive causæ sunt notiores, ideò priores sunt conclusione.

Prius dicitur dupliciter. Prius autẽ & notius aliud alio duobus modis dicitur, *vel nobis*, vt sunt omnia singularia, quæ sensibus objiciantur; *vel natura*, vt vniversalia, quæ intellectui solùm sunt obvia, *sic causæ naturâ, sed effectus nobis sunt notiores.*

Demonstratio primariò & præcipuè ex notioribus natura procedit, quia conclusionis proximam causàm ostendit, & ex consequenti à notioribus nobis: quia omnis demonstratio ob nostram cognitionem fit; quando enim causa semel nobis innotescit, melius apprehendimus effecta. Hinc est quod demonstrationes aliæ procedunt à notiotibus nobis ordinem naturæ serxantibus, aliæ ex notiorib⁹ nobis ordinæ naturæ contrario vtentibus; illæ procedunt à causis ad effecta, hæ ab effectis ad causas, illæ sunt διότι, hæ autem ὅτι.

Quinta conditio. Vltima conditio est, vt constet ex cau-

Sect. 2. causis conclusionis, id est, vt medius terminus sit causa affectionis, quæ in conclusione de subjecto prædicatur.

Quatuor causarum genera.

Causarũ verò quatuor sunt genera; duo sũt	Interna	Materia, Forma	quæ rẽ intrinsecus constituũt
	Externa	Efficiens, Finis,	quæ extrinsec⁹ ad subjecti naturam cõducunt.

Materialis. Causa materialis est, ex quâ aliquid fit.

Formalis. Formalis est, quæ dat intrinsecam essentiam substantiis & accidentibus. *Sic quando ranæ fiunt ex terræ putredine*, putredo terræ materialis, & ranæ forma formalis causa dicitur.

Efficiens. Causa efficiens est, quæ suâ actione aliquem producit effectum; Estq; vel externa, quæ semper cum actione aut passione agit, *vt quando ignis aquam calefacit*; vel interna, quæ solâ emanatione effectum producit, *vt rationalitas risibilitatem.*

Finis. Finis est, cujus gratiâ res fit.

Quomodo omnes causæ demonstrationem ingrediuntur. Omnia hæc quatuor causarum genera demonstrationem ingrediuntur, sed duo externa primariò, & eorum ratione interna. Materia demonstratio-

tionem illam ingreditur, in qua accidens per causam internam demõstrãtur; quia medium tale est, quale requirat materialem necessitatem cum formâ vnitam, vnde affectio emanaret; vnde materia dicatur *conditio sine qua non*, formam concomitans. Forma verò est medium, quatenùs est causa efficiens interna, quæ per fluxionem efficit aliquid. Restat igitur quòd efficiens & finis propriè & primariò sunt media demonstrationis: vtriusq; nos exempla ponemus. *Sect. 2.*

Inter quod & solem terra interponitur, id lumine deficit.

Inter lunam & solem terra interponitur lumine igitur *luna deficit.*

Item, *Qui vult esse sanus, is non vult cibum ad os ventriculi fluitare.*

Ambulans post cœnam vult esse sanus, nõ vult igitur *fluitare cibum.*

Prior demonstratio pro suo medio habet causam efficientem, posterior finalem.

Ex his quæ de vtráque definitione diximus, hæc colligenda sunt corollaria. *Corollaria.*

Primò quod ad terminos attinet. Subjectum in demonstratione semper est minor terminus, & aliquandò est

sub-

Sect. 2. ſubſtantia, *vt homo*, aliquando accidens, *vt numerus*.

2 Affectio ſeu propria paſſio ſemper eſt major terminus, & accidens, aut ab internâ, aut ab externâ cauſâ conſtitutum; nunquam verò ſubſtantia poteſt demonſtrari: vt enim res demonſtretur, requiritur primò, vt cauſam extra eſſentiam habeat; ſecundò, vt per ſe & neceſſariò ſubſtantiæ inſit; per vtramq; conditionem excluditur ſubſtantia, & per ſecundam accidens commune, ſolum igitur relinquitur proprium accidens, quod dicatur demonſtrabile.

Quid eſt demonſtrabile.

3 Principium in demonſtratione potiſſimâ eſt proxima cauſa affectionis, & nonnunquam minoris extremi eſt cauſa, quando nimirùm affectio demonſtranda ab internâ cauſa per emanationem fluit; ſemper verò majoris, qualiſcunq; fuerit affectio.

4 Quod autem ad propoſitiones quæ demonſtrationem ingrediuntur ſpectat, hoc ſolum in iis obſervandum majorem & concluſionem ſemper eſſe immediatam, illam primitate cauſæ hanc primitate ſubjecti; minorem verò tunc temporis reperiri immediatam cum medium eſt ſubjecti forma,

&

& vtriusq; extremi causa, alias semper esse mediatam.

CAP. III.
De Divisione Demonstrationis.

Demonstrationis prima divisio.

DEmonstratio non vt vnivocum, sed vt analogum genus primo dividitur in demonstrationem propter Quid, & demonstrationem Quod.

Demonstratio propter Quid.

Demonstratio propter Quid, est prima & principalis species quam superiore capite definivimus.

Demonstratio Quod.

Demonstratio Quod, est qua res quidem esse ostenditur, causa tamen ejus non indicatur, sed effectus.

Quomodo differant.

Hæ duæ species conveniunt, quod ambæ fiunt à propositionibus veris, prioribus & notioribus conclusione; sed differunt quòd διότι procedit à prioribus secundum naturam, & causis proximis conclusionis; at ὅτι, vel ab effectu procedit, & sic non erit à causâ; vel si à causa procedat, erit remota non proxima, & sic non constabit ex immediatis.

Demonstratio propter quid duplex.

Demonstratio propter quid subdividitur in { Simplicem. Compositã.

Simplex demonstratio est, cujus

Sect. 2. *Simplex.* ambæ propositiones sunt indemonstrabiles; vt sunt omnes illæ demonstrationes, quarum medium est pars essentialis subjecti; vt *cum risibile de homine per rationale demonstretur.*

Composita. Composita est cujus minor propositio est mediata, ideoq; eget prosyllogisticâ demonstratione, donec ad ambas propositiones indemonstrabiles pervenimus: vt *si quis probaret ignem tendere sursum, propter summam eius levitatem, tanquam per causam proximam,* hujusmodi esset demonstratio.

Quodcunq; leve est, tendit sursum; Ignis levis est, ergo, *tendit sursum.* Sed quia hæc minor propositio, non est per se immediata, ideo priori aliquâ probatione opus est, quam vocant prosyllogisticam, quâ *levitatem de igne* demõstremus: vt quod *summè calidum est,* est *summè leve, Ignis est summè calidus;* ergo *est summè levis.* Atqui cum ad primam causam adhuc non sit perventum, vlterior probatio est introducenda, in quâ caliditatem de igne per suam formam nobis ignotam demonstremus: vt, *Quod formam ignis habet est summè calidum. Elementum ignis habet formã ignis,* Ergo, *Elementum ignis est summè calidum.* Cujus demonstrationis minor cum

cùm sit immediata vlterius demonstrari non potest, & proinde acquiescendum est in ipsa, tanquam in primâ causa jam inventâ. *Sect. 2.*

Inter hos syllogismos, primus vocatur syllogismus principalis; reliqui dicantur prosyllogismi seu Epagogici, qui ducunt nos ad primum & principalem syllogismum ritè intelligendum. Atque hinc apparet quomodò omnes demonstrationes ex immediatis constant, vel scilicet actu, vt Simplex; vel potestate, vt Composita, cujus minor per multas resolutiones tandem evadit immediata. *Nota.*

Demonstratio quòd duplex.

Demonstratio *quod* duplex est, vel enim procedit à { Causa remotâ ad effectum, Effectu ad causam.

A causa remota.

Demonstratio à causa remotâ, plerumq; negativa est, & extruitur in secunda figurâ in *Camestres*, cujus ratio est, quoniam causa remota, vt plurimùm, est amplior suo effectu, quare eâ positâ non necessariò ponitur effectus, sed ablatâ tollitur.

In hac demonstratione, effectus est major extremitas, qui cum causâ remotâ in majori propositione conjungitur, subjectum est minor, qui in mi-

Sect. 2. nori à causa remotâ amovetur, vt ab ipsa non constitutus. v.g. si probandū esset *Parietem non respirare*, quia *non est animal*, ad hunc modum extrueretur Syllogismus.

Ca *Omne animal est respirans.*
mes *Nullus paries est animal*, Ergo
tres *Nullus paries respirat.*

Fieri tamen potest, vt affirmativè in prima figura concludatur, nempe si contingat causam remotam cum effectu reciprocari, vt *Quæcunq; animam habent nutriuntur, Planta habet animā*, Ergo *Planta nutritur*. Anima enim non est causa proxima nutritionis, sed potentia vegetativa ab anima dimanans. Sed quia hoc raro contingit, huiusmodi Syllogismos Aristoteles non respexit.

Quando demonstratio ab effectu locum habet.

Demonstratio ab effectu ad causam locum habet, quando effectus est notior, & causa ignotior: tunc enim ostendimus inesse alicui causam, eo quod eidem inest effectus, vt *in naturali corpore probamus materiam inesse, quia eidem inest generatio, & naturale corpus motorem habere æternum, quod æterno cietur motu.*

Quomodo extruitur.

Hæc demonstratio potest extrui in prima figura & affirmativa, quia posito

sito effectu ponitur causa; potest etiam fieri negativa, & in secunda si alicui subjecto causam non inesse ostendimus, eo quod eidem non inest effectus.

Ex his quæ de prima divisione demonstrationis secundum materiam diximus, iampridem elucescat quid de secunda eius divisione quoad formam dicendum sit,

Secunda divisio demonstrationis.

Bifariam enim dividitur vel
- Secundū Qualitatem in
  - Affirmantem.
  - Negantem.
- Secundū Quantitatem in
  - Vniversalem
  - Particularem.

Vniversalis demonstrat.

Vniversalis demonstratio est quæ affectionem ostendit de vniverso subjecto, cui primo inest.

Particulari

Particularis demonstratio est, quâ ostenditur prædicatum non de toto subjecto sed de aliqua ejus parte. Hinc patet quod vniversalis & particularis demonstratio longè differunt ab vniversali & particulari syllogismo, in prioribus Analyticis. Demonstratio enim vniversalis dicitur non à subjecto sed á prædicato vniversali, quando scilicet prædicatum inest

Quomodo particul syllogismo differt.

Sect. 2. primo & immediato subjecto, quod si affectio quæ demonstratur toti generi competat & demonstretur de specie aut speciei conveniat, & demonstrestretur de Individuo, vocatur particularis; quia affectio de parte sui subiecti demonstratur & non de toto. Exemplo res fiet clarior.

Omne quod habet in se principium motus est mobile.

Omne corpus naturale habet in se principium motus. Ergo,

Omne corpus naturale est mobile.

Hæc demonstratio est vniversalis, quia mobile de *corpore naturali* demonstratur, tanquam de subjecto proprio & immediato.

Quod si dicam,

Quod habet in se principium motus est mobile.

Omnis homo habet in se principium motus. Ergo, *Omnis homo est mobilis.* hic syllogismus licet in prioribus Analyticis pro vniversali habeatur, qnoniam conclusionis subjectum est vniversale, cuilibet enim homini competit vt si mobilis, tamen in Posterioribus dicitur particularis, quia affectio illa mobilitatis homini non competit, vt primo subjecto; *non enim homo*

mo quà homo, sed qua corpus movetur. *Sect. 2.*

Demonstrationes particulares primò falsæ sunt, quia propria affectio primo subjecto in illis non attribuitur; secúdò sunt supervacaneæ, qui enim novit affectionem suo primo subjecto convenire, novit etiá ipsam omnibus illius subjecti speciebus attribui posse; & proinde demonstrationes particulares sub vniversalibus continentur. *Reg.*

Affirmans demonstratio est, in qua propria affectio affirmatur de suo primo subjecto. *Affirmant.*

Negans est, in qua propria affectio removetur ab eo, quod neque est proprium subjectum, nec illius species. *Negans.*

Affirmativæ demonstrationes præstantiores sunt negativis: non enim propriæ affectiones de ijs rebus quibus non insunt, sed potius quibus insunt, demonstrari solent & debent. *Reg. 1.*

Demonstratio potissima, seu *propter Quid* semper esset vniversalis & affirmativa, & proinde aptissimus concludendi modus est Barbara: nam causa quatenus causa semper respicit effectum cum quò prædicationem nó faciat nisi vniversalem affirmativam. *Reg. 2.*

Fiat etiam demonstratio propter *Nota.*

Sect. 2. Quid, in secunda figura & in *Comestres*, quando effectum non inesse ostendimus, quia ejus causa non inest vt *bestiam non esse visibilem, quia non est rationalis*, sed hæc minus in vsu est & cadit à perfectione demonstrationis: sic enim distrahitur accidés à proprio subjecto, & alij opponitur, cui neque per se inest, nec vllo modo inesse potest.

Reg. 1. Demonstratio *Quod* à causa remota est negativa; ab effectu vel affirmativa esse potest vel negativa. Hæc ex ijs quæ prius statuimus sat manifestò apparent.

CAP. V.

De affectionibus Demonstrationis.

Affectiones duæ.

DVæ sunt affectiones demonstrationis { Regressus. Conversio in definitionem.

Regressus.

Regressus est illa demonstrandi ratio, qua prius causam ignotam ex effectu notiore colligimus; postea verò regredientes ex eadem causam eundem effectum demonstramus.

Quum enim semper à notioribus sit progrediendum, effectus verò sæpe-

Sect. 2.

penumero elucescit, quando causa est incognita, ideò eum quandoque sumimus, vt levem cognitionem causæ habeamus, causa autem semel inventá de ea discurrit intellectus, vt exquisitam ejus notitiam haberet, quâ partâ regredimur rursus ad effectum per eam causam demonstrandum.

Tria in regressu consideranda.

Tria igitur in regressu sunt ordine consideranda, primo demonstratio causæ ab effectu: secundo inventæ causæ accurata consideratio, tertio demonstratio effectus ex illâ causâ, *vt cum demonstretur materiam esse in corporibus naturalibus, quia in ijsdem reperitur generatio*; *per Generationem* quæ est materiæ effectus ad *materiam cognoscendam* pervenimus; sed quia *materia confuse* tantum adhuc cognoscitur, ideò secundò loco in ejus consideratione paululum insistimus investigando *quid illa materia sit? num à privatione differt? quomodo nulli formę particulari sit addicta.* Vltimo quidditate ejus cognitâ, exploramus tandem essentialem nexum inter causam & effectum, & regrediendo inquirimus quomodo hæc materia generationem producit, atque ita causa & effectus, quæ primò aspectu confuso quodam modo fuerunt

Sect. 2. cognita, hoc progressu & regressu distinctè nobis innotescunt.

Exempli gratia.

Ab effectu ad causam.

Quod non scintillat id propè est.
Planetæ non scintillāt: Ergo *propè sunt*.

A causa ad effectum.

Quod propè est, id non scintillat,
Planetæ prope sunt, Ergo *nō scintillant.*

Quomodo regressus extruitur.

Vbi notandum quod in hoc regressu, sicut in quolibet alio, major propositio simpliciter convertitur, vnde necesse est mediam quandam intervenire considerationem causæ, vtrum nimirum proxima sit & immediata: nam si effectu latiùs pateret, cum ipso non converteretur, minor verò prioris syllogismi est posterioris conclusio, & conclusio ejus minor: atque ita perficitur regressus. Regressus enim propriè cernitur in posteriori demonstratione, quādo à causâ ad effectum regredimur, sed quia regredi non possumus, nisi priori modo progres-

Sect. 2.

greſſum faceremus. vtriuſque demonſtrationis reſpectu Regreſſus dicitur.

Cōverſio demonſtrationis in definitionem.

Converſio Demonſtrationis in definitionem eſt tranſpoſitio terminorum ſyllogiſmi demonſtrativi in verā cauſalem definitionem accidentis. Dico [in definitionem accidens] quia ea definitio quæ eſt demonſtratio poſitione differens non eſt *Subſtantiæ*, ſiquidem ejus nulla habetur demonſtratio, ſed *Accidentis* tantum; idcircò de ejus definitione dicendum eſt.

Triplex definitio Nominalis.

Definitio verò accidentis eſt triplex.

Nominalis quæ genere & ſubjecto conſtat, vt *eclipſis eſt defectus luminis in luna, tonitru eſt ſonus in nubibus.* Vocatur nominalis quia cauſam rei non continet, licet alio ſenſu appelletur eſſentialis, quatenus ſubjectum differentiæ ſeu formæ locum tenet, quod cum genere adjunctum eſſentialem definitionem conſtituit.

Cauſalis.

Cauſalis, quæ accidentis cauſam declarat, *vt eclipſis eſt interpoſitio terræ*, & hæc impropriè dicitur definitio, quia non ipſam quidditatem, ſed quidditatis cauſam declarat. Tertia definitio eſt quæ ex nominalis & cauſalis vnione oritur, *vt Eclipſis eſt defectus luminis*

in

Sect. 2.

in luna ortus ex terræ interpositione. Tonitrus est sonus in nubibus propter ignis extinctionem.

Ex utrisq; conflata.

Prima definitio est demonstrationis conclusio, secunda est eius principium, tertia est ipsa demonstratio situ terminorum differens. v. c.

Inter quod & Solem terra interponitur, illud deficit lumine.

Inter Lunam & Solem terra interponitur. Ergo,

Luna deficit lumine,

Hujus demonstrationis Conclusio est definitio nominalis eclypseos, Medius terminus est ejusdem definitio causalis, tota demonstratio est perfecta ejus definitio ex utrisq; conflata.

Circulus quid

His duabus affectionibus alii Circulum addunt. Syllogismus verò circularis est, quando ex maiore conversa & conclusione minorem colligim⁹, & similiter ex minore conversa & eadem conclusione majorem, sic enim ex propositionibus conclusionem & vicissim ex cõclusione propositiones ostendimus. Vt

Omnes illi quos Deus absoluit, sunt absoluti à peccato.

Omnes eos qui sunt in Christo Deus absolvit.

Ergo

Sect. 2.

Ergo, *Omnes qui sunt in Christo, sunt absoluti à peccato.*
Iste syllogismus ad hunc modum in orbem reducitur.

Quos Deus absolvit, ij sunt in Christo?

Qui absoluti sunt à peccato: Deus absolvit.

Qui absoluti sunt à peccato, sunt in Christo.

Quomodo à regressu differt.

Circulus à regressu differt, quod in regressu est processus primo à notioribus secundum nos deinde à notioribus secundum naturam; sed Circulus est quãdo vterq; processus est à causa proxima, quod impossibile est, propterea quod sequeretur idem respectu ejusdem causam esse & effectũ notius & ignotius, prius & posterius secundum naturam. Licet igitur regressum inter affectiones admittim⁹, Circulum tamen vt idem per idẽ probantem rejicimus & respuimus.

Cur improbandus.

CAP. VI.

De Inductione Demonstrativa.

FInito syllogismo Demõstrativo ad Inductionem procedo, tũ quia est

ar-

Sect. 2. argumentationis demonstrativæ species, tum quod ad syllogismum demõstrativum ritè intelligendum maximè confert.

Inductio quid. Inductio est proprium instrumentum, quo principia scientiarum quæ per se nota dicuntur nobis innotescunt. vt si quis dubitet *vtrum totum sit maius sua parte*; visibili aliquo objecto ostendimus, *hoc totum esse maius sua parte, itemq; aliud, eodemue modo tertium, & proinde omne totum esse sua parte maius.*

Quæ ad ipsa requiruntur. Ad Inductionem tria præcipuè requiruntur, primò vt materia sit necessaria, secundò vt sit essentialis connexus subjecti cum prędicato, tertiò vt principia Inductione probanda sint naturaliter nota per se, & levi probatione egeant.

Quomodo differt ab inductione. Per duas priores conditiones Inductio demonstrativa distinguitur à Dialectica, cujus materia non est necessaria & terminorum nexus est tantùm accidentalis, & probabilis: vnde ad principium dialecticum confirmãdum multæ Inductiones vix sufficiant ad Demonstrativum verò vna aut altera satis superque est propter maximum & evidentem terminorum nexum. Per vltimam conditionem Indu-

Sect. 2.

ductio demonstrativa à demonstratione ab effectu differt; cuius officium est demonstrare principia naturaliter ignota, ad quorum inventionem Inductio parùm habet efficaciæ, quia forsan res invenienda non est per se sensilis, *vt materia prima quæ per Generationem invenitur*, Inductione verò inveniuntur ea principia, quæ sunt nota secundum naturam, & proinde percipiuntur, vt primùm ostenduntur.

Quomodo à demonstratione ab effectu.

CAP. VII.

De Syllogismo Didascalico.

Quis est vsus syllogismi didascalici.

VT Syllogismo Demonstrativo vtimur in scientijs, ita didascalico in artibus & practicis disciplinis, quãdo in ipsis aliquid probamus ex propria rei de qua agitur naturâ, & per causam; in ijs enim, sicut in scientiis, propria principia & reperiri possunt & explicari; & licet ars res singulares efficit, vtitur tamen principiis vniversalibus per experientiam collectis in operando. *Sic in Medicina, quæ est ars factiva, probo hæc dulcia huic febricitanti non convenire, quia omnia dulcia ver-*

tun-

Sect. 2.

tuntur in bilem, item in Ethicis probo felicitatem esse in numero honorabilium, quia principium est cuius gratia omnes omnia agunt, item, virtutem moralem esse laudabilem, quia in mediocritate est posita.

Quomodo differt à Demonstrativo, quomodo à Dialectico.

Differt à syllogismo Dialectico, quia didascalici principia sunt propria, Dialectici verò cõmunia; à Demonstrativo quia alter circa artes, alter circa scientias versatur: alias Demonstrativus & Didascalicus per omnia conveniunt, & proinde ab vberiori tractatione abstineo, quoniam quæ de Didascalico sunt dicenda dilucidè satis apparent in iis quæ Demonstratione jampridem diximus.

CAP. VIII.

De Syllogismo Topico & locorum divisione inprimis verò de locis Personarum.

Argumentatio probabilis.

Argumentatio τοπικὴ seu probabilis est, quæ in vtramq; contradictionis partem ex principijs communibus opinionem parit.

Communia principia quę dicantur.

Communia principia voco vel axiomata topica, quæ per omnes disciplinas-

plinas se expandunt. vt *Cui convenit vnum coniugatorum, eidem convenit alterū; Cui competit definitio eidem competit Definitum*, vel sunt propositiones probabiles, quæ omnium aut plurimorum hominum judiciis consentiunt, quæ ideò dicuntur Communia principia, quia non ex ipsarum rerum de quibus agitur natura, sed ex communi opinione trahuntur, vel denique sunt propositiones quæ vni quidem disciplinæ propriæ sunt, sed pluribus quæstionibus in eadem disciplina sunt communes. v.g. *Omne corpus vi sentiendi præditum est animal, ad naturalem philosophiam proprie spectat, sed quia probationi plurium quæstionum inseruit, vt quando quæratur de homine, leone, equo, an sint animalia*, nō iniuria inter probationes Dialecticas enumeretur.

Opinionem parere.

Opinionem verò parere est producere incertam & debilem cognitionē eorum, quæ aliter se habere possunt.

Quomodo argumentatio probabilis differt à necessaria.

Tribus modis argumentatio probabilis à necessaria differt, necessaria vnam contradictionis partem statuit, & confirmat; probabilis circa vtramvis ejus partē æqualiter versatur; necessaria cōstat ex principiis proprijs, probabilis ex communibus; necessa-

ria

Sect. 2. ria firmam cognitionem parit, probabilis solummodò opinionem.

Hæc autem opinio per certas rationes hominũ animis infunditur, quæ vulgo appellantur, τοπικά, seu probabilia argumenta.

Argumentũ. Argumentum est quod ad aliquid arguendum est affectum.

Arguere. Arguere autem est vim quandã habere, quâ alterum accipiat aliquã lucem, vt appareat quale sit & quomodo ejus ratio se habeat.

Hæc argumenta ex Locis Topicis depromuntur.

Locus Topicus quid? Locus verò topicus est sedes argumenti, seu index, demonstrans ex quo fonte sumendum sit argumẽtum, quo conformanda est propositio, de quâ dubitatur.

Quotuplex. Loci sunt duplices. Personarũ, aut Rerum.

Loci Personarum sunt, quibus vtimur in laudibus aut vituperiis personarũ, & licet hi loci Rhetorici appellentur, & pertinent ad demonstrativum genus, obiter tamen Dialecticis materiis nonnunquam intexuntur, & proinde levi penicillo hic breviter sunt delineandi.

Loci personarũ undecim. Vndecim sunt personarum loci, à qui-

quibus ad earum laudem aut vitupe- rium argumentemur. *Sect. 2.*

1 A Nomine, *vt ex Verris nomine Cicero ostendit eius rapacitatem, à Chrysogoni eius avaritiam.*

2 A Natura, in qua primò spectamus ejus nationem, *vt Germanus est, ergo ferox. Pœnus ergo fœdifragus.* Secundò sexum, *A natura enim comparata est opera mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad forensem.* Tertiò ætatem, *ætatem enim aliam aliud factum decet*, vt inquit *Plautus: temerè eum fecisse non est mirandum, Puer enim est.*

3 A victu, in quo cõsideramus primo parentes, *quorum mores plerumq; in sobolem propagantur:* posteà præceptores, *Magna est enim vis disciplinæ & studiorum:* vltimò socios, *nam bonus vir bonorum consuetudine gaudet.*

4 A fortuna, sub qua comprehenditur tum vitæ genus, *vtrum in ocio an in negotio vixit*, tum mors ipsa, *nam qualis vita, finis ita.*

5 Ab habitu corporis consuetudine laboris comparato.

6 Ab affectione animi, vtrùm in litteris progressum fecit.

7 A studijs quibus maximè versatus est.

8 A

Sect. 2.

8 A Consiliis, vtrum nullam inhonestam rem voluit.

9 A Factis, quæ plerumq; cum vitæ genere conveniunt.

10 A Casu, Honestæ enim causæ ornantur secundis eventibus.

11 Ab oratione, quæ studiorum & consiliorum est index, vt si dicamus; *Optime sensit & loquutus est de religione, quamobrem bonis viris nihil ab eo periculi est pertimescendum.*

Loci rerum tres.

Loci rerum ostendunt, quid in rebus ipsis sit considerandum, suntque trium generum.

Interni.

1 Interni, quia argumenta subministrant, vel ad naturam rei de qua quæritur, vel ad ea quæ ipsam comitantur pertinentia.

Loci à substantia rei desumpti sunt. A Definitione, A genere. A Differentia. A Materia. A Forma. A Toto, & Parte.

Loci substantiam concomitantes sunt quinque à Generatione, à Corruptione, ab vsu, à Proprio, à communiter accidentibus.

Externi.

2 Externi qui continent argumenta, quæ à natura rei, de qua quæritur, omnino separata sunt; suntque vndecem. 1. A Causa efficiente. 2. A Causa fi-

finali, 3. ab Oppositis. 4. à Disparatis, 5. à Comparatis. 6. à Circumstantiis, 7. à Signis. 8. ab Antecedentibus & Consequentibus. 9. A Necessario & Impossibili, 10. ab Exemplis. 11. ab Auctoritate.

Medij. 3 Medii qui continent argumenta, quæ partim conveniunt cum re de qua quæstio est, partim differunt: suntq; duo à Cōjugatis, à Divisione. Loci igitur viginti quatuor sunt; vndecim Interni, & totidem externi, duo autem medij inter quos Exemplum & Authoritas Inartificiales habentur, quia in sua arte vim arguendi non habent, sed extra ipsam in testantis auctoritate omnes eorum vires sitæ sunt; cæteri omnes artificiales, quia ex insita vi & propria quasi arte arguunt.

Observatio. Deniq; vbique hoc observandum, quod Locus Topicus nonnunquam sumitur pro noratione seu titulo axiomatis, sic alius est locus à Definitione, alius à Genere, alius à Toto: quandoq; pro præcepto Maxima seu problemate dialectico, quod ex loco illo Topico colligitur, & in eodem fundatur: vt *Cui convenit definitio, eidem convenit definitum. Posito proprio ponitur eius*

Sect. 2. *eius subiectum*, sunt duo axiomata; quorum alterum petitur à Loco seu titulo definitionis, alterum à loco proprii.

Nos in hac tractatiuncula primò titulum proponemus, inde ostendemus quæ Maximæ, seu problemata, ex eodem titulo sunt exhaurienda; à locis internis exordium sumentes, per medios transibimus, & tandem in externis terminabitnr hæc tractatio.

CAP. IX.

De locis internis ad rei essentiam spectantibus, scilicet à Definitione, Genere & Specie, Differentia, Materia, Forma, Toto & Parte.

1 *A Definitione.* LOco à definitione vtimur, quando indagare volumus definitionem alterius extremorum, hoc est, subiecti aut prædicati quæstionis, quæ inventa ponitur loco medii, vt cognoscatur, vtrùm extrema illa coniungi an separari debent; *sic Petrum hominem esse probamus, quia est animal rationale.*

Hu-

Huius maxima est.

A definitione ad definitum & vicissim à definito ad definitionem argumentamur & affirmativè & negativè, [nam]cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur & adimitur definitum, *vt homo est corpus animatum sensile*, ergo, *est animal : Simia non est animal rationale*; ergo, *non est homo.*

Definitioni affinis est Descriptio, quando enim rei essentia nos latet, sufficit ipsam quandoque describere, & rudi Minerva accidentali aliqua delineatione depingere.

Maxima.

A Descriptione ad descriptum, & à descriptio ad descriptionem tum affirmativè tum negativè concludi potest; vt *Mansuetudo est habitus laudabilis, est igitur virtus. Nullus habitus laudabilis vilescere facit possidentem :* Ergo, *non virtus.*

Definitioni & Descriptioni addamus Notationem nominis, seu *Etymologiam*, quæ vt in omni verbo nō reperitur (plurima enim sunt vocabula primitiva) ita eodē modo non semper deducitur, sed aliquandò à causa, *vt homo ab humo*, aliquando ab effectu, *vt terra dicitur Vesta, quia vi stat*, aliquá-
do

Sect. 2. do à dissentaneis, vt *lucus à non lucendo*, nonnunquam à comparatis, vt *Pyropus quia flammas imitatur.*

Maxima.

A notatione affirmative aut negative concludimus; nam, cum quocunq; convenit notatio cum eodem convenit notatum, & cum quocunque non convenit, nec istud conveniet; vt *Studio sapientiæ non incumbit*, ergo *non est philosophus, Incumbit*, ergo *est philosophus.*

2 *A Genere.* A Genere argumentamur & à specie, quando probamus aliquod generi non competere, quia speciei non competit, aut Speciei non convenire, quia Generi non convenit.

Maxima.

1 Quicquid removetur à Genere removetur à Specie, vt *Nullum animal est incorporeum*, ergo, *nec homo est incorporeus*; quod autem de Specie negatur non necessariò de genere negatur, vt *homo non latrat*, non sequitur ergo, *Nullum animal latrat*, quia Species est Genere angustior.

2 Quodcunq; attribuitur generi, non statim attribuitur speciei, nisi vniversale signum sit oppositum, vt *Datur animal rationale*, ergo *datur bruti rati-*

rationale, non rectè sequitur quia, *omne animal non est rationale.* Quod si nota vniversalis addatur statim sequetur argumentum, vt *Omne animal est sensile: ergo, brutum sentit; Sensibilitas enim cuilibet animali convenit.*

3 Quod non alicui speciei convenit, illud generi non competit; *vt nec ruta, nec salvia, nec aliqua alia species plantarum videt,* ergo *nulla planta videt.*

4 Quod vni aut alteri speciei convenit, illud etiam generi competit, sed particulariter. *Temperantia versatur circa voluptates moderandas,* ergo, *aliqua virtus circa voluptates moderandas.*

Locus à Differentia petendus est, quando probaremus speciem de re aliqua affirmari posse, aut negari, quia de eadem verificatur aut negatur ejus differentia specifica. 3. *A Differentia.*

Maxima.

Cui tribuitur differentia specifica, eidem attribuitur species, à quo verò separatur ab eodem separatur, species, vt *rationale est, igitur homo est, Non est homo, ergo non est rationale.*

A Materia argumentum ducitur quando probamus aliquid fieri 4. *A Materia.*

Sect. 2. posse, quia præsto est materia ex qua conficitur.

Maxima.

1 Posito & affirmato materiato, ponitur & affirmatur materia.

Notandum autem est quod duplex est materia, vel permanens, quæ in re materiata seu effecta permanet, vt *lapides & ligna sunt materia domus*, vel Transiens quæ non manet in re effecta, sed mutatur, *ita farina & aqua sunt materia panis?* In permanente causa valet argumentum ab esse materiati ad esse materiæ, vt *annuli aurei sunt, ergo aureum est*, in transeunte verò valet ab esse materiati ad fuisse materiæ, vt *Panis est, ergo farina fuit.*

2 Sublato materiato non tollitur materia: vnde non sequitur, *Aurei non reperiuntur annuli, ergo nec aurum, Panis non est, ergo non est farina.*

5 *A Forma.* RAtio à Forma ducitur, quando probatur Formatum actu non dari, quia ejus forma non potest assignari.

Maxima.

1 Posita forma substantiali res ipsa ponitur & sublata tollitur. *Vt Terra non vivit quia non habet animam vegetativam.*

tivam.Homo est, quia anima rationali est *Sect. 2.*
præditus.

2 Posita forma accidentali ponitur res ipsa quæ denominatur, & sublata tollitur: *ut hoc lignum habet formã mensæ,* ergo *est mensa; non habet figuram navis,* ergo *non est navis.*

3 Tantùm vnaquæq; res potest, quantum ejus forma permittit; *Ignis enim calefacit mediante calore, quo cessante desinit operatio.*

6 *A Toto & Parte.*

A Toto & parte ducuntur argumẽta, quum probaremus aliquid parti inesse, quia toti subjecto idem inest, aut toti non inesse, quia nulli parti communicatur.

Maxima.

1 Positis omnibus partibus integralibus & essentialibus, totum integrale & essentiale sigillatim ponitur; vna verò principali parte destructa, totum concidit; *ut si fundamenta sint iacta, paries sit structus & tectum impositũ Domus extruitur. Quod si corpori humano semel præcisum sit caput, aut evolavit anima, non amplius est homo*

2 Quod essentialiter toti subjecto inest, illud partibus inesse dicitur, quod autem nullis partibus insit; nec

Sect. 2. toti inerit simplicitur, *ut Augmentatio essentialiter corpori vegetanti inest*, ergo, *cuilibet parti inest. Nec Iudæi, nec Gentes iustificantur per legem*, ergo, *Nullus homo iustificatur operibus legis.*

CAP. X.

De locis substantiam concomitantibus, ductis A Generatione, à corruptione, ab usu, à proprio, à communiter accidentibus.

7 *A Generatione.* A Generatione rei locum petimus, quando probaremus rem aliquam bonam esse vel malam, quia ejus ortus bonus erat vel malus.

Maximæ.

1 Quorum ortus est bonus, ea etiam sunt bona, sin ortus per se sit malus, ea semper sunt mala; *ut Institutio & ordinatio coniugij est bona, ergo ipsum quoq; coniugium est bonum. Aliena bona vi detrahere est simpliciter malum, ergo opes eo modo acquisitæ sunt simpliciter malæ.*

Cautio. Intelligenda autem est hæc maxima de ortu per se, non per accidens: *ut Generatio hominis est per se bona, per accidens tamen fiat mala, si nimirum sit illegitima, vel hominem improbum, Ecclesiæ pestē*

aut

aut reipub. labem producat.

2 Si genita sint bona, ipsorum generatio est bona, sin mala, malus erat ortus, *vt Eruditio est bona, ergo literis invigilare, doctos præceptores audire, studiis incümbere est bonum, quia his mediis acquiritur eruditio.*

8 *A Corruptione.*

A Corruptione pari ratione argumentamur ac à Generatione quã-do nimirum res bonas aut malas fuisse ab earum exitu probemus.

Maxima.

1 Quorum corruptio vel interitus malus est ea sunt bona, quorum verò corruptio est bona ea sunt mala. *Vt Oblivio literarum est mala*, ergo *literæ sunt bonæ. Carnis & veteris hominis crucifixio est bona*, ergo *vetus homo est quid malum.*

2 Si corrumpenda sint mala, corruptio est bona; sin corrupta sint bona, corruptiones malæ sunt. *Vt Imago Dei in homine fuit quid bonum*, ergo, *corruptio eius mala est peccata sunt mala*, ergo *eorum abolitio est bona.*

9 *De Vsu.*

AB vsu rerum, argumentum frequens est & vtile, dum ex vniuscujusq; rei vsu, ipsius bonitatem aut ma-

Sect. 2. malitiam inquirimus.

Maxima.

Quod bonum vſum habet idipſum bonum eſt & è contra ; cujus verò malus eſt vſus idipſum eſt malum. *Cognitio Philoſophiæ bonum habet vſum, ergo Philoſophia bona eſt. Venenorum malus eſt vſus, ergo Venena mala ſunt.*

Cautio. Quādo verò rerum vſus ab vtentium voluntate dependet, non ſemper vera eſt hæc maxima *nam miſerias & calamitates quidam ad bonum vſum vertunt, philoſophiam etiam alij ad errores ſuos incruſtandos peſſime exercent.*

10 *A Proprio.*

LOco à proprio vtimur, quando probaremus rem, quæ in controverſia eſt, non eſſe hanc aut illam ſubſtantiam, quia ejuſdem proprietas aſſignato ſubjecto non rectè accommodetur.

Maxima.

Cui tribuitur vel adimitur accidens proprium, ei quoque ſubjectum tribui vel adimi neceſſe eſt. *Vt Chriſtus eſt ab æterno*, ergo *non eſt homo.*

11 *A communiter accidentibus.*

A Communibus accidentibus argumentamur, probando ſubjectū illud de quo agitur ita ſe habere vt di-

dicimus, quoniam ijsdem accidentibus imbuitur, quibus imbui solet.

Maxima.

Posito accidente inseparabili ponitur eius subjectum, & reipsa sublato tollitur, separabili autem accidente negato, non tollitur subjectum; nec posito subjecto ponitur illud accidens. *Vt Carbones isti sunt summè calidi*, ergo *sunt igniti*; non autem sequitur, *purpuratus est*, ergo *est rex*, nisi aliorum accidentium congeriem adjiciamus, *vt quod in solio sedeat, sceptrum teneat, satellites ipsum tueantur, subditi aperto capite ipsum circumstent.*

CAP. XI.
De locis mediis Coniugatis, & Divisione.

LOco à Conjugatis & Casibus vtimur, quando ostenderemus abstractum alicui subjecto non inesse, quia concretum non inest, *vt nigredinem in nive non inesse, quia nix non denominetur nigra.* 12 *A Coniugati*

Maximæ.

2 Posito vno conjugatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; *vt*

Sect. 2. *iuste agit*, ergo *est iustus*, *ignave pugnat*. ergo *est ignavus*: sed limitatio hujus

Limitatio. regulæ ex morali Philosophia est petenda; nisi enim quis scienter, volenter, aut constanter actiones eas edat quæ ad habitum requiruntur, improprie denominetur secundũ illum habitum agere; *vt iuste agit*, ergo *est iustus*, recte concludit, quia iuste agere est scienter volenter & constanter secũdum justitiam agere: sed *iusta agit*, ergo *est iustus*, non sequitur, quia quispiam vnam aut aliam actionem temere & inconsultò agat, idcirco ab ea actione non est denominandus iustus.

3 Si conjugatorum vnum vni conveniat; alterum etiam conveniet alteri, *vt si album sit coloratum, albedo est color.*

Limitationes 1 Sed hic summopere cavendum vt prædicatio sit per se, id est, vt prædicatum & subjectum sint eiusdem naturæ: nam si duo concreta per accidens de se invicem prædicentur. *vt album est dulce, & dulce est album*, eorum abstracta de se invicem similiter non prædicantur; non enim dicimus *albedo est dulcedo, nec dulcedo est albedo*, quia prædicabantur per accidens, nec naturam suam communicant, *vt color albedi-*

Sect. 2.

bedini, aut *sapor dulcedini.*

2 Secundò obſervandum, vt vera aſſignetur denominativa ſecundum rem & ſignificationem, Non enim ſequitur *Somnolentus eſt vitioſus*, ergo *ſomnus eſt malus*, ſomnolentus enim non eſt ſomni, ſed ſomnolentiæ denominativum, vnde potiùs ratiocinandum eſt, *Somnus eſt bonus*; *igitur dormire eſt bonum.* Nihil enim refert vtrum ſignificatione tantum, an voce & ſignificatione ſimul denominatio fiat; quod enim præcipuè hic quæritur eſt ſignificatio.

13 *A Diviſione.*

LOcus à diviſione vim obtinet, quando aliquid membris dividentibus competere oſtenderemus, quia Diviſio convenit, aut Diviſo non cõvenire quoniam nullis membris dividentibus conveniat.

Maximæ.

1 Quicquid affirmatur vel negatur de omnibus membris dividentibus, id quoq; de diviſio ſimiliter affirmari aut negari oportet, & contra, quicquid de diviſo materialiter negatur, illud de membris dividentibus affirmari debet aut negari; vt *ſi omnia greſſilia, reptilia, volatilia, natatilia moventur*

Sect. 2. *antur, animal ipsum moveri necesse est; & si animal ipsum non sit insensile, nec aquatilia, nec volatilia, nec reptilia sunt insensibilia.*

2 Condividentium vno aut altero sublato manet reliquum. positoque vno aut altero reliquum tollitur, vt *Animalium aliud sanum est aliud ægrum, hoc animal sanum est,* ergo *non est ægrum; aut ægrum est,* ergo *non est sanum.*

Hujus canonis ratio est, quia membra dividentia non possunt coincidere.

CAP. XII.

De locis externis. A causa efficiente & finali, ab oppositis, à disparatis, à comparatis Circumstantiis, à Signis, ab antecedentibus, & consequentibus, à necessario, & impossibili, ab Exemplis, ab autoritate.

24 *A causa efficiente.*

LOcus ab efficiente principali & per se probat effectum actu existere.

Maxime.

Posita causa efficiente proximâ & sufficiente ponitur effectus; vt *posito Sole supra horizontem ponitur dies.*

Posita

Posita causa remota non ponitur necessario effectus, sublata vero tollitur.

Quidquid efficit tale est magis tale, *vt ignis efficit aquam calidam, ergo est magis calidus*; sed requiritur primò, *vt affectio vtriq; subiecto inesset*, vnde non sequitur, *vinum facit hominem ebrium, ergo est magis ebrium*, secundo vt causa sit per se, tertio vt sit susceptibilis graduum, vnde non valet, *lutum à Sole calet, ergo Sol magis calet.* *Conditiones*

15 *A causa finali.*

CAusa finalis ostendit & mediorum & destinatorum naturam, juxta finem ad quem præcipue tendunt, & in quo acquiescunt.

Maximæ.

1 Qualis est finis, talia sunt quæ tendunt ad finem, & propter finem suscipiuntur, vt *si Princeps florentem omnibus rebus velit esse suam provinciam necesse est vt sinceros & fideles Ecclesiæ præficiat ministros, leges sanciat bonis, præmia bonis, & improbis supplicia decernat.*

2 Posito fine ponuntur media ad finem; *vt posita scientia, ponitur demonstratio*, sed remoto fine cessant media, *vt qui non cupit eruditionem consequi, non emet libros.* Ex

Sect.2. EX oppositis argumentamur, quum probaremus vnum oppositorum subjecto non inesse, quia alterum inest. aut contrariam eorum rationem esse, quia sunt contraria.

16 *Ab Oppositis.*

Opposita sunt quadruplicia vt superiùs demonstravimus; Contraria, Privantia, Relativa, Contradictoria, & singula habent suos proprios Canones.

Maximæ.

1 Posito vno relatorum ponitur alterum, & sublato tollitur, vt *Pater est*, ergo *habet filium*, *habet filium*, ergo *est Pater*.

Nota. Sed hæc maxima tenet solummodò in relatis secundum esse, non secundum Dici.

2 Posito vno contrariorum removentur reliqua omnia, vt *aqua est calida*, ergo *non est frigida*.

3 Remoto vno contrariorum immediatorum ponitur alterum in subjecto capaci, in mediatis verò posito vno tantum negatur alterum; vt *hic homo est liberalis*, ergo *non est avarus*, *Non est sanus*, ergo *est æger*.

4 Posito habitu in subjecto capaci tollitur privatio & contrà, vt *Socrates cæcus est*, ergo *non videt*; *Videt*, ergo *non est cæcus*.

5 Posi-

5 Posito vno contradicentiū tollitur alterum, *vt homo est doctus*, ergo *non potest esse non doctus.*

Locus à disparatis est petendus, quum probaremus res non confundi, sed in sua natura dissimiles esse & differentes. 17 *A Disparatis*

Maxima.

Posito vno disparatorum removētur reliqua, remoto verò vno non statim removentur reliqua; *vt hęc scientia est logica*, ergo *non est Metaphysica*; non autem sequitur, *Bucephalus non est Bos*, ergo *non est Equus.*

Canon verò iste obtinet suam veritatem, quando in abstracto loquimur & non in concreto, vnde non sequitur, *Petrus est Grammaticus*, ergo *non est Logicus cum vterq; esse possit.* *Nota.*

A Comparatis argumentum petimus, cum rerum similitudinem aut dissimilitudinem, quam habent ad se invicem ostenderemus. 18 *A Cōparatis*

Comparata dicuntur vel ratione
- Quantitatis, *vt par vel impar*, quæ sub se majus & minus comprehendunt.
- Qualitatis, *vt simile & dissimile*, quibus ptoportio & disproportio referantur.

Pa

Sect. 2.

Paria. Paria sunt in quibus quantitas qua comparantur, neq; major, neque minor est; sed quanta est in vno tanta est in alio; vt *si stultus cum luna sit conferendus in inconstantia, si ea tanta est, in stulto, quanta est in luna, ratione mensuræ illius inconstantiæ, stultus & luna sunt paria.*

Maximæ

Si duo sint æque paria & vnum erit tale, alterum erit tale, si vnum non erit tale, alterum non erit tale, *vt si ratio & experientia sint Medico æque necessaria, experientia vero maxime est necessaria, etiam erit ratio.*

Imparia. Imparia sunt quorũ quantitas non est vna.

Maximæ.

Si quod minus videtur inesse inest, quod magis videtur inesse magis inest, sin quod magis videtur inesse non inest, nec id quod minus videtur inesse inerit. Vt *si ingratitudo erga præceptores pœnam mereatur, maiori supplicio vindicandus est contumax eorum contemptus.* Item, *Quod Demosthenes non persuasit, multo minus persuadebit Grillus.*

Similia & Dissimilia. Similia sunt quæ cõveniunt Qualitate. Dissimilia quæ differunt.

Maximæ.

1 Quod in vno similium valet aut non

non valet, illud cæteris convenire, aut non convenire dicatur, vt *Iohannes est mortalis*, ergo *Petrus est mortalis*, *in vtroq; enim est eadem virisimilitudo.*

2 Dissimilibus dissimilia conveniunt, vt *anima rationalis & anima bruti dissimiliter informant*, ergo *hæc mortalis est, illa immortalis.*

Proportio & disproportio.

Sub his contineri videntur loci à proportione & disproportione, qui tamen à prioribus differunt, quod illic vna res vni cuilibet alij comparatur, hic verò non est rerum similitudo, sed quædam habitudinis comparatio.

Maxime.

1 De proportionalibus est idem judicium: vt *Quomodo se habet lumen oculi in corpore, sic rationis lumen in anima, oculus verò corpus dirigit*, ergo *ratio dirigit animam.*

2 De iis inter quæ non est eadem proportio, non idem erit judicium. *Anima in homine, non est vt nauta in navi, nauta verò non vivificat navem*, ergo *anima hominem informat.*

19
A circumstantijs

A Circumstantiis ducitur argumentum quando à loco, aut tempore rem ita esse, aut non fuisse colligimus.

Maxima.

Sect. 2.

Maximæ.

1 Posito corpore aut alia quacunq; re necesse est ei tempus attribui, & remoto tempore vniversaliter res ipsa removetur, vt *Pythagoras nondū natus fuit Numæ tempore*, ergo *Numam non docuit.*

2 Posito corpore aut aliqua alia re finita necesse est locum poni, neq; absentis membra aliquid agunt in eo loco vnde absunt: vt *Cicero non fuit Romæ, cum interficeretur Iulius*, ergo *Julium non interfecit.*

20 *A Signis.*

A Signis argumentamur quando probamus aliquid esse, quod huic aut illi signo est conjunctum. Signa verò sunt vel necessaria, vt *lux astri ortus, lac conceptionis*, vel non necessaria sed quæ sæpe eveniunt, vt *cometa est signum pestis.*

Maxima.

A signis necessariis valet consequētia perpetuò, & quandoque à non necessariis, præsertim si multa signa simul concurrant.

21 *Ab antecedētibus & consequentibus.*

A Antecedentibus & consequentibus concludimus, quando probamus essentiam posterioris per prioris essentiam.

Maxi-

Maxima.

Posito antecedente ponitur consequens, & sublato tollitur. *Vt Sol est ortus*, Ergo, *terra est illuminata. Mulier non fuit gravida*, Ergo *non peperit.*

Valet hæc Maxima si antecedens sit causa proxima, reciproca; perfecta, totalis & immediata seu cum effectu conjuncta: item si antecedens sit subjectum vniversale, primum, aut signũ necessarium. *Quando valet.*

22 *A necessario & impossibili.*

A necessario & impossibili argumẽtamur, quando rem nullo modo se aliter habere ostendimus.

Maxima.

Cognita necessitate, aut impossibilitate in artibus & consiliis, sublatã dubitatione mens assentitur & obtẽperat necessariis, reijcit verò impossibilia. *Vt Flumen non potest ponte aut vado transiri, necesse est igitur illud navigio tranare.*

23 *Ab exemplis.*

AB exemplis aliquid confirmamus, quando ex aliorum factis hoc licitum aut illicitum esse declaramus.

Maxima.

Valet consequentia ab exemplis, cum ratio similis appareat, non autem quando

Sect. 2. quando est dissimilis: vnde non sequitur, *Moses recte fecit spoliare Ægyptios, quorum hospitio longe vsi fuerunt Israelitæ*; ergo, *& nobis fas est spoliare hospites.*

24 *Ab auctoritate.*

DIsputatur ex testimonio, quando cōclusioni fidem facere conamur ab auctoritate alicujus ponderis.

Testimonia vero sunt vel { Divina. / Humana.

Maximæ.

Testimonia divina valent tum affirmativè tum negativè: vnde sequitur *credo & baptizatus sum*, Ergo, *æterna vita fruar. Sacræ literæ nihil tradunt de invocatione sanctorum:* Ergo; *sancti non sunt invocandi.*

Testimonia humana affirmativè valent, si doctis, & artificibus procedunt, non autem negativè, vt *Cicero dixit Sapientia est nihil melius.* Ergo, *fides est ipsi danda*: non autem valet, *Aristoteles nihil docuit de vita æterna*, Ergo, *post hanc mortalem non datur vita aliqua immortalis.*

CAP. XIII.

De Syllogismi Sophistici seu Fallacis Divisione.

FInita tractatione de syllogismo tam necessario quam probabili, ad sophisti-

phisticum seu fallacem procedendum est.

Fallax verò seu copiosa argumentatio est, quæ speciem & apparentiam veræ rationis habet cum tamen non sit vera.

Et quia contingit nos tribus modis decipi posse, vel cum argumentatio falso concludatur ratione formæ, vel quando videtur necessaria ratione materiæ concludere & non concludit, vel quando probabilis apparet cũ sit falsa.

Secundum triplicem hunc errorẽ, captiosum syllogismum triplicem esse volumus { Paralogismum, Pseudographum, Sophisticum.

Paralogismus est, qui falso concludit ratione formæ, vt ex merè negantibus, aut particularibus, aut affirmative in secunda figura.

Pseudographus est, qui ex propriis alicujus disciplinæ principijs non autem veris ratiocinatur, vt si quis ita argumentetur. *Omnes lineæ ductæ ab eodem pũcto ad idem, sunt æquales, linea recta & linea curva tendunt ab eodem pũcto in idem*, Ergo; *sunt æquales*; hic syllogismus est Pseudographus, quoniã male vtitur principio geometrico, verum enim

Sect. 2. enim est illud principium de lineis ductis per idem spatium, sed non per diversum.

Sophisticus syllogismus est, qui fit ex communibus propositionibus specie probabilitatis animos ferientibus quando in sua natura nõ sunt veræ, vt

Nulla opposita sunt simul vera,

Subcontraria sunt opposita, Ergo, *non sunt simul vera.* Major enim videtur vera & probabilis, eò quod multa opposita vtpotè contraria, & contradictoria, non possunt esse simul vera; absolutè tamen vera non est, quia aliter se res habet in subalternis.

Sed quia tyronibus, in cujus vsum hanc tractatiunculã conscripsimus, acuta nimis hæc videatur fallaciarum distinctio, vt eorum captui nosmet ipsos applicemus, fallacias omnes ex vulgari opinione in duas partes distribuemus, quarum aliæ sunt in Dictione, aliæ extra dictionem, de vtrisque pauca adjiciemus.

CAP. XIIII.
De Fallaciis in Dictione.

FAllacia in dictione sunt, vbi ambiguitas

guitas magis in verbis quàm in rebus *Sect. 2.*
hæret.

Earum sunt sex, Æquivocatio, Amphibolia, Compositio, Divisio, Prosodia, Figura dictionis.

Æquivocatio est quando vocabulum ambiguum diversas significationes habens, aliter in vna, aliter in alia syllogismi parte accipitur. *Fallacia æquivocationis*

Solvitur per distinctionem vocabuli æquivoci in suas diversas significationes; vt si aliquis ita argumentaretur; *Solutio.*

Qui credunt salvantur,
Diaboli credunt & contremiscunt, Ergo
salvantur.

Neganda esset consequentia, quia in majori propositione verbum illud *credit* implicat *fidem salvificam*, in minore includit *fidem historicam*, & proinde quatuor sunt termini in hoc syllogismo.

Fallacia Amphiboliæ est quãdo ex orationis multiplici sensu oritur deceptio. *Fallacia amphiboliæ.*

Hæc Bifariam accidit: primò quando oratio plures sensus admittit proprios, vt,

Quicquid est Aristotelis possidetur ab Aristotele.

Hic

Sect. 2. *Hic liber est Aristotelis;* Ergo *possidetur ab Aristotele.*

Est enim ambiguum & anceps, vtrũ qui sic loquitur, significat librum hunc esse Aristotelici ingenij fœtum, an ab eo possideri. Secundò cum oratio aliũ habeat sensum proprium, alium Metaphoricum & improprium; vt,

Quisquis arat littus, littus proscindit aratro.

Ast operam perdens, littus perhibetur arare;

Ergo *operam perdens, littus proscindit aratro.*

Littus enim arare, principaliter significat, *terram quæ iuxta mare est arare*, vt apta fiat suscipiendo semini; Secundario autem & minus principaliter significat, *operã perdere vel frustra laborare*, propter quandam similitudinem, eo quod frustra fiat labor ille, qui impenditur arando littus.

Solutio. Solvenda sunt hujusmodi argumenta monstrando diversam totius orationis significationem, & exponendo propriam loquendi formulam.

Fallacia cõpositionis. Fallacia compositionis est, quando conjunguntur ea quæ non sunt conjungẽda, vel vt alii planius definiunt, est quando ex propositione vera in sensu

ſenſu diviſo, & falſo in ſenſu compoſito, infertur concluſio falſa, quæ eo antecedente non rectè colligitur, niſi ſumpta in ſenſu diviſo. v.g.

Humilis poteſt eſſe ſuperbus:

Petrus eſt humilis. Ergo, *Petrus eſt humilis & ſuperbus.*

Adam fuit iuſtus & peccator: Ergo, *fuit iuſtus peccator.*

Hæc dubitatio ſolvitur oſtendendo perverſam compoſitionem.

Solutio.

Fallacia diviſionis.

Fallacia diviſionis eſt, quando ea quæ diſiungenda non ſunt, in concluſione ſeparantur: vel, quando ex propoſitione vera in ſenſu compoſito, &, falſa in ſenſu diviſo, infertur concluſio falſa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur: vt,

Impoſſibile eſt ſedentem ſtare:

Petrus ſedet; ergo *impoſſibile eſt; vt ſtet.*

Item,

Duo & tria ſunt imparia

Quinq; ſunt duo & tria; Ergo. *ſunt paria & imparia.*

Solutio.

Monſtratur hæc fallacia, quando ea quæ dividenda ſunt dividuntur, & ſenſus compoſitus à diviſo diſtinguitur.

Fallacia Proſodiæ tribus modis oritur.

Fallacia Proſodiæ ſeu accentus eſt, quando ex vocabulis ſcripturam aut

Sect. 2. pronunciationem similem habentibus oritur deceptio.

1 Tribus modis hæc fallacia oritur, vel ratione Quantitatis, vt quando eadem vox variis scripta aut pronunciata accentibus, varium efficit sensum: vt,

Omnia mala sunt detestanda,
Poma sunt mala; Ergo *Poma sunt detestanda.*

2 Vel ratione aspirationis, quando in vno loco vocabulum cum tenui Spiritu proferatur, in altero cum asperate: vt,

Omnis ara est in templo.
Porcorum stabulum est hara, Ergo *Porcorum stabulum est in templo.*

3 Vel ratione distinctionis, seu distractionis, cum simplex verbum in duo aut plura dividatur: vt,

Omnis incuria est reprehendenda;
Senatus est in curia; Ergo, *est reprehendendus.*

Quomodo differt ab æquivocatione Differt à fallacia æquivocationis, quia æquivoca sunt vocabula omninò vna, hæc verò diversum tonum habent.

Solvitur hæc fallacia, quando verus accentus pro falso, vera scriptura pro notha ponitur.

Fal-

Fallacia figuræ dictionis est, quando ex similitudine terminationis aut generis ejusdem vocis falsa colligitur eadem significandi ratio, vt si dicam, *penna est primæ declinationis ergò & pœna. Habeo est secundæ coniugationis*, ergo & *abeo*, quia eundem finalem terminum habent. *Fallacia figuræ dictionis.*

Huc etiam referuntur errores, qui oriuntur aut ex variatione casuum: vt

Telum est neutrius generis;
Sagitta est telum: Ergo, *Sagitta est neutrius generis.*

Aut ex variatione prædicamenti: vt

Quicquid emisti, comedisti;
Crudum emisti: Ergo, *crudum comedisti.*

Hic enim de vna categoria in aliam fit transitus, nam prima propositio facit mentionem substantiæ, vt illam substantiam ederet, quam emerat, secunda Qualitatis, vt scilicet ederet, eodem modo quo emerat.

Solvenda est hæc fallacia cum distinctione rerum & prædicamentorum, tum reductione casuum obliquorum ad rectos. *Solutio.*

I CAP.

CAP. XV.
De Fallaciis extra dictionem.

FAllaciæ extra dictionem sunt quæ non in nudis vocibus, sed in rebus ipsis extra voces latent; & sunt septē. Fallacia accidentis, A dicto secundum quid ad dictum simpliciter, Secundum non causam vt causam, Fallacia consequentis, Petitio principii, Ignoratio elenchi, A pluribus interrogationibus.

Fallacia accidentis duobus modis cōmittitur, primò quando illud quod substantiæ soli convenit, attribuitur accidenti, aut contrà: vt,

Omnis homo est Substantia;
Hoc album est homo; Ergo, *hoc album est substantia.*

Secundo quando procedimus à negatione alicuius singularis, quod vni tantùm convenire potest ad negationem alterius, quod commune est pluribus: vt,

Quod ego sum tu non es;
Ego autem homo sum; Ergo, *tu non es homo.*

Solutio. Solvitur hic discipiendi modus per di-

distinctionem, vbi demonstratur alia per se, alia per accidens, alia generaliter, alia specialiter rebus convenire.

Fallacia à dicto secũdum quid ad dictũ simpliciter

Fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter committitur, cum ex propositione vera tantùm aliquo respectu, parte, aut tempore, aliquid tanquam simpliciter dictum infertur; vt *Cadaver est homo mortuus*; Ergo *est homo. Merces eÿciendæ sunt in mare, tempestate vrgente*; Ergo *merces in mare sunt eÿciendæ*. Huc etiam refertur illud Sophisma quod tam multos vexat. *Qui dicit Socratem esse animal verum dicit, qui dicit Socratem esse asinum dicit Socratem esse animal*; Ergo, *qui dicit Socratem esse asinum verè dicit*. Hujus Syllogismi major est limitanda, nam qui dicit Socratem esse animal non quodvis in specie, sed vel in genere, vel certa differentia, vt rationali limitatum dicit verum, & sic minor erit falsa.

Solutio.

Solvitur hæc fallacia ostendendo diversam propositionum acceptionem, quomodo altera absolutè, & simpliciter est intelligenda, altera limitatè & respectu loci, temporis aut alterius certæ considerationis.

Fallacia ex ignoratione Elenchi.

Fallacia ex ignoratione elenchi seu contradictionis est, qua quis ex

Sect. 2. eo fallitur, quod malè redarguat, sive quòd conclusionem syllogismi contra se pugnantis suæ quæstioni contradicere falsò existimet.

Elenchus quid? Elenchus enim sive redargutio *ab Aristotele* definitur Syllogismus cum contradictione conclusionis, id est, colligens contradictoriam alicujus enunciationis certæ; vt si teneremus *idem non posse dici æquale & inæquale* & aliquis hoc redargueret, exemplo à lignis ducto, v.g.

Duo hæc ligna sunt æqualia secundum longitudinem, & inæqualia secundum crassitudinem; Ergo *eadem possunt esse æqualia & inæqualia:* committitur fallacia ignorationis elenchi, quia putamus hanc argumentationem nostræ sententiæ contradicere; duo *enim ligna diversa ratione æqualia possunt esse, & inæqualia*, sed non *respectu eiusdem dimensionis*: non enim rectè instituitur contradictio, nisi sit ad idem, secundum idem, & eodem tempore, vt superius demonstravimus.

Solutio. Solvitur hæc fallacia distinguendo inter vnam & alteram rei considerationem, quòd vel tempus non est idē, vel respectus est diversus, vel quòd de eadem parte, vtraq; conditionis mem-

membra non intelliguntur.

Sect. 2.

Fallaciæ non causæ, vt causæ.

Fallacia non causæ vt causæ oritur ex causarum inscitia, quando scilicet causæ aut falsæ, aut per accidens pro veris ponuntur: aut cum causæ non sufficientes enumerantur, vel etiam remotæ, ambientes, partiales, aut minùs principales, & quæ stolidæ vocantur; item cum à voluntaria causa ad necessitatem effectus, deniq; cum à fine improprio, seu abusu, ad causæ pravitatem argumentamur, & cum vitia personæ imputantur rei, vt *Malæ sunt divitiæ quoniam ijs abutuntur mali. Vinum malum est quoniam ebrios facit, aqua mala est, quoniam ea suffocantur multi*

Solutio.

Solvitur negando falsam causam & adducendo veram.

Fallacia consequentis.

Fallacia consequentis est quando putatur consequens inferri ex antecedente cùm non infertur; vt *Flavum est, ergo mel quia mel est flavum.*

Duobus modis infertur mala consequentia, vel generaliter, quando negliguntur syllogismorum præcepta; vel specialiter cum argumentatio procedit à genere ad speciem affirmativè, vt *Civitas est*, [illegible] à specie ad genus negativè, vt [illegible] *non est brutum*; [illegible]

cum-

Sect. 2.

causa adjuvante ad effectum, vt *Machinas bellicas fecit, ergo ad bellum est paratus*, ab *effectu ad causam adiuvantem*, vt *Doctus est, ergo Athenis fuit.* A partibus ad totum partitione plena non facta, vt *Alexander Persas & Indos vicit, totum igitur terrarum orbem subegit.*

Solutio.

Solvitur vel ostendendo, quod directè Syllogismus non rectè secundū formam concludit, vel demonstrando quòd consequentia debilis est ratione materiæ secundum quam concludit.

Fallacia à petitione principij.

Fallacia à petitione principii cernitur, quando id ipsum quod est in quæstione, ad sui ipsius probationem assumitur, verbis forsan ad fraudem paululùm immutatis; vel quando ad quæstionem probandum præmissæ adducuntur tam incertæ, vel etiam ignotiores, quàm res ipsa controversa, vt *Anima est immortalis quoniam est mortis expers. Omnis homo est risibilis, quia aliquis homo est risibilis.*

Solutio.

Solvitur ostensa propositionum identitate & nugatione.

Fallacia plurium interrogationum.

Fallacia plurium interrogationum est, quotiescunq; duæ aut plures interrogationes, ita indigestæ & confusæ proponuntur, vt speciem vnius

tantùm præ se ferant. Hæc duobus modis committitur, primò cum plura sunt prædicata, vt *Sitne homo animal rationis particeps, immortale & disciplinæ capax?* secundò quando plura proferuntur subjecta, vt *Nonne Virgilius, Propertius, Ovidius* fuerunt Poetæ turpissimi?

Solutio.

In solutione hujus fallaciæ distinctè ad quamlibet quæstionis partem respondendum est; sic enim vt alios non fallas impediat tua integritas, ita vt ab aliis fallaris non permittet tua solertia.

Discursu illativo plenè & perfectè his duabus sectionibus absoluto, ad ordinativum procedam, quem hac postrema sectione breviter expediam.

SECTIO TERTIA
libri tertij, Vno capite absolvenda.

De Ordine.

SIcut discursus illativus aliud ex alio probare docet, ita ordinativus ostendit, quomodo definitiones, divisiones & reliquæ partes cujuslibet artis aut scientiæ rectè inter se connectantur, vt aliæ præcedant, aliæ consequantur. *Discursus ordinativus.*

Hic vulgò ordo aut Methodus vocatur: ambo enim vocabula nos promiscuè vsurpamus, quatenus per illa res disponuntur, vt faciliùs eas cognoscamus.

Quoniam verò contingit vt aliud alio duobus modis notius, & ignotius dicatur vel naturâ, vel nobis; hinc dubitatio nō levis oritur, vtrum iste ordo magis à natura, quàm à nobis, notis procederet: Hanc controversiam nos duplici hac distinctione solvemus. *Notius aliud alio duobus modis dicitur.*

Quādo dicimus quod aliud alio in rerum natura est notius, Illa rerum natura duobus modis potest intelligi, vel

Sect. 3. vel vt est rerum ipsarum natura extra omnem nostram cogitationem positarum, vel vt res ipsæ ad nos cognoscentes referuntur; sic *Principia in philosophia naturali dicuntur compositis notiora secundum naturam, &* quia *nobis non cogitantibus ex ys composita constituuntur, & quod nos ducunt in cognitionem naturæ compositorum.*

Notius nobis duplex.

Secundò Notius nobis etiam (vt prius notavimus) bifariam intelligatur , vel vt servamus naturæ ordinem, vel vt ordine naturæ contrario vtimur; ita *in cognitione nostra confusa effectum primò cognoscimus, & per effectum ducimur in cognitionem causę*: sed hęc cognitio adhuc est confusa , dum contra naturæ ordinem procedimus; in cognitione verò distincta secundum naturam progreditur intellectus, primò apprehendendo causam , vt per causam tandem in distinctā effectus cognitionem perveniamus ; *ita generatio materiâ primâ, & prima materia generatione alio atq; alio respectu nobis notior. Generatio est materia prima notior confusa nostra cognitione, dum causam per effectũ intelligimus, & materia prima cognitione distincta est generatione notior , quia est eius causa, qua cognita effectum cognoscimus.*

10

Sect. 3.

His distinctionibus pro fundamento jactis, hæc extruenda sunt corollaria.

1 Tota ordinis ratio à meliore & faciliore materiæ cognitione depēdet.

Ratio est, quia ordo instrumentum est ad cognitionem non ad rerum generationem conferens; Ideoq; in ordine commoditas & facilitas cognitionis maximè est quærenda; quod fit si progrediamur ab ijs, quæ nobis sunt notiora, ad ea quæ nobis sunt ignotiora.

2 Ordinandi ratio non procederet à notioribus quoad naturam, nisi quatenus ea sunt nobis notiora; ita enim sequeretur nullum alium esse ordinem præter analyticum. Et licet Aristoteles nonnunquam ab vniversalibus ad particularia, & proinde à natura ad nobis nota procedere quibusdam videatur, vt *in principio physicorū, à principiis ad composita; non tamen ita intelligendus est Aristoteles, quasi natura notiora primo ordine sunt collocanda, sed potius quia ea quę sunt notiora natura, in sua nuda existentia, nobis etiam ordinem naturæ sequentibus in cognitione distincta prius se offerunt cognoscenda.* Ita enim Aristoteles *in primo physicorum* exordium sump-

sit

Sect. 3. ſit à principijs, non quia naturâ priora ſunt effectis, ſed quoniam aliorum cognitionem aſſequi non poſſumus, niſi ex principiorum cognitione, itaque ex noſtra cognitione rationem illius ordinis accepit & non ex rerum natura.

Ordo (cum ſit cognitionis inſtrumentum) ex ſine diverſarum diſciplinarum eſt dividendus; quum enim inter diſciplinas, aut earum cognitionē propter ſeipſas quærimus, & eam adepti quieſcimus, quod evenit in ſcientiis contempletivis; aut ipſam cognitionem propter ſe non quærimus, ſed vt acquiſitam ad operationem dirigamus, quod in practicis artibus cōtingit; pro diverſitate harum cognitionum ordo in duas partes diverſas dividitur.

Ordo in duas partes dividitur

Omnis enim ordo qualiſcunq; ille ſit vel eſt { Συνθετικος ſeu compoſitivus. / Ἀναλυτικος ſeu reſolutivus.

Ordo Syntheticus.

Ordo ſyntheticus ſeu compoſitivus eſt, qui à principiis progreditur ad ea, quæ conſtant ex principiis, vt fiat perfecta rerum cognitio. Iſte in ſcientiis ſolis ſolus cernitur. cum enim reſolutivus ſemper à fine auſpicatur,

qui

qui in disciplinis contemplativis nihil est nisi ipsa rerum scientia, quæ à rebus sciendis reipsa non differt certè in ijsdem nullum habeat locum, vnde relinquitur quòd solus ordo syntheticus ad quaslibet scientias tradendas est necessarius. *Ita physica scientia quoniam ad cōtemplationem solùm inservit, secundum ordinem syntheticum, primo de communibus rerum naturalium principiis materia, forma, & privatione, vnà cum cōmunibus rerum naturalium affectionibus agit. Ab his ad magis composita, nimirum ad corpora simplicia progreditur, ab his ad mixta, perfecta, imperfecta, animata, inanimata, donec omnium rerum cognitionem habeat in qua acquiescit.* *Sect. 3.* *Vbi observandus.*

Ordo analyticus est qui à proposito vltimo fine sive agendo sive à nobis efficiendo progreditur, ad prima principia investiganda, quibus finis perficiatur. *Ordo analyticus.*

Hic in artibus practicis solùm cernitur: licet enim artes operantes ordine compositivo vtentes à principijs initium sumunt, & ad compositū procedunt, vt *in arte ædificatoria, à lapidibus, & lignis comparandis ad domum extruendam progredimur; in artibus tamen docentibus ordine plane contrario vtimur, cum* *Vbi reperiendus.*

Sect. 3. *cum enim in ipſis finis ſemper proponitur certus, de quo fiat nulla conſultatio,* vt *finis exercitus eſt victoria,* ſequitur quòd tota conſultatio eſſet de mediis ad finem ducentibus, & proinde à fine qui nobis notus eſt ad ignota media progredi non poſſumus niſi ordine reſolutivo. Hujus ordinis evidentem inſtantiam nobis præbet *ars Ethica ſeu moralis, quæ à felicitate vt à fine ad virtutes quæ ſunt media ad felicitatem ducentia ἀναλυτικῶς progreditur.*

In vtroq; tam reſolutivo quàm cōpoſitivo ordine ſummoperè videndū, primò ne qua pars deſit, ſecundò ne qua ſuperſit, tertiò ne qua invtiliter repetatur, vltimò vt omnes partes aptis tranſitionibus ſint connectendæ.

LECTORIBVS [torn] TIS ET INDOCTIS.

IN docti non damnent, quod ipsi nesciunt; docti non invideant, quod ipsi novum putãt; ab vtrisq; peto, si alicubi erratum sit, illud castigent, non culpent, si quid ab illis merui, vt Deo non mihi gratias rependerent. Valete.

FINIS.